

Abduqayum Abdullayev

OLIMPIYA TA'LIMI ASOSLARI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

Abduqayum Abdullayev

OLIMPIYA TA'LIMI ASOSLARI
darslik

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

CHIRCHIQ – 2023 yil
«Yangi chirchiq prints»

UO'K 796/799

КВК 75.1

A-15.

Abdullayev A.A./ Olimpiya ta'limi asoslari (Matn): darslik / -Chirchiq:
«Yangi chiqarilgan», 2023. –92 bet.

Muallif: A.A.Abdullayev – Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Taqrizchilar:

B.A.Maxmudov – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

A.E.Sattorov – Vuxoro davlat universiteti Sport faoliyat kafedrası mudiri, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent;

ISBN 978-9943-9170-6-4

©Abdullayev A.A., 2023
©«Yangi chiqarilgan», 2023

АННОТАЦИЯ.

Маъруз о'quv қо'лланма о'рта-махсус, касб-һнар та'лими тизимида тахсил олишчиларга олимпиа та'лими асосларини о'qitish, шларнинг онгига олимпиада йарақларининг иминсоний қадриятларга асосланган замонавий йатилуат, инсон ҳаётини ва миломатлар, шахс баркамол тивоқлашнинг нампнаси екарлигини шларнинг нидеқларини каби мақсадларини ко'зда титеди.

Шларинга ко'та, қо'лланмада "Олимпиа" гу'уаларни асосида о'quvчиларни ҳам та'лим, ҳам йисмонан устак етир тарбиялашнинг та'лими ҳамда тарбияви йатилуотини о'гранилган ва бу боғида қатор тавсиялар ишлаб шилдиған.

АННОТАЦИЯ.

Этот учебник, среднее, и система профессионального образования обучающихся основам стипендиатов олимпийского образования, их чувство олимпийского движения современного общества, основанного на ценности жизни и здоровья человека, таких как глубокое вложение пример пармощных семей в области развития.

В соответствии с этим руководство, "Олимпийский" на основе идей студентов как духовно, так и физически зрелых укрепление учебно-тренировочный процесс изучен и разработан ряд рекомендаций в этой связи.

THE SUMMARY.

This textbook, secondary, and vocational education system of teaching the fundamentals of scholarship recipients of the Olympic education, their sense of the Olympic movement iminsoniy modern society based on the values of human life and health, such as deep embedding an example of harmonious development objectives.

According to this manual, the "Olympic" on the basis of the ideas of students both spiritually and physically mature fostering the educational and training process is studied and developed a number of recommendations in this regard.

Kirish

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, uning sifat va samaradorligini oshirishda jismoniy tarbiya va sport sohasi ustuvor ahamiyat kasb etib kelmoqda. Qolaversa, sportning jismoniy va ma'naviy yetuklik omili ekanligi, uning umumbashariy xususiyatlari yurtimiz yoshlari uchun jahon bilan bo'yashishda cheksiz imkoniyatlar yaratadi. mamlakatimiz Prezidenti Shaavkat Mirziyoyev rahbarligida ishlab chiqilgan va amalga tadbir etilgan O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasining to'rtinchi ustuvor yo'nalishi - jismoniy sohani rivojlantirishyo'nalishida ta'lim, madaniyat, ilm-fan, adabiyot, san'at va sport sohalari rivojlantirish, yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilgan. Bu esa, o'z navbatida, yurtimiz yoshlarida jismoniy tarbiya va sport madaniyatini yuksaltirishda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.¹

Hozirda yurtimizda olib borilayotgan jismoniy tarbiya va sport ishlari yoshlarimizni, chinakam ma'noda, umuminsoniy fazilatlar egasi sifatida kamol topirishga xizmat qilmogda. Chunki sporto'yinlari yoshlarda, avvalo, o'zaro jamoaviylik, ahililik, bag'rikenglik xislatlarini tarbiyalaydi. Olimpiada harakatini ham ana shunday o'yinlar qatoriga kiritish mumkin. Negaki, Olimpiya ta'limi, o'z mazmun-mohiyatiga ko'ra, umuminsoniylik, demokratiya, o'dob-axloq qadriyatlariga tayangan holda falsafiy, ijtimoiy, pedagogik, tashkiliy g'oyalarni o'zida mujassam etadi. Buni bir so'z bilan "Olimpizm" g'oyasi sifatida e'tirof etish mumkin. Uning asosini esa Olimpiya o'yinlari tarixi haqidagi bilimlar tizimini shakllantiruvchi va takomillashtiruvchi, sportning ijtimoiy - madaniy imkoniyatlari va uning sog'lom turmush tarzidagi ahamiyatini ifodalovchi Olimpiada harakati tashkil etadi.

Olimpiya ta'limi o'quv-tarbiyaviy jarayon bilan uzviy bog'langan holda:

- jismoniy tarbiya va sport sohasidagi bilimlar darajasini oshirish, o'quvchilar dunyoyog'arashini shakllantirishda olimpiya madaniyatining ahamiyatini tushuntirish;

- sog'lom turmush tarzining ahamiyati haqidagi tasavvurlarni shakllantirish;

- umumiy madaniyat va bilimdonlikni rivojlantirish;

ahxosni har tomonlama rivojlantirish kabi dolzarb masalalarni samarali hal etishga ko'maklashadi.

O'quv faoliyatining maqsadi esa o'quvchilarning ongiga olimpiada harakatining umimonoiy qadriyatlariga asoslangan zamonaaviy jamiyat, inson hayoti va talonmatligi, shaxs barkamol rivojlanishining namunasi ekanligini chuqur tushuntirishni nazarda tutadi va

-o'quvchilarni olimpizmning umuminsoniy va gumanistik qadriyatlarini ruhida tarbiyalashi;

- O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportning milliy an'analari,

olimpiya harakati haqida bilimlarni shakllantirish;

- olimpiya tarixini, xalqaro olimpiya harakatini o'rganishga bo'lgan qiziqish

va bilish qobiliyatlarini rivojlantirish;

-sport muahg'ulotlari bilan tizimli shug'ullanishga motivasiya, ehtiyojini shakllantirish va takomillashtirish;

- shaxsiy o'z-o'zini tarbiyalash va kamolga yetkazishni faollashtirish,

o'zining o'xloqiy va jismoniy sog'lig'iga mas'uliyatli munosabatini tarbiyalashi;

- aholi o'rtasida olimpiya sportini, olimpizm g'oyalarni keng targ'ibot qilish

usullari va vositalarini o'rganish kabi vazifalarni bajaradi.

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni. Manba: "uz.uz" web-sayti.

I BOB. QADIMGI OLIMPIYA O'YINLARI

1.1. Olimpiya o'yinlarining vujudga kelishi

Qadimgi olimpiya o'yinlari o'zidagi ezgulik g'oyasining ustuvorligi, dunyo xalqlarini oliy maqsad atrofida jipslashirishi, ellar va elatlarni o'zaro do'stlik, tinchlik va hamkorlik, bag'rikengilik hamda sport madaniyatini yuksaltirishga chorlashdek yuksak umuminsoniy tamoyillari bilan o'lmas va abadiy mazmun kasbagan edi.

Tadqiqotlarda keliniganidek, olimpiada o'yinlari eramizdan oldingi 776 yildan boshlab tashkil etib kelinadi va bugungacha 293 ta olimp o'yinlari o'tkazilgan. Qadim Yunonistonning kichik Olimp shahrida odamlarning kuchlik va chaqqonligini aniqlab beruvchi jismoniy bahslarning o'tkazilishiga oid ko'plab afsonalar mavjud.

Yunonistonlik tarixchi Timey Olimp o'yinlari tarixini yozgan bo'lib, ananalariga ko'ra, Olimp bayrami yozgi quyosh tiklanishidan keyin boshlanadigan birinchi oylo'ldi "mugaddas oy"da o'tkazilgan. Bu o'yinlar yunon Olimp yili hisoblangan har 1417 kundan keyin takrorlangan. Ana shu oy davomida butun Yunoniston hududida "Mugaddas tinchlik oyi" e'ton qilinib, urushlar to'xtatilgan, hatto kecha raqib bo'lganlar "eng kuchli", "chaqqon", "tezkor" deb atalish huquqini olish uchun o'zaro kuch sinashganlar. O'z navbatida, bu o'yinlar yunon davlatlarining harbiy qudrati ko'rigi ham edi. Bu o'yinlar yunonlarning oliy xudosi Zevs sharafiga o'tkazilgan bo'lib, ularda qatnashish pahlavonlarning asosiy maqsadi bo'lgan. Ko'p yuz yilliklar davomida olimpiya o'yinlari Yunonistonda har to'rt yilda o'tkazib turilgan. Dastlab o'yinlar yugurish va sakrash musobaqalaridan iborat bo'lgan. Keyinchalik kurash, mush jangi, disk uloqtirish, qilichbozlik, ikki g'ildirakli ot arava poygasi kabi musobaqalar qo'shilgan.

Zamonaviy olimpiya o'yinlarining olimpiya mash'ali Qadimgi Yunoniston yerlarida quyosh nurlaridan yondiriladi. Olimpiya olovi yoqilgani olimpiya o'yinlari boshlanganini anglatadi. Olov musobaqalarning oxirgi kunigacha yonib turadi, o'yinning tantanali yopilishigacha uni o'chirmay turadilar.

Qadimda Olimpiya o'yinlari vaqtida urushlar to'xtatilar edi. Yunoniston yerlarining barcha burchaklaridan odamlar quruqlik va suvda olimpiya o'yinlariga oshiqganlar. Zamonaviy olimpiada o'yinlari dunyoning turli katta shaharlarida o'tkaziladi. Ularda natqat erkaklar, balki ayollar ham qatnashadilar. Hozirgi musobaqalar sportning tamoman yangi turlarini o'z ichiga olgan. Futbol, basketbol, baydarkada suzish va boshqalar shular jumlasidandir. G'olib sharafiga uning vatani madhiyasi yangraganda va davlat bayrog'i ko'tarilganda millionlab odamlar, ayniqsa, sportchining hamyurtlari u bilan g'alabadan g'ururlanish hissiini baham ko'radilar. Olimpiya o'yinlarida millati, tili va irqidan qat'iy nazar, butun

dunyo sportchilari qatnashadilar. Olimpiya bayrog'ini yashil, qizil, sarig, qora, ko'k rangli beshta harakalar bezaydi. Ular yer sharidagi besh qitaning ramzi hisoblanadi.

Olimpiada mukotoflari g'oliblar mehribonligining eng yuqori bahosi, ularga hammat bezatiladigan ramzi bo'lib kelmoqda. Qadimda g'olib sportchilar sharafiga hamza va marhamardan yodgorliklar qurilgan. Hozirgi davrda olimpiada oltin medali sohiblari o'z davlatidan faxriy mukotoflar oladilar. Eduard Gavayler shunday deydi: "Qadimgi yunon o'yinlari miloddan avvalgi 776 yildan eramizning 394 yiligacha Olimpiyada 300 marta yaqin o'tkazilgan. Dastlabki zamonaviy Olimpiya o'yinlari 1896 yilda Afinada mamardan ishlangan Parafiney stadionida (shuningdek, Panatnaikos, Parathinaiko Stadio) o'tkazilgan. Qadimgi davrlardagi amandan XIX asrga kelib, deyarli hech narsa saqlanib qolmadi, ammo bu ulkan mahoratsohlyant mo'ljallashtirgan inson topilgan...". Demak, XIX asr oxirlariga kelib, Olimpiya o'yinlarini o'tkazish maqsadida sport va jamiyat arbobi baron Pyer de Kuberten Xalqaro Olimpiya qo'mitasining birinchi kongressini to'pladi. Kongressda yozgi o'yinlarni 1896 yilda Gresiyada o'tkazishga qaror qilindi. O'sha paytda hali Olimpiya olovi, (Olimpiya olovi 1936 yil Berlin o'yinlarida joriy qilingan), Olimpiya qasamyodi mavjud bo'lmagan, ammo stadion bor edi.

Konflik adabiyotlarda ham olimpiya o'yinlari tarixiga oid ma'lumotlar ko'pincha o'tilgan. Tarfimon Peter Bininging qayd etishicha, ibtidoiy davrda atrofi tog'lar bilan o'ralgan Lyakon tog'larida Zevs sharafiga bag'ishlab insonlarni qatnash qilibdek dahshatli udum haqidagi afsonalar ham bo'lgan.

1.2. Timey sanasi. Ekexyriya va klokatyia tamoyillari

Olimpiya o'yinlari o'zida adolatparvarlik, xalqparvarlik hamda haqoniylik tamoyillarini o'z ichiga olib olgan. Olimpiya o'yinlari shahrida maxsus tog'lar har to'rt yilda bir marta olimpiya o'yinlari ochiladigan sarani belgilab beradi. Bu, an'anaga binoman, yozda quyosh eng yuksak cho'qqisiga ko'tarilib, osmonda to'lin oy poydo bo'ladigan birinchi kun bo'laradi.

"Olimpiada" atamasi ikki olimpiada o'yinlari oralig'idagi to'rt yil ma'nosini anglatadi. Yunonlar uchun bu taqvimni yuqorida nomi qayd etilgan tarixchi Timey miloddan avvalgi 264 yilda kiritgan. O'shandan beri yunon yilnomalari shu taqvim asosida bitta boshlangan. Masalan: "Foreyaliklar Delfini kirenalik Prior yuguribida g'olib chiqqan 105-Olimpiadaning to'rtinchi yili bosib olishdi", "Ekekye urushi Iivalk Polikl yugurishda g'olib chiqqan 108-Olimpiadaning birinchi yili tugadi" kabi...

Eng iboratli shuki, tarixchilar e'tirofqa ko'ra, antik davrga doir u yoki bu ishlay vovqatlar sanasini aniqlashda Olimpiada taqvimlaridan boshqa aniq manbani topish qiyin. Zero, yunonlar hayotidagi eng muhim voqea bo'lgan Olimpiada

o'yinlarida g'olib chiqqanlar ro'yxatlarini tuzishda chalkashliklarga yo'l qo'yilishi mumkinligini tasavvur qilib bo'lmasdi...

Olimpiada sanasi belgilanishi bilan oq maxsus jarchilar Ellada uzra ekeceyva – muqaddas sulh kuchga kirganini hammaga ma'lum qilib chiqqanlar. Muqaddas sulh davrida, ya'ni ellinlar taqvimini bo'yicha ikki – apolloniy va perfiniy oylarida Yunonistonda har qanday jangovar harakatlar to'xtatilgan. Bu qat'iy qonuni buzganlar boshlariga ma'budlar tomonidan kulfat yog'dirishi va ular la'nalanishi haqidagi har bir yunonga ma'lum bo'lgan aqida dahshati eng urushqoq elatnomi ham tizginlab turgan. Ayni paytda biror kimsaning bu davrda Olimpiya shahriga qurol-yarog' bilan gadam bosishi taqiqlangan. Politslar hukmronlari olimpiya o'yinlari paytida birgina musobaqa ishtirokchilari va ular murabbiylariningnemas, shuningdek, barcha tomoshabinlarning ham xavfsizligini kafolatlaganlar.

Sulh shu gadar muqaddas hisoblanganki, ko'hna olimpiya o'yinlari o'tkazilgan bir necha yuzlab yillar davomida unga atigi ikki marta rioya etilmagan hol bo'lgan. Bir salar Filip Makedonskiy lashkari askarlari olimpiya o'yinlariga ketayotganlarni yo'lda tutganlar. O'z qilmishlari uchun bosqinchilar nafaqat ularning pul va mollarini qaytarib berishga majbur qilinganlar, balki musobaqa tashkilotchilariga juda katta miqdorda jarima ham to'laganlar. Hatto Makedonskiyning o'zi lashkarlari muqaddas sulhni buzganliklari uchun olimpiya o'yinlari tashkilotchilaridan rasmiy kechirim ham so'rashga majbur bo'lgan.

Ikkinchi bor miloddan avvalgi 420 yilda spartaliklar muqaddas sulh amal qilib turgan vaqtda Lepreya shahrini qamal qilganliklari uchun bule – Olimpiya Kengashi tomonidan O'yinlar ishtirokchilari ro'yxatidan chiqarilgan.

Shuning uchun olimpiya o'yinlari millatni birlashtiradigan va o'zaro totuvlikka xizmat qiladigan eng mo'tabar umumiyunon shodiyonasi hisoblangan. Shahar – davlatlar o'z kuchi, qudrati, salohiyatini janglarda emas, balki sport bellashuvlari, san'at va adabiyot tanlovlarida namoyish etishlari kerak bo'lgan.

Bundan bir shunday buyuk g'oyani anglaymizki, insonlar, davlatlar o'z kuch-qudratlarini urushlarga, bosqinchiliklarga emas, balki ezigulikka, elu elatlarni birlashtirishga, yer yuzida tinchlik va farovonlikni ta'minlashga yo'naltirmoqlari lozim.

1.3. Qadimgi Olimpiyaning sport anjomlari va musobaqa turlari

Qadimgi Olimpiya o'yinlarining sport anjomlari, bahslar o'tkaziladigan joylar, maydonlar, vositalar, albatda, o'ziga xos bo'lgan. Sport turlari esa mazkur ashyolarga muvofiq ravishda tashkil etilgan. Atletlar va ular murabbiylari Olimpiya shahriga Olimpiada ochilishidan bir oy avval – saralash musobagalari qatnashish hamda O'yinlarga tayyorgarlik mashqlari o'tkazish uchun yelch kelishgan. Ularning bellashuvlarga tayyorlanishlari uchun o'sha vaqtda

Yunonistonda keng ruzum bo'lgan, 12-16 yoshli o'smirlarga mo'ljallangan xususiy gimnastika maktablari binolari – palestra (yunoncha "palistra" – "qarshiroqdamon" so'zidan)lar ajratib berilgan. Rim tarixchisi Vitruviyning g'oyatli ko'rsatishiga, palestrada olimpiya o'yinlari dasturlaridan o'rin olgan gimnastika, kurash, yugurish, sakrash, disk va nayza uloqtirish bilan bir qatorda muzik, etikak oshish, suvga sakrash mashg'ulotlari ham olib borilgan. Ellada dengiz qit'og'ida joylashganligi nazarda tutilsa, suv sporti turlarining navqiron yunonlar hayotida necho'g'lik muhim o'rin tutganligini anglash qiyin emas.

Yugurish musobagalari stadionlarda, poygalar o'thoparlarda, kurash va mustaqil jangi gimnastika – yopiq sport zaallarida o'tkazilgan.

Olimpiya o'yinlari dastavval bir kun, keyin esa uch kun, miloddan avvalgi V asrdan boshlab besh kun davom etgan. Musobagalarda ot qo'shilgan aravalarda poyga ot poygali va pentaton (yunoncha "pent" – "besh" hamda "allon" – "qarash" so'zlaridan) – beshkurash, shuningdek, yugurish, mustqil jangi, pankration (yunoncha "pankration" – "umumkurash" so'zidan) bo'yicha musobagalar o'tkazilgan.

Qadimgi XIV Olimpiadagacha yugurish musobagalarning yagona turi edi. O'sha davrlarda bir bosqichga yugurish o'tkazilardi. Bu musobaqa stadionrom (yunoncha "stadion" – o'tchov birligi va "dromos" – yugurish so'zidan) deb atalardi. VA'ul, atletlar yugurishda musobagalashadigan bosqich yunoncha "basilon" o'tchov birligidan kelib chiqqan bo'lib, u 600 ta oyoq kifti uzunligiga teng bo'lgan. Yunon-rim stadionromi (bosqich) – 176,6 metrn, Olimpiya bosqichi esa 192,27 metrn tashkil etgan.

Har birgi kunda sport va madaniyatning abadiy timsoli hisoblangan Panafiney stadionni miloddan avvalgi 329 yilda davlat boshqaruvchisi Afin Likurg tomonidan qurilgan. U o'zining ajralib turuvchi xususiyatiga 500 yil o'tgach erishdi. Rim davrida arena butunlay Pentelikon tog'laridan keltirilgan marmarlar bilan qoplandi. Ayniqsh qurilishda ham aynan shu marmardan foydalanilgan. Pentelikon marmari o'zining tekis oq rangi va sut rangidagi jilosi bilan ajralib turadi. Birinchi qatordagi bir necha joylar bosqichlardan ajralib turishini kuzatishmumkin. Bu ikkita marmar tasvira abohlar o'tirishgan. Stadionning aylana qismi "sfendon" deb ataladi. Ba'zi muhommolarga qaraganda, stadion 50 ming nafar tomoshabiniga mo'ljallangan edi.

Miloddan avvalgi VII Olimpiadadan boshlab O'yinlar musobagalari dasturlarga dastlab ikki bosqichga, navbatdagi XV Olimpiadada esa dolixodrom (yunoncha "dolixos" – "uzun", "uzoq" va "dromos" – "yugurish" so'zlaridan) – 7 kundan 34 tagacha bosqichga yugurish kiritilgan.

IV asrdan boshlab ko'lna Yunoniston polislarida o'spirinlarni harbiy xizmatga tayyorlashda goplitodrom – quroi-aslaha bilan yugurish musobaqalaridan ham foydalanishadi.

Maraton qishlog'i yaqinida, asosan, yunon goplitlari hisobiga forslar ustidan qozonilgan tarixiy g'alaba haqidagi xushxabarni poytaxt Afinaga yetkazish jangchi Fidippidga topshiriladi. U qirg' chaqirimdan ham ortiq masofani to'xtamasdan yugurgan holda o'tadi va poytaxtga yetib kelib, so'nggi nafasi bilan "Biz g'alaba qozondik!"-deya jon taslim qiladi.

Fidippid yugurib o'tgan masofa 42 kilometru 195 metrim tashkil etgan edi. Fransiyalik tilshunos M.Brcali tashabbusi bilan yunon jangchisining bu jasorati sharafiga 1896 yilgi zamonaviy I olimpiya o'yinlari musobaqalari dasturiga *maraton* yugurishi kiritilgan.

Miloddan avvalgi 688 yildan olimpiya o'yinlari dasturiga mushu jangi kiritildi. Bu musobaqa ishirokchilarining boshi bronzadan yasalgan qalpoqlar bilan himoya qilinardi, mushlari esa charm qayishlar bilan o'ralgan bo'lardi. Miloddan avvalgi V asrdan boshlab bu yumshoq qayishlar zarb berilganda raqibga jarohat yetkaziladigan darajada qat'iq charmdan to'qilgan qo'lqoplar bilan almashirildi.

Miloddan avvalgi 680 yildagi Olimpiada dasturiga to'rt ot qo'shilgan aravalar poygasi ham kiritildi. Bu bellashuvlarning eng qiziqarli, ayni vaqtda eng xavfli turi hisoblanardi. Shuni aytish kifoyaki, miloddan avvalgi 460 yilgi Olimpiada musobaqalarida qatnashgan 40 poygachidan faqat bitasigina marraga sog'-omon yetib kelgan.

Miloddan avvalgi 648 yilda atlelar Olimpiadada pankration umumkurashda ham bellasha boshladilar. U yakka kurashning barcha turlari mushu jangi, tik turib kurash va gilamda kurashni birlashtirgan edi.

XXXVII Olimpiada (miloddan avvalgi 632 yil)dan boshlab 20 yoshgacha bo'lgan o'smirning ham bu musobaqalarda ishirok etishlariga ruxsat berildi. Ular avvaliga faqat yugurish va kurash, keyinchalik beshkurash, mushu jangi va pankrationda ham bellasha boshladilar.

Qadimgi gladiatorlar arenaga chiqqan g'or esa o'zida ilohiy sirlarni yashirgan. Afinalik qizlar bu yerda tunda to'planib, g'or markazida gulxan yoqishgan. Non, asal va bodom bilan udumni amalga oshirishgan. Ular bu odanni qanchalik yaxshi amalga oshirishsa, kelajikda yaxshi turmush o'rtog' topishlariga ishonishgan. Hozirda g'or q'rida xonalar mavjud. Bu yerda Olimpiya o'yinlari barcha olovlarining asl nusxalari saqlanadi.

Olimp o'yinlari har to'rt yilda bir marta beshinchi yilga o'tar chog'ida boshlangan. Olimp o'yinlarining g'olblari oddiygina mukofot-

muqaddas zaytun daraxti barglaridan to'qilgan gulchambar olganlar. G'olib hech qanday qimmatli buyumlar olmagan. Ammo bu zaytun gulchambari oliy fasl mukofot sanalgan. G'alaba qozongan kishi g'oyat darajada izzat-ikrom qilingan. Faqat o'zi emas, oilasi ham, tug'ilgan shahri ham juda hurmat qilingan. G'olib sharafiga qo'shiqlar aytilgan, haykaltaroshlar g'oliblarning haykallarini yasaganlar. Olimpiya o'yinlari Geraklning eng shaxkati g'alabalaridan biriga bag'irlangan. Gerakl o'z oyoqlari kafri bilan yugurish masofasini belgilagan va u olti yuzta oyoq katliga (192 m 27 sm) to'g'ri kelgan. Qadimgi Yunonistonda bu o'ltchov stadly deb atalgan, undan esa «stadion» so'zi kelib chiqqan. Ko'p yillar davomida yugurish bo'yicha g'olib aynan shu masofada olinganar edi.

Qadimgi yunonlarda Olimpiya o'yinlari qahramonlari nomlarini Alfey deyaol yuqinida o'rnatilgan marmar ustunga o'yib yozish ananaga aylangan. Hattochi olimpiya o'yinlarining o'tkazilgan sanasi (mil.av.776 y.) va eldalik oltinlar Korinbos to'g'risida insoniyat ana shu marmar ustundagi yozuvdan ma'lumot olgan.

Nazorat uchun savollar:

1. Qadimgi olimpiya o'yinlaridan maqsad nimada deb o'ylaysiz?
2. Olimpiya o'yinlarining o'tkazilishida til, millat, diniy e'tiqod kabi mezonlarning o'rnini qanday baholaysiz?
3. Gressiya, Gerakl, Olimpiya so'zlarining o'zaro aloqadorligini qanday baholaysiz?
4. Qadimgi Olimpiya o'yinlarining yuzaga kelishiga oid qanday rivoyat yoki afsonalardan bilasiz?

II Bob. Olimpiya o'yinlarining qayta tiklanishi

2.1. Olimpiya harakati qayta tiklanishining ijtimoiy-tarixiy shart-sharoitlari

Olimpiya o'yinlarining hayotga qaytishi undagi buyuk ezuu g'oya va qarashlar natijasidir. Boshariyat ahlining ushbu o'yinlarga qiziqish hamda fahriylikning ortishi ham mazkur qadimgi an'ananing qayta tiklanishida ma'naviy amina bo'ldi. Qadimgi Olimpiya inshooti xaroba shaklida bir yarim ming yil davomida ko'ntilib yotadi. 1824 yildagina arxeolog lord Stankot Alfey qirg'oqlarda jiddiy qazilma ishlarni olib boradi va u qadimgi Olimpiya shahri chizmasini yaratdi. Shu marta olimpiya o'yinlarini tiklash g'oyasini rivojlantirishga turki bo'lib, 1859 yilda Evangelis Samas, yunon armiyasi mayori, panelin "Olimpiadalar!" (boshqa davlatlarning ishirokisiz) tashkil etadi. U ikki marta

o'tkaziladi. Biroq milliy o'yinga aylanmaydi. Buning ustiga xalqaro miqyosga chiqa olmaydi.

Faqat XIX asrning oxiridagina zamonaviy olimpiya harakati yilnomasida birinchi marta yozildi. Tez orada ko'pgina davlatlarda sport tashkilotlari, klublar paydo bo'la boshladi. Xalqaro sport uyushmalari tashkil qilindi. Aynan shu davrda fransuz jamoat arbobi Per de Kubertenga zamonaviy Olimpiya o'yinlarini tiklash g'oyasini hayotga tatbiq etishga imkon berdi. U faol, noyob tashkilotchilik qobiliyatiga ega inson sifatida yunonlarning 1859-1889 yillardagi musobaqalari o'tkazishdagi muvaffaqiyatsiz tajribasini hisobga olgan holda bir qator davlatlarning yirik sport arboblari Olimpiya o'yinlarini tashkil qilishga jalb etishga qaror qildi. Uning asosiy maqsadi olimpiya harakatiga boshidan xalqaro maqom berishdan iborat edi. Shu tariqa u o'zining bemihi say-harakatlari bilan Olimpiya o'yinlarining qayta tiklanishidagi tarixiy shaxslardan biri bo'lib qoldi. (*Uning faoliyatiga navbatdagi mavzularda alohida to'xtalib o'tiladi*).

2.2. Antik olimpiya an'analari o'yinni qayta tiklashning asosi sifatida

Antik olimpiya an'analari ushbu o'yinni tiklash uchun haqli ravishda asos bo'lib xizmat qildi. Chunki mazkur o'yinlar o'zida umuminsoniy g'oya va qarashlarni e'tirof etishi, xususan, dunyo xalqlarini do'stlik va ezingulikka chiqarishdek ezuq an'anaviy maqsad-vazifalari bilan yashovchanlik xususiyatlarini namoyon etdi.

Qadimiy Yunonistondagi so'nggi Olimpiadadan o'n olti asrdan ham ko'proq vaqt o'tgan bo'lsa-da, o'sha umumelin eng oliy bayramlarining ruhi bahayvot ekanligi amaliy isbotini topdi. Bu an'ana tiklanishi uchun jahonning turli mamlakatlardagi yuzlab, minglab fidoyilardan juda katta tashkilotchilik, farg'ibot ishlarini olib borish talab qilindi. Sportning bu jonkuyarlari olimpiya g'oyalarning komil shaxsni tarbiyalash, Turli millat va elaga mansub, e'tiqodlari ham har xil insonlarni birlashtirish va do'stlashtirishdagi beqiyos ahamiyatiga munosib bahol berganlari holda O'yinlar mash'alasi yana porlashi uchun kuch-g'ayralarini ham, bilim va tajribalari, vaqlarini ham, shaxsiy mablag'larini ham ayamadilar.

Olimpiya harakatiga yangidan hayot baxsh etishda fransiyalik Per de Kubertening tashabbusi, say-harakatlari, tashkilotchiligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim-tarbiya muammolari bilan shug'ullanayotgan Per de Kubertenda antik davr yunonlarining yoshlarni harbiy xizmatga, umuman, hayotga tayyorlashda olimpiada o'yinlaridan samarali foydalanganliklari ko'proq qiziqish uyg'otadi. Sportning tarbiyaviy ahamiyatiga juda yuqori baho bergan Per de Kuberten zamonaviy sharoitlarda olimpiya o'yinlarini shu maqsadga yo'naltirish

ahamiyatini chuqur anglaydi. U Olimpiya o'yinlarini tiklash g'oyasini birinchi marta 1888 yil iyulda, Fransiya ta'lim vazirligi tomonidan ta'limmassalariida jamoatiy tashabbus maalg'ulotlarini joriy etish bo'yicha tashkil etilgan qo'mita maqolada bildiradi.

Olimpiya o'yinlarini tiklash g'oyasining jonkuyar tarafdorlari, jumladan, faqat tarbiyaviylik lord Ampixil, amerikalik professor Sloen, rossiyalik general-beynemt Aleksey Butovskiy, vengr Kemeri, Bogemiya (hozirgi Chexiya)dan Gut-Yarbovskiy va boshqalar bilan zamonaviy olimpiya o'yinlarini o'tkazish masalalariga bog'lanilgan Xalqaro atletika ta'xis kongressini chaqirishga tayyorgarlik ishlari boshlab yubordilar. Per de Kubertening fikricha, jahon qatnashib bu ulkan bayramda faqat havaskor sportchilar qatnashishlari kerak edi. Ana shu maqsad uchun jalb etiladigan tashkilotchilar va homiyarning mablag'lari faqat Olimpiadaga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazishga, sport inshootlari qurilishiga sarflanishi lozimligi uqtirilardi. O'yinlarni xuddi Yunonistonda qabul qilinganidek har to'rt yilda bir marta, lekin navbat bilan jahonning turli mamlakatlari shaharlarida o'tkazish taklif qilinaradi.

2.2.1. Olimpiya o'yinlarining paydo bo'lishi haqidagi afsonalar

Olimpiya o'yinlarining paydo bo'lishi bilan bog'liq qator afsonalar mavjud. Bular, masalan, Kronos (osmon va yer xudosi Uran va Geyadani tug'ilgan titan-katta o'g'illardan birining halok bo'lishini beshorat qiluvchi tushga ishonib, o'zini tug'ilgan farzandlarini yulib yuborishni boshlagan. Uning rafiqasi Geya o'zining yo'l tutadikli, navbatdagi yangi tug'ilgan farzand o'rniga yo'rgakka tosh o'rnatib uni bemohir otaga beradi. O'g'lini esa cho'ponga topshiradi. Bola o'sib-otgach va chaqiroq hamda momaqaldiroq xudosi qudratli Zevsga aylanadi. Zeva o'zini bilan jangda g'alaba qozonadi va aka-singillarini qutqaradi (ular ko'pchilik sudoga aylanishadi). Ushbu g'alaba sharafiga Zevs sport o'yinlari o'tkazilishi buyuradi va ular o'tkazilgan joy nomi bilan Olimpiya o'yinlari deb ataladi.

Yana boshqa afsonalarga ko'ra, bu o'yinlarni Zevsning o'g'li Gerakl tashkil qilgan. Vag'isotni yelib, Gerakl tug'ilgan vaqtda Olimpda xudolar bazm qurib o'tirilgan ekan. Dunyo hokimi Zevs: "Shu daqiqaga yerda, odamlar orasida juda ham kuchli, buyuk qahramon tug'iladi, u buyuk ishlar qiladi va mangu dong tarqatadi", deb xudolarni xabardor qilibdi.

Olimpiya o'yinlari Zevsning nevarasi Pelops tomonidan tashkil qilingan, degan afsonalar ham bor. Pelops Enomayning qiziga o'n to'rtinchi kuyov edi. Uning o'n uchta kuyov ol aravada poyga o'ynashda Enomay qo'llidan halok bo'lgan edi. Enomayning qizi Gippodamiya Pelops bilan birga Enomay ot bayramining boshqaruvchisi Mifridosi g'ildiraklarni ushlab turuvchi bronzaali

ushlagichni mummi ushlagichga almashirib qo'yishga ko'ndirishadi. Nihoyat, poyga paytida g'ildiraklar chiqib ketadi va Enomay halok bo'ladi. Xukmdorning mimadorchilik bildirib, Pelops Olimpiya o'yinlarini ta'sis etadi. Shu tariqa bu aravada poyga asosiy musobaqalardan biriga aylanadi.

Yuqoridagi bobda qayd etganimizdek, xorijiy adabiyot namunalaridan sanalgan manba - Peter Bingning tarjima asarida Olimpiya o'yinlarining muqaddas Zevs makonida har to'rt yilda Kronos tepaligi etagida, Alfey daryosi bo'yida o'tkazilganligi va bu o'yinlar ungacha mavjud boshqa udumlarni o'z sayyorada qoldirganligi haqida ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Yuqoridagi kabi tahlil va tavsiflardan ko'rish mumkinki, olimpiya o'yinlari o'zidagi e'zgu umumbashariy g'oya va qarashlar musharakligi bois qayta tiklanib boshladi. Endi u keyingi umrini zamonaviy olimpiada nomi bilan yashashni boshladi, desak adashmagan bo'lamiz.

Nazorat uchun savollar:

1. Sizningcha, olimpiya o'yinlarining qayta tiklanishidan dunyo mamlakatlari va xalqlariga qanday manfaat bor?
2. Olimpiya o'yinlarining qayta tiklanishida jonbozlik ko'rsatgan xalqaro uyushma yoki tashkilotlar, jamoat arboblari haqida ma'lumot bering.
3. Olimpiya o'yinlarining paydo bo'lishi haqidagi afsonalarga misollar keling va ularni izohlang.
4. Afsonalarda olimpiya o'yinlari qanday talqin etilgan?

III bob, XIX asrning oxirida zamonaviy olimpiya

o'yinlarni tiklash g'oyasining hayotga tatbiq etilishi

XI, XIX asrning oxirlariga xos bo'lgan integrasion g'oyalarning ahmiyati.

XIX asrning oxiriga kelib, dunyo mamlakatlaridagi ijtimoiy hayot zamonaviy olimpiya o'yinlarini tiklash va ushbu o'yinlarni faol targ'ib qilish g'oyasini yuzaga chiqara boshladi. Germaniya, Angliya, Fransiya, AQSH, Rossiya, Italiya kabi taraqqiyot etgan davlatlar iqtisodiy va madaniy jihatdan ancha yuqori darajaga ko'tarildi, Ishlab chiqarish, ilm-fan, ta'lim tez rivojlandi. Bu jarayonlar ishlab chiqarish, xalqaro uyushmalar (titufiq), trillar, kartellar, sindikatlarni tashkil etish bilan birgalikda davom etdi. Yevropa mamlakatlari va Amerikada ilmiy-tarbiyaviy taraqqiyot jarayonining mahsuli sifatida aloqa va kommunikasiya vositalari ruzuga keldi. Chegaralang'an kichik doiradagi milliy jarayonlar jamiyat taraqqiyotiga putur yetkaza boshladi (o'sishga to'sqinlik). Bunday sharoitda turli tomonlar bo'yicha xalqaro munosabatlarni kuchaytirish, ya'ni iqtisodiy, ilmiy, madaniy va sportdagi aloqalarni bog'lash qonuniyat darajasiga yetishdi.

XIX asr oxiri oshqaban tinch-osoysizshalik payti bo'ldi. Fransiya-Yaponiya urushidan (1870-1871) va Parij Kommunasiadan (1871) boshlab, rus-yapon urushigaacha (1904-1905) va Rossiyadagi birinchi inqilobgacha (1905-1907) jahonda hechqanday yirik urushlar bo'lmagan edi. Bunday holat mamlakatlarning xalqaro aloqalar va sportni rivojlantirishga qulaylik yaratdi.

XIX asrning so'nggi choragi davomida jamoatchilikaroblari, olimlar, tibbiyotshular, pedagoglarning yoshlarga ta'lim berish, jismoniy jihatdan taraqqiylashtirishga qaratilgan umumiy harakatlari, faoliyatlari ancha kengaygan davr edi. Bu jarayonlarda jismoniy tarbiya va sportning yangi shakllari, usullarini izlash boshlandi. Ba'zi mutafakkirlar milliy jismoniy tarbiya va sport bilan cheklanib qolmasdan, balki xalqaro sport aloqalarini o'rnatishni tavsiya etish ma'yadonga chiqdilar. Bu yo'lida Fransiya, Gresiya, Angliya, Germaniya, Italiya, AQSH, Shveysiya va boshqa mamlakatlarning jamoatchiligi o'z faoliyatlarini bilan alohida ajralib turar edi. Yoshlarni jismoniy tarbiyalash muqaddim Olimpiya o'yinlaridan foydalanish kabi fikrlar ham bildiriladi. Bu to'g'ri-da Chekiya pedagogi Y.A.Komenskiy, Nemis gimnastika maktabining asoschilari L.X.Gute-Mute va G.Fit, Rus jismoniy ta'limi tizimining asoschisi I.I.Avergani va boshqalar bir necha bor ta'kidlashgan. Ular qadimgi Grek Olimpiya o'yinlari kabi musobaqalarni tashkil etish - yoshlarni jismoniy va ma'naviy jihatdan tarbiyalashda katta xizmat qilishi mumkinligini e'tirof etganlar.

Yoshlarni jismoniy tarbiyalashning modeli (namuna) sifatida qadimgi Grek olimpiya o'yinlaridan foydalanish g'oyalari ommalashib bordi. Bunda qadimgi

Olimpiya qishlog'ini arxeologik qazishlar natijasi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. XVIII asrda arxeologik olimlarning diqqat-e'tiborini qum va loyqalar hosib yotgan qadimgi Olimpiya o'ziga jalb etgan edi. Eng avvalo qadimgi olimpiya postini Bernard de Monfakon (Fransiya), keyin nemis olimi Ioaxim Vinkelmaf, ingliz arxeologi Richard Gandler va boshqalar aniqladi. XIX asr boshida birinchi qazish ishlari o'tkazildi. Nemis arxeologi Emel Kursius (1814-1896) boshchiligidagi o'tkazilgan qazish ishlari ancha muvaffaqiyatli o'tadi. Olti marotaba o'tkazilgan ekspeditsiya (1875-1881) natijasida Olimpiyada barcha joy va ulardagi ko'p sonli arxitektura va arxeologik haykallar qoldig'i topildi. 1887 yilda arxeologik qazishmalar natijalari matbuotlarda e'lon qilindi. Bu esa qadimgi Olimpiya o'yinlariga bo'lgan qiziqishva havasni oshirib yuboradi. Shu asosda jamoatchilik doirasida olimpiya harakatini tiklash g'oyalari tezlashadi.

XIX asrning birinchi va ikkinchi yarmida ayrim mamlakatlarda olimpiya o'yinlarini amaliy jihatdan tiklashga harakat qilindi. 1834-1836 yillarda Shveysariyaning Ramiyoz shahrida ikki marotaba skandinaviya olimpiya o'yinlari o'tkazilgan. Uning dasturida qisqa va o'rta masofalarga yugurish, balandlikka va langarda (shet) sakrash, kurash kabi turlar joy olgan. Bu o'yinning tashabbuskori Lind universitetining professori Gustov Noggann Shartau bo'lgan. Uning taklifi bilan qadimgi olimpiadalar haqida ma'ruzalar (chteniya) o'qilgan.

XIX asrda Gresiya tomonidan qadimgi olimpiya o'yinlarini qayta tiklash haqidagi takliflari ko'p takrorlangan. Mamlakatning mustaqil bo'lishi uchun aslovdil tarafdori Evangelis Sappas bo'lgan. U har to'rt yilda o'yinlarni o'tkazish va unda samoaat va qishloq xo'jalik mahsulotlarini ko'rgazmaga qo'yishni taklif etgan edi. U olimpiya o'yinlari jarayonida ko'rgazmalar asosida savdo, iqtisod va madaniy aloqalarning o'zaro kuchayishini ko'ra bilgan. U o'z mablag'larini hisobiga ko'rgazma zallari va savdo shaxobchalarini quradi. Uning tashabbusi bilan 1859 yilda Afinada Panerek o'yinlari o'tkazilib, unda faqat greklargina ishtirok etgan. Moddiy ta'minotning yetishmasligi sababiga ko'ra bu o'yinlar ahyon-ahyonida (1870-1875-1888) o'tkazilgan. Bu o'yinlar musobaqa tarqasida yuqori saaviyada bo'lmasa-da olimpiya harakatining qayta tiklanishiga muhim hissa qo'shgan edi.

Qadimgi olimpiya o'yinlarini o'tkazilishini to'xtatishdan keyin (394 y) davr roppa-rosa bir yarim ming yildan oshiq vaqtni tashkil etmoqda nihoyat, 1894 yil Xalqaro Olimpiya qo'mitasining tashkil etilishi va 1896 yil Olimpiya o'yinlarining o'tkazilishi bilan sport olamining yangi tarixiy davri boshlandi. Bu ikki katta sohaning tashkil etilishi yuqorida qayd etganimizdek, fransuz jamoaat arbobi, pedagog va ma'rifatchi baron Pyer de Kuberten (1861-1937) faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir.

A.A. J.F. Russo, I.G. Pestalossilarning pedagogik asarlarida jismoniy tarbiya.

XVIII-XIX asrlarda pedagogik va gigiyenik gimnastikaning rivojlanishiga muvofiq pedagoglar J.Russo va Pestalossining ta'siri bo'ldi. Inson tanasini shaxsiyatlash va mustahkamlash uning kuchini va imkoniyatlarini rivojlantirishning muhim omili va shartidir.

U muvofiq mashg'ulotlar bilan tanani chinig'itirish orqali insonni hayotga tayyorlaydi, aqlni rivojlantiradi va sog'lig'ini mustahkamlaydi. Pestalossi eng birinchi mashg'ulot deb bo'g'inlarni harakatlantirishni e'tirof etgan. Bo'g'inlar gimnastikasini har xil harakatchan o'yinlar va mehnat bilan to'ldirgan. Pestalossi gimnastika nazariyasi va usullarining asoschisi deb hisoblanadi. XVIII asrning birinchi yarmida Germaniyada, Fit va Guis Mutboshchiligida gimnastikaning sog'lig'ini tashkil etildi. Ular snaryadlarda gimnastik mashg'ulotlarni o'tkazish usullarini, ulhu tomonka asosida o'rgatish, tarbiya etishni ishlab chiqishdi. Chuts shu o'zining nazariyasida snaryadlarda harakatlanish va mashg'ulotlarni guruh bo'lib olib kompanidaga asosan o'tkazishni olg'a surdi, gimnastik mashg'ulotlar usullarini va metodik qo'llanmalarini ishlab chiqdi.

V.A.Konemakliyning asarlari va uning didaktik prinsiplari sistemasi X asr pedagogika klassiklari Jap-Jak Russo (1712—1778 yillar) va ayniqsa, Pestalossi (1734—1827 yillar) dunyoqarashlarining taraqqiyotiga yordam berdi. Ularning jismoniy tarbiya sohasidagi xizmatlari shundan iboratki, ular gimnastikaning imkonan tiklanishiga turki berdi. Russo jismoniy mashqlar inson tanasini mustahkamlaydi va toblaydi, kuch va harakat imkoniyatlarining rivojlanishi uchun kerakli sharoit yaratib beradi, yashash uchun tayyorlaydi, aqliy kamol topishiga imkon beradiganligini mustahkamlashga yordam beradi, deb hisoblagan.

Pestalossi bo'lalarda mavjud bo'lgan kuch va qobiliyatni mashqorqali shaxslantirishni jismoniy tarbiyaning asosiy maqsadideb bilgan. U harakat va harakat qilish qobiliyatini rivojlantirishni ham keyingi o'rtinga qo'yish muhim, deb hisoblagan. Buning uchun bo'g'inlardagi eng oddiy harakatchan, eng yaxshi mashqlar bo'ladi, chunki har qanday murakkab harakat ana shunday oddiy harakatlardan tarkib topadi, deb ayvadi. Gimnastikani esa harakatli o'yinlar va qo'l mehnati to'ldirib borish kerak bo'ladi, deb ta'kidlaydi.

Alexander, bu bilan u bo'g'in mashqlarining ahamiyatiga haddan tashqari yuqori baho berib yuborgan edi, shunga qaramay, u ishlab chiqqan analitik metod o'sha zamon gimnastikasi uchun muhim ahamiyat kasb etgan va keng qo'llanilgan.

Russo, Pestalossi va boshqa o'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim, fan va inqilobiy ishlar vazirligining pedagogik g'oyalari burjua intelligentsiyasi tomonidan qo'llab-quvvatlanmagan edi. Bu holatda amaliy ishlar ilk bor Germaniyada boshlandi. X asrning 70-yillarida ayrim

shaharlarda yangi tipdagi maktablar – filantropinlar tuzila boshlandi, bu maktablarda nemis milliy gimnastikasi yuzaga kela boshladi.

Yuqoridagilardan xulosa qilish kerakki, XIX asrning oxirida zamonaviy olimpiya o'yinlarini tiklash g'oyasi hayotga faol tatbiq etila boshlandi. Bunda, albatta, gimnastika maktablari faoliyatining yanada takomillashirishi va bu borada J.J.Russo, I.G.Pestalossi kabi pedagog olimlar tomonidan ilg'or g'oyalar hamda qarashlarning ishlab chiqilishi asosiy omillardan bo'ldi.

Nazorat uchun savollar:

1. XIX asrning oxirida zamonaviy olimpiya o'yinlarini tiklash g'oyasining hayotga tatbiq etilishini izohlang.
2. Mazkur jarayonda fransuz jamoat arbobi Pyer de Kubertenning ishtirokiga baho bering.
3. J.J.Russo, I.G.Pestalossi kabi pedagog olimlarning jismoniy tarbiyaga oid qarashlarini sharhlashga harakat qiling.
4. Olimpiya o'yinlarining ta'lim-tarbiya tizimiga qanday aloqasi yoki ta'siri bor?

IV Bob. Per de Kuberten va olimpiya g'oyasi

4.1. Per de Kuberten hayoti va faoliyati

Baron Per de Kuberten — Xalqaro olimpiya xarakatining buyuk shaxsi, zamonaviy olimpiya xarakatining asoschisi. Xalqaro Olimpiya qo'mitasining ikkinchi Prezidenti. 1863 yilning 1-yanvar kuni Parij shahrida fransuz ma'moni oilasida tug'ilgan. Bolaligidan chavandozlikni hush ko'rgan, qiziqchilik va ehtak eishish bilan shug'ullangan. Parij litseylarining birida, harbiy maktabda, o'qig' Parij universitetida o'qib, sanat, fan va huquq bakalavri darajasini olgan. Fahtini aysoniy fanlar erkin maktabi (Ekol Premier)da davom ettirgan.

1894 yilda Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining Bosh kotibi, 1896 yilda Prezidenti etib saylangan. Per de Kubertenning bevosita rahbarligida Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi II, III, IV, V, VII, VIII Olimpiya o'yinlarini, Shamoniada rasmiy darajada I Qitadki Olimpiyada maqomi berilgan qishki sport haftaligini o'tkazgan. 1924 yilda o'z sohasiga ko'ra Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining Prezidenti lavozimidan iste'foga chiqqan. Shu sanadan umrining ohirigacha — XOQning faoliy Prezidenti bo'lib qolgan.

Olimpiya harakati, sport tarixi, shuningdek, sosiologiya, falsafa, siyosat, siyosatshunoslik, faning boshqa sohalarga oid 30 ta kitob, 50 ta risola, 1200 tadan ortiq maqolalar muallifi.

U sodalgan (aristokrat) oilasida tug'ilib, tarbiya oladi. Uning dunyogarasxlari demokratiklik, iqtisodiy, sportdagi irq, millatchilik va kamsitishlarga qarshi edi. Bir qancha yillar Fransa sporti uyushmasida kotib bo'lib xizmat qilgan. V Olimpiya o'yinlariga (1912) bag'ishlab o'tkazilgan san'at tanlovida (konkurs) "Sportga odat" nomini uchun oltin medal sohibi bo'lgan edi. Kubertenning xalqaro olimpiya harakati bo'yicha olib borgan mehnat faoliyatining bahosi yo'q, albatta.

Per de Kuberten 1937 yilning 2-sentabr sanasida hayotidan ko'z yumgan. Xalqaro olimpiya ko'ra Jenevaga (Shveysariya), Shveysariyaning Lozana shahrida bo'lgan Olimpiya qo'mitasi shah-kvartirasi yaqinida dafn etilgan. Gresiya Milliy Olimpiya qo'mitasining taklifi bilan yuzagi balzamlashirilib, maxsus idishda Olimpiya shakli muqaddas dargohiga kiraverishdagi yodgorlik ichiga joylangan.

4.2. Per de Kuberten — zamonaviy olimpiya harakatining asoschisi

Per de Kuberten haqli ravishda zamonaviy olimpiya harakatining asoschisi hisoblanadi. U 1892 yil 25 noyabrda o'zining mashhur "Olimpiyaning uyg'onish muvazafoti" Parijdagi Sarbonna universitetida o'qib eshitiradi. U o'zi maqsad qilingan, olimpiyan turaldolarini to'pladi va Butunjahon uchrashuvini tashkil qildi. Bu uchrashuv 1894 yil iyunda Sarbonnning katta majlislar zalida o'tkazildi va Per de Kuberten 12 ta davlatdan kelgan 72 ta vakillar oldida, Olimpiya

o'yinlarini tashkil qilish va Xalqaro Olimpiya qo'mitasini (XOK) tuzish haqqida bilan so'zga chiqdi.

Ta'sis kongressi Kuberten taqlifini qo'llab-quvvatladi va olimpiya harakati boshqarish hamda o'yinlarni tashkil qilish maqsadida, 1894 yil 23 iyunda Xalqaro Olimpiya qo'mitasi tashkil etildi. Uning tarkibida 12 ta davlatdan 14 ta vakill kiritildi. Ma'lumki, ta'sis kongressi Olimpiya o'yinlarining asosiy tamoyillari, qoidalari va nizomlarini ma'qulladi. Ular Per de Kuberten Olimpiya xartiyasi deb nomladi. Kongress olimpiya o'yinlarini qadimgi an'ana bo'yicha to'rt yilda bir marta o'tkazish to'g'risidagi qarorni tasdiqladi. Kuberten birinchi zamonaviy Olimpiya o'yinlarini 1900 yilda Parijda o'tkazishni taqlif qilgan edi. XX asrdagi boshlanishi yangi Olimpiya davrining boshlanishi bo'ldi. Biroq Yunoniston vakilli tanqil shoir va tarjimon Vikelas Demetrius Olimpiadani olti yil kutib o'tirmadani, birinchi Olimpiya o'yinlarini 1896 yilda o'tkazishga kongressni chaqirdi. Bunda o'shuni qayd qildiki, Parij 1900 yilda sport o'yinlari maydoniga aylansin, yunonlar yeri - qadimgi Olimpiadalar beshigi esa bundan to'rt yil oldin Olimpiya o'yinlarini o'tkazadi. Ushbu taklif qo'llab-quvvatlandi va shunday qarorga kelindi.

1896 yil zamonaviy 1-Olimpiya o'yinlari yili deb ataladi. 1-o'yinlarning o'tkazilish joyi Yunoniston poytaxti Afina shahri bo'ldi. Shunday qilib, bir yarim ming yillik unutilishdan so'ng Olimpiya o'yinlari insoniyatga qaytarildi. Shundan beri 100 yildan ortiq vaqt mobaynida har to'rt yilda Olimpiya mehrobida Olimpiya mash'ali yoqiladi.

Kubertenning takidlashicha, olimpiizmning birinchi va asosiy maqsadi sport, madaniyat, fan, san'at olimpiya harakati deb nomlanadigan mustabkam qo'shimaga birlashtirish lozim. Olimpiya belgilar, ramzlari, mukofotlari, qasamyod manni ham aynan Kuberten tomonidan taqdim qilingan. U yigirma to'qqiz yil Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining Prezidenti bo'lgan. Uni xizmatlariga yaratilgan olimpiizm otasi, deb atashadi.

Nazorat uchun savollar:

1. Per de Kuberten hayoti va faoliyati haqida ma'lumot bering.
2. Per de Kubertening o'zi bolalikdan qanday sport turlari bilan shug'ullangan?
3. Per de Kubertenni nima uchun olimpiizm otasi, deb atashadi?

V. Bob. Xalqaro sport va Olimpiya harakatining vujudga kelishi va dastlabki rivojlanishi

1.1. Farqsiy vaziyat va uning Xalqaro sport va Olimpiya harakatining rivojlanishiga ta'siri.

Xalqaro sport va Olimpiya harakatining vujudga kelish sabablaridan eng asosiyi - sportni rivojlantirish va Xalqaro sport uyushmalarini (XSU) tuzish harakati bo'ldi. Hozirgi davr sporti - XVIII-XIX asrlardagi yirik ijtimoiy o'zgarishlar natijasida ehtiqlik jarayonidagi to'ntarishlar, harbiy ilm-fan, madaniyat, san'atni taraqqiyotlar mahsulidir.

XIX asrning ikkinchi yarmida juda ko'p hozirgi zamon sport turlari va o'yinlar vujudga keldi. Turli mamlakatlarda sport klublari tashkil etildi, musobaqalar o'tkazildi, sport inshootlari (tomosha joylar) qurildi. Angliyada va Rossiyada (Neva) ehtkak oshish va parus sporti (Temzada) bo'yicha boy tajribalar mavjud edi. XIX asrning boshidan buyon bu turlar bo'yicha musobaqalar o'tkazib borilgan. 1839 yil Angliyada Kembridj va Oksford universitetlari o'rtasida ehtkak oshish (regatlar) bo'yicha musobaqa uyushtirildi. 1838 yildan boshlab esa Xeniyi parus va ehtkak oshish regata (o'yin) o'tkazila boshladi. Rossiyada 1847 yilda Krasnograd birinchi rasmiy musobaqa parus bo'yicha o'tkaziladi. AQShda 1852 yilda (Winnipeg ko'li) ehtkak oshish bo'yicha musobaqa tashkil etildi. Vengriya (Pestya), Amerika, Avstraliya va boshqa bir qator mamlakatlarda suzish sporti bo'yicha musobaqalar tashkil etila boshlanadi. 1845 yilda Itonda (Angliya) birinchi rasmiy atletika musobaqalari o'tkaziladi. 1860 yilda Angliyada 15 ta klub mavjud bo'lib, ular o'rtasida, ayniqsa, Universitetlar o'rtasida musobaqalar o'tkazish an'anasi aytiladi. 1875 yilda Vengriyada va bir yildan keyin Nyu-Yorkda birinchi rasmiy atletika musobaqalari uyushtirildi. Bu sport turi Germaniya, Fransiya va Rossiyada ham rivoj topadi. Boshqa mamlakatlarda esa sport birmuncha keyinroq o'ziga o'ziga rivojlanib boradi.

Rossiya, Finlandiya, Shvetsiya va Norvegiya xalqlari orasida chang'i va to'xtalish uchish sporti keng tarqalgan edi. 1769 yilda Oslo shahri yaqinida jahonda birinchi marotaba chang'ida yugurish musobaqasi o'tkazilgan edi. XIX asrning 60-yillarida bu sport turlari bo'yicha muntazam ravishda musobaqalar o'tkaziladi. Hozirgi kunda atletika uchun birinchi trampinlar vujudga keldi. Bu davrlarda ko'pgina sport o'yinlari ham rivojlanadi. Futbol bo'yicha texnika va taktika ancha takomillashib boradi. Bunda rezinli kameraning (tulfab to'ldirish) yaratilishi (50-yillar) muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

1863 yilda Angliyada futbol ligasi tashkil etiladi. Bu hozirgi davr futbolining yaratilish asosini tashkil etgan edi. Kegli o'yini, laun-tennis va kriket ham rivoj topadi va maxsus joylar quriladi. To'pni qo'l bilan ushlab oladi va darvoza tomon

yugurib borib, uni o'tadi. Futboldagi qoidani buzgan bu o'yinchi ham boshida asosida yangi o'yin turi paydo bo'ladi. Bu o'yin shu shahar nomi (Keyin) bilan atala boshlandi. Keyinchalik bu o'yin boshqa mamlakatlarda ham tez rivojlanadi. AQShda bu o'yin Amerika futboliga aylandi. Bu davrlarda rivoj topgan sport turlaridan biri boks hisoblanadi. Angliyada bu sport turi keng tarqalib, XIX asrda professional turga aylanib ketadi. Fransiya, Italiya, Germaniya, Vengriya, Rossiya, Angliya, Shveysiya kabi mamlakatlar doirasida Shpaga va Rapiroda qilib-hozilib chugur singib ketgan tur hisoblanadi.

Taniqli kishilar orasida ot sporti, o'q otish (miltiq, pistolet va kamon) ham rivojlangan edi. Ochoqparlar, otish turlari qiritila boshlandi va poyga, o'q otish musobaqalari uyushtirildi. XIX asrning 60-yillarida bar'zi bir mamlakatlarda velosport bilan shug'ullanish vujudga keldi. Rossiya, Germaniya, Gresiya, Italiya, Britaniya, Vengriya kabi mamlakatlarda asosan kurash mashhur edi.

XIX asr oxirlariga kelib, jismoniy mashqlar, sport, gimnastika, o'yinlar va sayohatlarni (turizm) bir-biridan ajratish (differentsiya) va turlarga bo'lish tizimiga asos solindi. Mamlakatlardagi sport klublari asta sekin milliy sport uyushmalarini (soyuz) va ligalariga birlasha boshladi. 1868 yilda Germaniyada barcha gimnastika uyushmalari nemis gimnastika uyushmasiga birlashadi. 1888 yil AQShda havaskor atletik uyushma, 1903 yil Shveysiyada Ummunshved sport uyushmasi tashkil etiladi. Ummunmilliy sport tashkilotlari boshqa mamlakatlarda ham yuzugga kela boshlaydi. Bu uyushmalarining boshida asosan yirik kapital egalari turar edi, Ular ko'pincha mesenat (homiy) sifatida klublar, ligalar, uyushmalarining faoliyatini taqdirlash bo'yicha ishtirok etishgan.

XIX asr oxirida mamlakatlardagi sport tashkilotlarining boshqalar bilan o'zaro tajriba almashish faoliyati yuzugga kelib, keyinchalik ular Xalqaro sport uyushmalarini tashkil qilishga asos solganlar. 1881 yilda jahonda birinchi marotaba Yevropa gimnastika uyushmasi tashkil etilgan. Shu yilning o'zida esa Xalqaro gimnastika federatsiyasi (FII) tashkil topgan. 1882 yilda konkida uchish Xalqaro uyushmasi (ISU) va Xalqaro eshak eshish-grebluya federatsiyasi (FISA), 1900 yilda Xalqaro velosport uyushmasi (USI), 1904 yilda Xalqaro futbol federatsiyasi (FINA) va Xalqaro muz ustida xokkey ligasi (XIXG), 1912 yilda Xalqaro yengil atletika havaskorlik federatsiyasi (IPAF), 1913 yilda xalqaro nayzabozlik federatsiyasi (FIB) tashkil etilgan.

5.2. Parijda olimpiya o'yinlarining qayta tiklanishi va Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining ta'sis etilishi

Per de Kuberten 1889-1890 yillarda olimpiya o'yinlarini tashkil etish masalalari yuzasidan jahonning turli mamlakatlardagi davlat, jamoat va sport arboblari bilan yozishmalar olib boradi, bu haqda muzokaralar o'tkazish uchun

har bir davlatning shartlari va Buyuk Britaniyaga safar qiladi, turli xalqaro sport musobaqalari tashkil etadi. Shu vaqtda Fransiya Sportatletika turlari federatsiyasining uyushmasi tuziladi. Uning Bosh kotibi etib Per de Kuberten tayinlanadi. Bu davrda u bevosita zamonaviy olimpiada harakatini tiklash masalasi bilan ham harakatlarga kirishadi. 1892 yil 25 oktabrda – Fransiya Sport Federatsiyasi jamoatlarining uyushmasi besh yilligi nishonlanayotgan kunda Per de Kuberten Parijdagi Sorbonna universiteti amfiteatridan turib birinchi marta rasmiy ravishda olimpiya o'yinlarini bugungi kun ehtiyojlariga javob beradigan shartlarni taqdirlash to'g'risida qarorini e'lon qiladi.

Per de Kuberten mufuzli Fransiya Sport atletika turlari jamiyatlari uyushmasi zamonaviy olimpiya o'yinlarini tashkil etish va o'tkazish masalalarini hal etish uchun xalqaro anjuman chaqirish ehorlarini ko'rish to'g'risidagi qarorni qabul qilishga erishadi.

Shu tariqa birinchi xalqaro atletik kongress 23 iyun 1894 yil Parijdagi Sorbonna universitetida o'tkazilgan edi. Keyinchalik bu tadbir I Olimpiya kongressi deb ataldi. Kongressda 12 mamlakat vakillari ishtirok etadi. 21 mamlakatning yozma ravishda o'z xohishiga ko'ra rozilik bildiradi. Katata mamlakat vakillari Germaniya bundan bosh tortadi. Chunki mamlakat tepasidagi harakat olimpiya o'yinlari g'oyalari qarshi edilar.

Kongressda asosan to'rtta masala muhokama etiladi, ya'ni:

1. Havaskorlik va professional sport haqida.
2. Olimpiya o'yinlarini qayta tiklash to'g'risida.
3. O'yinlarning dasturi va uni o'tkazish tartiblari haqida.
4. Xalqaro olimpiya qo'mitasining tarkibi haqida.

Kongressda Xalqaro olimpiya qo'mitasi tuzilganligi haqida qaror qabul qilindi. Uning tarkibiga Gresiya, Fransiya, Rossiya, Angliya, AQSH, Shveysiya, Vengriya, Chexiya, Italiya, Belgiya, Argentina, Yangi Zelandiya vakillari kiritildi. Olimpiya qo'mitasining birinchi prezidenti etib grek Demetrius Vikelas (1894-1960 yillar) saylandi.

Kongressda Olimpiya Xartiyasi (Ustav) tasdiqlandi. Unda XOQning maqsad va vazirlari, o'yin qoidalari va ular bilan bog'liq asosiy masalalar ifoda etilgan edi. I Kongressda Xalqaro Olimpiya harakatida muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Uning maqsadlari ko'ylig'i olimpiya harakatini rivojlantirishda asosiy o'rinda turadi.

Qadimgi Yunonistonning «ekexeriya» an'anasi yoki Olimpiya sulhi, mamlakatlardan avvalgi VIII asrda yuzugga kelib, Olimpiya o'yinlarining muqaddas xarakteriga xizmat qilgan. 1992 yilda Xalqaro Olimpiya qo'mitasi usbu an'anani tiklab, bir qancha davlatlarni mazkur sulhga riyoga qilishga chaqirdi. 1993 yilning 25 oktabrida qabul qilingan 48/11 qarorida Bosh Assambleya barcha davlatlarni

Olimpiya o'yinlarining boshlanishidan avval 7 kun va yakunlangandan so'ng 7 kun davomida Olimpiya sulhiga rioya qilishlariga da'vat qildi. Nazorati da'vat Mingyillik deklaratsiyasida yangilandi. Olimpiya harakati sportning tarbiyaviy ahamiyati orqali insoniyatning osoyishtal kelajagini ta'minlashda o'z hissasini qo'shishga intiladi. U butun dunyo atletlarini eng yirik sport bayrami Olimpiya o'yinlariga to'plab Birlashgan Millatlar Tashkiloti uchun ham umumiy bo'lgan tinchlikni asrash, bir-birini tushunish va ezigulikka intilish kabi maqsadlarni ilgari suradi. Ushbu umumiy maqsadlarni yoritish uchun Xalqaro Olimpiya qo'mitasi 1998 yilda Olimpiya o'yinlari doirasidagi musobaqalar o'tkazilayotgan barcha obyektlarda Birlashgan Millatlar Tashkilotining bayrog'i ko'tarilishi haqida qaror qabul qildi. O'z o'rnida, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi bilan qator kelishuvlar orqali o'z hamkorligini kengaytirmoqda.

Nazorat uchun savollar:

1. Xalqaro sport va Olimpiya harakatining vujudga kelish sabablari hamda omillarini izohlang.
2. I Olimpiya Kongressida qaysi masalalar ko'rilgan edi?
3. Qaysi sport turlari qaysi davrlarda rivojlanib bordi?
4. Qanday xalqaro sport uyushmalari va federatsiyalarini bilasiz?
5. O'zbekistonda xalqaro sport va Olimpiya harakatini rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlarga misollar keltiring.
6. O'zingiz yoqtirgan sport turi va uning xalqaro Olimpiya o'yinlarida tutgan o'rni haqida gapiring.

VI bob. Zamonaviy Olimpiada o'yinlarining asosiy tamoyillari,

qoidalari va nizomlari

6.1. I Olimpiya o'yinlari

Afina, 1896 yil, 6 aprel. Marmar stadionini lim-lim to'ldirgan 80 ming kumushdan to'rtinchi vaqtda Afina 120 mingga yaqin aholi istiqomat qilardi, shu bilan birlikda, bir necha ming xorijiy mehmonlar hech mubohalatsiz tarixiy sportning janli g'uvohi bo'lmog'dalar. Gresiya qiroli Geyorg I birinchi zamonaviy olimpiya o'yinlarini ochiq, deb e'lon qiladi. Milyon madhiya sadolari ostida har birining o'quyubli bayrog'i ko'tariladi. Bir yuz ellik kishilik xor yunon kongresslari hamonaning ushbu tantanaga maxsus bag'ishlangan "Olimpiya qoidalar"ni qiro etadi, Zamburaklardan salyut beriladi. Ko'kka oq kabutarlar parvoz qiladi.

Afina, ushbu natijaga erishish uchun olimpiya o'yinlari tashkilotchilari va jamoat xalqi ancha zahmat chekishdi. I Olimpiadani Afina o'tkazishga qaror qilinganidan muvofiqiyat bilan yunon shoiri va tilshunosi, mashhur jamoat arbobi, kumushdan g'ubohatka janniyati a'zosi Demetrius Vikelas Xalqaro Olimpiya Federatsiyasining birinchi Prezidenti (Ta'sis kongressida olimpiya o'yinlari har bir o'ziga jahonning turli davlatlari shaharlarida o'tkazilishi, mezbom mamlakat o'ziga o'z Prezidenti bo'lishi to'g'risida qaror qabul qilingan edi), XOQ Bosh Katta va Per de Kuberten saylandi.

Olimpiya o'yinlari belgilangan muddatlarda muvaffaqiyatli o'tishi uchun Demetrius Vikelas va Gresiya Olimpiya qo'mitasiga, shuningdek, Xalqaro Olimpiya qo'mitasiga beqiyos tashkilotchilik salohiyatini, qabul qilingan qarorlarini ta'minlash uchun butun inodalarini namoyish qilishlariga to'g'ri keldi. I Olimpiya ko'plamida Gresiya hukumati ham, Afina shahri (belgilangan tartibga ko'ra olimpiya o'yinlari mezbomni shahar hisoblanadi) ma'muriyati ham jahon kongressidagi bu sport musobaqalarini tashkil qilish uchun yetarli miqdorda mablag' yo'qligini bildirib, O'yinlarni o'tkazishni umuman shubha ostiga qo'ydi.

Hamday vaziyatda Per de Kuberten va uni to'la qo'llab-quvvatlagan Gresiya shaharidagi Konstantin tashabbusi bilan Olimpiadani o'tkazish jamg'armasi tashkil qildi. Jamg'armaga nafqat yunonliklardan, balki boshqa mamlakatlardan hamda turli tomonlardan mablag' kelib tusha boshladi. Masalan, Aleksandriya shahridan shahar Averof Georgios antik davrda olimpiya o'yinlari o'tkazilgan Marmar stadionni qayta tiklashga 1 million draxma hadya eldi. Homiyalar pullariga Gresiya jamoatida, shuningdek, velodrom, o'q otish bo'yicha tir qurildi. Olimpiadani o'tkazish uchun mablag' to'plashda, ayniqsa, tarixda birinchi marta bu O'yinlarga bag'ishlangan pochta markasi chiqarilishi qo'l keldi. Umuman, Gresiya Olimpiada

tashkiliy qo'mitasi barcha tayyorgarlik ishlarini o'z vaqtida tugallashga muvaffiq bo'ldi.

Birinchi marotaba turi mamlakatlar sportchilarini olimpiya o'yinlariga jalb etish ham oson kechmadi. Jumladan, Germaniya, Fransiya, Belgiya milliy olimpiya qo'mitalari Afinada faqat o'z mamlakatlariга keng rusm bo'lgan sport turlari bo'yicha musobaqalarda g'atnashishlarini qat'iy talab qilib qo'yidilar. Dunyodagi yetakchi sportchilarning Afinaga kelishlari uchun mahlag' topish ham jiddiy muammolar keltirib chiqardi.

O'yinlarga 13 mamlakadan 285 nafar sportchi kelishdi. Ular Avstraliya, Avstriya, Bolgariya, Buyukbritaniya, Vengriya, Germaniya, Gresiya, Daniya, Italiya, AQSH, Fransiya, Chili, Shveysariya, Shveysiya mamlakatlarning vakillari edi. O'yinlar dasturidan 9 turdagi — yunon-rum kurashi, velosiped, gimnastika, yengil atletika, suzish, otish, tennis, og'ir atletika va qilibozlik bo'yicha musobaqalar o'rin olgan edi.

O'sha paytda sportning bu turlari hozirgi vaqtdagidan farq qilardi, albatta. Masalan, kurash va og'ir atletikada sportchilar vazn toifalariga ajratilmasdi. Yengil atletikada bellashuvlar 12 ta tur — 100, 400, 800, 1500 metrga yugurish, 110 metrga to'siqlar osha yugurish, marafon, uzunlikka, balandlikka, uch hatlab, langarcho'p bilan sakrash, disk, yadro uloqitirish bo'yicha olib borildi. Sport gimnastikasida esa musobaqalar shaxsiy va jamoa birinchiliklari bo'lib, perkladinalar, shaxsiy bellashuvlar esa faqat kon', halqa, sakrash, shuningdek, shesiga chimashib chiqishda bo'yib o'ldi.

Ko'hna yunon olimpiadalari an'alariga amal qilgan holda musobaqalarni yangil atletikachilar boshlab berdilar. Sportning bu turi turli bellashuvlarda g'atnashganlar soniga qarab ular har birining naqadar ommalashgani haqida xulosa qilish mumkin edi. Chunonchi, 100 metrga yugurishda 9 mamlakadan 19 sportchi, langarcho'p bilan sakrashda esa ikki mamlakadan 5 atlet g'atnashdi.

AQSHdagi Garvard universitetining chempioni Jeyms Konnofi Afinada uch hatlab sakrash bo'yicha 13 metr 71 santimetr natija ko'rsatib, zamonaviy olimpiya o'yinlarining birinchi chempioni bo'ldi. U asosiy raqibi fransiyalik Aleksand Tifferdan 1 metr uzoqroqqa sakrashga muvaffiq bo'ldi.

Ikkinchi oltin medal ham amerikalik disk uloqitiruvchi Robert Gerreaga nasib etdi. Uning bu g'alabasi yunonistonlik sport ixlosmandlarining yuragini larziqqa soldi. Chunki disk uloqitirishda o'z sportchilari — Panagiotis Paraskevopolusga ham keladiganlar dunyoda topilmasligiga ularning ishonchlari komil edi. Shuningdek, amerikalik R.Garret yadro irg'itishda ham g'olib bo'ldi, uzunlikka sakrashda ikkinchi va balandlikka sakrashda uchinchi o'rinni egallab, barchaning e'tiboriga sazovor bo'ldi. Qiziqarli tomoni shundaki, Garret o'yinlarga tasodifan tashib

o'ziga (chunki u Grekivada o'z ta'rlini o'tkazib yurganda, Olimpiya o'yinlari tashkiliy ishlari olibiladi va jamoaga o'z nomini kiritadi. U umurida disk uloqitirishda faqat o'yindan 3 kun oldin u mashq qilib o'rganagan. Uning tabiiy g'atnash va sportdagi faoliyati olimpiya chempioni bo'lishiga sabab bo'lgan.

Yunonistda turlida Germaniya sportchilari g'olib bo'ldi. K.Shuman tayarib chiqaradigan yashil natijaga erishdi. Velopoygada fransuz P.Masson g'olib keldi. Fransiya futbol D.Koland, suzishda vengr A.Xayosh ustunlik qilishdi. Otish va g'atnashda o'chkolalar to'plashda greklar ancha faollik ko'rsatib, g'olib bo'lishdi. Greklar yaktalariga ko'ra, greklar umumiy o'chkolalar bo'yicha birinchilikni qozondi.

Uning temobahine'tiborini grek dehqoni Spiros Adis jalb etadi. U marafon yugurishda g'olib bo'lgan. (Marafon shahridan Afinagacha bo'lgan marafon bilan atovilda).

Uning tariqqa Afinadagi 1 Olimpiya o'yinlari kutilgandek bo'yib o'ldi. Olimpiyaning boshlagan harakati to'la amalga oshdi. Bu XX asrning eng diqqatga sazovor voqealaridan biriga aylandi va Olimpiya o'yinlarining har to'rt yilda o'tishi ta'kidlanishiga asos soldi.

Olimpiya o'yinlariga oid xorijiy adabiyotlarda ham qator tahliliy ma'lumotlar va tavsifalarni ko'ramiz. John A. Lukasning "Olimpiadaning kelajagi" kitobida keltirilishicha, agar 168 milliy Olimpiya qo'mitalari, sport federatsiyalari, xalqlar va insonparvar tartib-qoidalariga ko'ra, sportni rivojlantirish choralarini qidirsa, halol va mahorati sportchilarini o'yinlarga jalb etish bahsalar mazmunli kechib, jamoa ruhi yanada ko'zariladi. XOQ ham, g'atnashda, o'chkolalar va ayollarining o'yinlarda munosib ishtiroki haqida muvozanatli ta'minlashga e'tibor qaratishi kerak. Bu kabi tashkiliy ishlar natijasida Olimpiya o'yinlarining kelajagi yanada yaxshi bo'lishi mumkin.

Xalqaro qilib aytilganda, Xalqaro sport uyushmalarining tashkili etilishi va har bir federatsioning tilmisiz va mashuqgali mehnatlari hamda grek xalqining o'z g'atnashiga o'z g'atnash tarixida o'chmas iz qoldirdi.

Olimpiya o'yinlari faqat ishtirok etgan davlatlarninggina emas, balki dunyodagi juda ko'p mamlakatlarning sportchilari, yoshlari va mutaxassislarini jalb qiladilar bilan Olimpiya harakatini rivojlantirishga oltantirdi.

6.2. Olimpiya o'yinlarining asosiy tamoyillari, qoidalari va nizomlari, ramzlari

1894 yil 16 iyunda Parijda o'tkazilgan Ta'ris kongressida zamonaviy olimpiya o'yinlarini o'tkazishning asosiy tamoyili va qoidalari qabul qilindi. Mazkur hujjatlar Olimpiya xartiyasi nomini oldi. (Bu haqda muvobiq mavzularda alohida bayon etiladi). U Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining asosiy hujjati hisoblanadi.

Olimpiya o'yinlari davomida Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (XOOQ)ning faoliyatini rivojlantirdi. XOOQ rahbarlarining xizmati shundaki, o'yinlarda xalqaro va sportchilarning faoliyatlarini turli ramzlar (simvollar) va atributlar bilan ifodalashda yangiliklar yaratildi. Fikrimizga misol sifatida quyidagi belgilar va ramzlarni keltirish mumkin:

Olimpiya ramzi – bir-biriga kiritilgan (ulanang) besh xalqa. Ular yonib, qora, qizil, sariq va ko'k rangda tasvirlanib, besh qit'ani bildiradi. Bu 1911 yil Kuberten taklifi bilan tasdiqlangan.

Olimpiya belgisi (emblem) – besh xalqa ramzi bilan birga qo'shib, yil, shahar va mamlakatning olimpiya harakatidagi belgilari (nishon) ifodalangani.

Olimpiya mash'itasi – Olimpiya shahrida quyosh nuri taftida (olov) fohda yoqiladi. Yoqilgan mash'ata (fakel) turli vositalar orqali olimpiya o'yinlari o'tkaziladigan joyga yetkazib beriladi. Bu an'ana 1936 yil XI Olimpiya o'yinlaridan buyon davom etib keladi.

Olimpiya shiori (deviz) – Tezroq, balandroq, kuchliroq! ("Situs, altius, fortius!") olimpiya harakatini bildiradi. Bu shior 1895 yil Kubertenning saldoni va o'rtog'i, Rominkan ordeni sohibi, din xodimi Martin Xidon tomonidan taklif etilgan va 1913 yilda XOOQ tomonidan tasdiqlanib, 1920 yil VII Olimpiyada birinchi marotaba o'qilgan.

Olimpiya qasamyodi – Olimpiada sportchilar qasamyodi Kuberten tomonidan ishlab chiqilgan va VII Olimpiya o'yinlarida (1920) amalga oshirildi. Shu o'rinda aytish lozimki, olimpiya o'yinlari hakamlari ham qasamyod qiladi. Bu esa 1968 yildan buyon amalda qo'llanib kelinmoqda.

Olimpiya g'ulxani – Gimm 1896 yilda yaratilgan. Kostas Palamos so'z va Spiros Samar musiqasi bilan yaratilgan olimpiya gimni rasmiy ravishda 1957 yilda XOOQ tomonidan tasdiqlangan.

Olimpiya medallari va yoritqilari – oltin medal-kumushdan yasabli, umumiy usuli 6 g. oltin bilan qoplangan. Kumush medal esa 925 sifatidagi (proba) kumushdan tarkib topgan va bronza medal. Ular 1-, 2-, 3- o'rinlar uchun

beriladigan. Diplomalr (yorliq) 1-6 o'rinlardagi sportchilar va jamoalarga berilgan ekan.

Olimpiya mukofotlari – orden va kuban. Ordenlar oltin, kumush va bronza bilan bezalib, olimpiya harakatiga qo'shgan ulkan hissalarini va sport jamoalariga ega bo'lgani uchun rahbar shaxslarga, sportchilarga beriladi. Bu 1975 yilda tasdiqlangan. Olimpiya kubogi 1906 yilda tasdiqlanib, olimpiya sport jamoalariga yutuqlarga erishgan jamoalarga beriladi.

Olimpiya nishonalari (atributlar) – nishonlar (znachok), tangalar (maner) nishonlar (manerly shakl), piktogrammlar va hokazo hisoblanadi. Bu nishonlar Olimpiya o'yinlarini o'tkazuvchi shahar va tashkiliy qo'mita tomonidan yaratiladi.

Yopiriladigan ko'rishimiz mumkinki, qadimiy olimpiya o'yinlari bir qancha davlat va jamoat arboblari, shuningdek, dunyo mamlakatlarining xalqaro sport tashkilotlari hamkorligi asosida qayta tiklandi va zamonaviy olimpiya o'yinlari nomini oldi.

Nazorat uchun savollar:

1. Olimpiya o'yinlarining xususiyatlari, sport turlari va ishtirokchilar tomonidan ta'biqlang.
2. Olimpiya o'yinlari timsollarini aytib va ularning ma'nolarini tushuntiring.
3. Olimpiya o'yinlarining qoidalari, Olimpiya xartiyasi haqida gapiring.
4. Olimpiya o'yinlarining muvaffaqiyatli tashkili etilishida Per de Kubertenning yordamida fideyilarning sadog'atli xizmatlariga baho bering.
5. Qadimiy va zamonaviy olimpiya o'yinlarining o'zaro farqini tushuntiring.

VIII Bob. XOQning maqsadi, asosiy vazifalari, tashkiliy tuzilmasi

7.1. XOQning maqsadi va vazifalari

Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi dunyo miqosida Olimpiya harakatini boshqarishda, jahon bo'ylab sport o'yinlarini tashkil qilishda va shu orqali xalqlar o'rtasida tinchlik va do'stlik tamoyillarini qaror topirishda yuksak insonparvarlik faoliyatini amalga oshiradi. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (XOO)Olimpiya harakatining Oliy rahbar organi bo'lib, yuqorida ta'kidlanganidek, 1894 yil 23 iyunda fransuz jamoat arbobi Per de Kuberten tashabbusi bilan tashkil qilingan.

Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi qarorgohi Lozanna (Shveysariya)da joylashgan. XOQning rasmiy tili - fransuz va ingliz tillaridir. XOQning Oliy organi sessiya bo'lib, u har yili, Olimpiya yilida esa ikki marta chaqiriladi. Olimpiya kongresslari 8 yilda bir marta o'tkaziladi. XOQ ning ustav hujjati - Olimpiya xartiyasidir. XOQning Olimpiya xartiyasiga binoan asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- havaskorlik sporti asosi hisoblangan jismoniy va axloqiy sifatlarni rivojlantirishga yordam berish;
- yoshlarni sport yordamida o'zaro kelishuv va do'stlik ruhida tarbiyalash, shu orqali yangi hamda tinch dunyoni ko'rishga yordam berish;
- butun dunyoga Olimpiya tamoyillarini keng yoyish, xalqlar o'rtasida yaxshi niyat muhitini yaratish;

- jahon sportchilarini 4 yilda bir marta katta sport bayrami - Olimpiya o'yinlarida uchratirish.

Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi tomonidan e'tirof etilish Olimpiya harakatiga mansublik mezoni hisoblanadi. XOQ yozgi va qishki Olimpiya o'yinlarini o'tkazish, ular dasturlarini belgilash, olimpiya o'yinlarini mutasil takomillashtirib borish, shaharlarga Olimpiadalarni o'tkazish xuquqini berish masalalarini hal etadi, havaskorlik sportini rivojlantirishni rag'batlantiradi, turli mamlakatlar sportchilari o'rtasidagi do'stlikni mustahkamlash choralarini ko'radi, milliy olimpiya qo'mitalari faoliyatini muvofiqlashtiradi, Olimpiadalar paytida xalqaro sport federatsiyalariga o'z sport turlari bo'yicha musobaqalar o'tkazilishini texnik nazorat qilish huquqini beradi, olimpiya harakatini rivojlantirishga rahbarlik qiladi.

XOO Milliy olimpiya qo'mitalari va xalqaro federatsiyalarini tan olish to'g'risida qarorlar qabul qiladi, ular bilan qalin hamkorlikni amalga oshiradi.

7.2. XOQning tashkiliy tuzilmasi

XOO o'ziga xos tashkiliy tuzilmaga ega bo'lib, undagi tuzilmalar o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalar bo'yicha faoliyat yuritadi. Sessiyalari orasida Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi kundalik faoliyatiga XOQ ijroiya qo'mitasi rahbarlik qiladi. Uning tarkibi hozirgi paytda 15 kishidan (XOO Prezidenti va to'rt nafar vise-prezidenti, 10 nafar a'zo) iborat.

XOOning 1999 yil 11-12 dekabr kunlari bo'lib o'tgan 110-sessiyasida qabul qilingan qarorga muvofiq, Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi tarkibida 115 nafar a'zo bo'lib, ularning 15 tasi xalqaro sport federatsiyalari yoki ular birlashmalari vakillaridir, yana 15 nafari Milliy olimpiya qo'mitalari yoki ularning mintaqaviy assosiasiyalari vakillari, yana 15 tasi Olimpiada musobaqalarida ishtirok etayotgan yoki eng uzoq'i bilan to'rt yil avvalgi Olimpiada o'yinlarida ishtirok etgan sportchilar, qolgan 70 nafari shaxsiy azoldan iborat bo'lishi shart. Bunda XOQning shaxsiy azolari orasida har bir mamlakattan bitadan ortiq vakil bo'lishi mumkin emas. XOQ azolarining yoshi 18 yoshdan 70 yoshgacha chegaralab qo'yilgan.

2003 yildan etiboran XOQ azolari qayta saylanish xuquqi bilan 8 yil muddatga saylanadilar. Musobaqalarda ishtirok etayotgan sportchilar XOQ azoligiga olimpiya o'yinlari vaqtida olimpiya qishlog'idagi olimpiadachilar tomonidan saylanadi. Bunda yozgi Olimpiadalarda eng ko'p ovoz olgan 4 sportchi XOQ azoligiga 8 yil, yana 4 nafar sportchi 4 yil, qishki Olimpiadalarda esa 2 sportchi 8 yil, yana 2 sportchi 4 yil muddatga saylanadilar. XOQ azoligiga qolgan 3 sportchi qitalar va sport turlari bo'yicha mutanosiblik bo'lishi maqsadida XOQ ijroiya qo'mitasi tomonidan tavsiya etiladi.

XOO Prezidenti endilikda 8 yil muddatga (shundan so'ng faqat bir marta 4 yil muddatga qayta saylanish xuquqi bilan) saylanadi. XOQ tizimida olimpiya o'yinlarini tashkil etish va ularni o'tkazish, Olimpiada dasturlari, Olimpiya birdamligi, olimpiya o'yinlarida ishtirok etish uchun litsenziyalar berish doimiy qo'mitalari, shuningdek, g'oliblarni taqdirlash, madaniy dasturlar, moliyaviy, tibbiy masalalar bo'yicha, matbuot va boshqa xizmatlar mavjud.

XOO shafeligi ostida Xalqaro Olimpiya Akademiyasi faoliyat yuritadi. Bunday akademiyalar Milliy olimpiya qo'mitalari tomonidan ham tashkil etilgan. XOQ tarkibida Lozannadagi Olimpiya muzeyi ham bor.

XOO 1969 yilda Milliy olimpiya qo'mitalari assosiasiyasi — MOQAni tan olgan, 1967 yildan faoliyat olib borayotgan Xalqaro sport federatsiyalari Bosh assambleyasi — XSFBFA, huquqiy jihatdan to'la mustaqil, olimpiya o'yinlari paytida barcha bahsi masalarni hal etadigan Sport arbitraj sudi — SAS bilan qalin hamkorlik qiladi.

VIII Bob. Olimpiya Xartiyasi

8.1. Olimpiya xartiyasidagi ezuu timsollar

Olimpiya xartiyasi Olimpiya harakatining Bosh qomusi desak xato qilmagan bo'lamiz. Uning yangi tahriri 1999 yil XOQ ning 101-sessiyasida qabul qilindi. U bir necha bo'limlardan iborat. Birinchi bo'lim Olimpiya harakatining asosiy tamoyillariga bag'ishlangan, unda o'yinlarni o'tkazish sharaflari davlatga emas, balki shaharga beriladi, chunki davlat - bu mamlakat, siyosat, shahar esasiyosidan tashqari. Shu bilan birga, o'yinlarni tashkil qilish va o'tkazish shahar Olimpiya o'yinlari poytaxti joylashgan davlatning MOQga yuklatiladi. Milliy Olimpiya qo'mitalari XOQ bilan uzviy aloqada va bevosita uning rahbarligi ostida ish olib boradi hamda o'yinlarni tashkil qilish va o'tkazishda to'liq javobgarlikka ega bo'ladi.

Xartiyada ta'kidlanadiki, hamma ishlab topilgan mablag'lar faqat Olimpiya harakatini rivojlantirish, sportni rivojlantirishga, ya'ni insonlar tinchligi va salomatligi uchun yo'naltirilishi lozim. Olimpiya xartiyasida Olimpiya ramzlari, emblemalari, bayrog'i, Olimpiya mash'ali, ritualari mazmuni hamda ahamiyati yoritilgan. Zamonaviy Olimpiya o'yinlarining ramzi turi xil rangdagi beshta bir-biriga o'ralgan halqa tasvridan iborat. Bu halqalar beshta qit'a sportchilarining birjamligi va ularning uchrashuvi ma'nosini bildiradi. Xartiyada ularning joylashishi aniq belgilab berilgan: yuqoridagi uchta halqa chapdan o'ngga quyidagi tartibda keladi: ko'k, qora, qizil, pastdan esa sariq, yashil.

Olimpiya shiori: "Kritus", "Alitus", "Fortius" ya'ni (Tezroq, Balandroq, Kuchliroq) zamonaviy olimpizm yo'nalishini aniq ifodalaydi. Har bir Milliy olimpiya qo'mitasi o'z emblemasiga ega, unda beshta o'ralgan halqa ushbu emblema asosini tashkil etadi. Masalan, O'zbekiston Respublikasi MOQ emblemasi - beshta Olimpiya halqasi va oq fonda Humo qushining tasviri - g'alaba hamda baxt ramzi tasvirlangan.

Olimpiya bayrog'i to'g'risidagi g'oya, boshqalari kabi, Per de Kubertenga tegishlidir. XOQ uni 1913 yilda tasdiqlagan. Bayrog 1916 yilda o'tkazilgan o'yinlarda ko'tarilishi lozim edi. Ma'lumki, birinchi jahon urishi tufayli o'yinlar o'tkazilmagan. Bayrog birinchi marta 1920 yilda Antverpenda (VII Olimpiada o'yinlari) ko'tarilgan. Olimpiya madhiyasi ham mavjud. 1912 yilda Per de Kubertenda ushbu ajoyib bayramning qadimgi vatandagi olimpiya mash'alinii yoqish fikri tug'ildi. Shunga ko'ra u 1928 yilda Amsterdamdagi IX o'yinlarda (1952 yilda Oslodagi qishki VI o'yinlarda) amalga oshirildi. Mash'alni tantanali ravishda yoqish marosimini Per de Kuberten tomonidan taklif qilingan. Bu marosim qadimgi Olimpiada, qadimgi Olimpiya o'yinlari Zevs ibodatxonasi xarobalarida bo'lib o'tadi. 1926 yildan boshlab Olimpiya mash'ali estafetasi o'tkaziladi.

32

Mash'ali u yoqilgan joydan boshlab Olimpiya stadionidagi kunutun, har qanday ob-havo sharoitida ham mash'ali ko'taruvchilar tomonidan olib kelinadi. Olimpiya stadionini yo'li bo'ylab oxirgi aylanish, oxirgi qadamlarni bosib o'tish o'yinlar o'tkaziladigan davlatning eng taniqli sportchisiga topshiriladi. Sportchilar ishtirokchilar va hakamlarning Olimpiya qasamyodi ham muqaddas marosimlar qatoriga kiradi. Ma'lumki, uning matni ham Per de Kubertentomonidan taqdim qilingan. Birinchi o'zgarishlarga uchragan holda unda shunday deyiladi: "Hamma sportchilar nomidan men qasamyod qilamanki, biz bu o'yinlarda o'yin qoidalarini hurmat va ularga amal qilgan holda haqiqiy sport ruhida, sport shuhrati hamda o'z jamoalarimiz sharaflari uchun ishtirok etamiz".

Olimpiya qasamyodi birinchi bor 1920 yilda (Antverpen, VII o'yinlar) yangragan. Olimpiya o'yinlari hakamlarining qasamyodi 1968 yilda Mexikoda (XIX o'yinlar) Sobiq Iltifoq MOQ taklifiga binoan paydo bo'ldi. Unda shunday deyiladi: "Hamma hakamlar va rasmiy shaxslar nomidan qasamyod qilamanki, ushbu Olimpiya o'yinlari davomida biz o'z vazifalarimizni xolislik bilan, qoidalarini hurmat qilib va ularga amal qilgan holda haqiqiy sport ruhida bajaramiz".

Shuni ham faxr bilan qayd etishimiz kerakki, O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov 1996 yil 6 fevralda Oltin Olimpiya ordeni bilan taqdirlangan.

8.2. Olimpiya xartiyasining yangi tahrirdagi qoidalari

Olimpiya xartiyasining eng asosiy tamoyillariga (Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining 1999 yildagi 110- va 2000 yildagi 111-sessiyalarida kiritilgan o'zgartirishlar bilan) muvofiq:

- olimpiya o'yinlari har to'rt yilda bir marta shaharlarda o'tkaziladi. Olimpiya o'yinlarini o'tkazishga nomzod shaharlar milliy olimpiya qo'mitalari tomonidan tavsiya etiladi. Olimpiya o'yinlarini o'tkazish huquqini faqat XOQ berishi mumkin;
- olimpiya o'yinlari barcha mamlakatlardagi havaskor sportchilarni halol va teng huquqli musobaqalarda birlashtiradi;
- mamlakatlar va alohida shaxslar irqiga, diniy va siyosiy qarashlariga qarab biron-bir tarzda kamситilishlarga yo'l qo'yilmaydi;
- olimpiya musobaqalari faqat O'yinlar poytaxti, deb tanlangan shaharlarda o'tkaziladi. XOQning maxsus ruxsati bilangina istisno tariqasida ayrim musobaqalarni boshqa shaharlarda o'tkazish mumkin;

33

- olimpiya o'yinlariga rahbarikni XOQ amalga oshiradi. O'yinlar dasturidagi musobaqalar xalqaro sport federatsiyalari texnik rahbarligida o'tkaziladi;

- olimpiya o'yinlarining tantanali ochilishi va yopilishi belgilab qo'yilgan tartibda o'tkaziladi;

- olimpiya o'yinlari musobaqalari faqat sportning olimpiya turlari bo'yicha o'tkaziladi. Olimpiada musobaqalari dasturiga faqat XOQ o'zgartirishlar kiritishi mumkin;

- yozgi olimpiya o'yinlari ko'pi bilan 15 (tantanali ochilish kuni ham qo'shib hisoblanganda), qishki Olimpiadalar 10 kun mobaynida o'tkaziladi;

- olimpiya harakatining maqsadi – havaskor sportning do'stona maydonlardagi musobaqalarda egallanadigan jismoniy va axloqiy fazilatarni rivojlantirishga hamda jahon yoshlarini har to'rt yilda bir marta buyuk sport bayramida birlashtirishga, bu bilan xalqaro ishonch va xolis niyatni qaror toptirish, yaxshiroq va totuvroq jahon hamjamiyati barpo etisha ko'maklashish;

- olimpizning maqsadi – inson qadr-qimmatini hurmat qilinishi to'g'risida g'amxo'rlik qiladigan erkin jamiyat barpo etilishiga ko'maklashishdir. Ana shu maqsadga erishish uchun olimpiya harakati tinchlikni himoya qilish bo'yicha faoliyatida o'zida mavjud imkoniyatlar doirasida mustaqil yoki boshqa tashkilotlar bilan hamkorlikda ish olib boradi;

- olimpiizm –jism, iroda va ong mukammalligini e'zozlaydigan hamda mutanosib yaxlitlikka mujassamlashtiradigan hayot falsafasidir. U sportni madaniyat va ta'lim bilan uyg'un birlashtiradigan, kuch-g'ayrat sarflashdan, ijobiy ibratning tarbiyaviy qimmatidan quvonch olish, asosiy umuminsoniy axloq tamoyillarini hurmat qilishga asoslangan turmush tarzini qaror toptirishga intiladi;

- milliy olimpiya qo'mitalari Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi bilan uzviy aloqada va uning rahbarligi ostida faoliyat olib boradilar, havaskorlar sportini qo'llab-quvvatlaydilar, sportning olimpiya turlari bo'yicha milliy federatsiyalar bilan qalin hamkorlikda ish olib boradilar;

- milliy olimpiya qo'mitalari o'z shaharlarida o'tkaziladigan olimpiada o'yinlarini tashkil qilish va ularni o'tkazish uchun shaxsan javobgardirlar;

- milliy olimpiya qo'mitalari olimpiya o'yinlarida ishtirok etish huquqiga ega. Bu huquqdan foydalanmaslik ularga nisbatan tegishli choralar ko'rilishiga olib kelishi mumkin;

- olimpiya o'yinlari g'oliblari va sovrindorlari olin (kamida 6 gramm oltin qoplama bo'lgan kumush), kumush va bronza medallari (diametri kamida 60mm., qalinligi kamida 3 mm., sport turi ko'rsatilgan) bilan taqdirlanadilar. Shaxsiy va jamoa birinchiliklarida 1-8-o'rinlarni egallaganlarga XOQ diplomlari topshiriladi;

- olimpiya o'yinlaridagi musobaqalar milliy terma jamoalar o'rtasida emas, faqat sportchilar orasida o'tkaziladi;

-olimpiya o'yinlarini o'tkazishdan tushgan mablag'lar olimpiya harakatini rivojlantirish, sportni keng ommalashirish maqsadlariga sarflanadi;

- olimpiya o'yinlari dasturidagi musobaqalar o'tkazilayotgan sport maydonlari va zallari ichki qismida reklamaga yo'l qo'yilmaydi;

- sportchilar salomatligi holati ustidan hamda sanmarali doping nazoratini amalga oshirish maqsadida ular uchun maxsus pasportlar joriy etiladi.

Darhaqiqat, olimpiizm g'oyasi o'zidagi umuminsoniy tamoyillar, axloq-odob qoidalari bilan boshariyatni oliy ezgu maqsad atrofida birlashtirishga, do'stlik va tinchlikka chorlaydi. Shu bois ham qadimiy olimpiya o'yinlari asrlar osha keyingi avlodlarga yanada takomillashgan, zamonaviylashgan, sayqal topgan holda yetib kelmoqda.

Nazorat uchun savollar:

1. Per de Kuberten nima uchun zamonaviy olimpiizm va olimpiya Xartiyasi asoschisi deyiladi?

2. Olimpiya xartiyasidagi asosiy tamoyillar va qoidalarni ayting, ularning ma'nosini izohlang.

3. Olimpiya xartiyasidagi ezgu timsollarni ayting.

4. O'zbekiston Respublikasi MOQ emblemasi - beshta Olimpiya halqasi va oq fonda Humo qushining tasviri - g'alaba hamda baxt ramzi tasvirlangan. Buning ma'nolarini izohlashga harakat qiling.

IX Bob. Xalqaro sport birlashmalari

9.1. Xalqaro sport tashkilotlari

Dunyo mamlakatlari sportni rivojlantirishga bo'lgan say-harakatlar natijasida sport birlashmalari tashkil etila boshlandi va bu o'z navbatida, xalqaro sport uyushmalari hamda Xalqaro Olimpiya Qo'mitasini tashkil etishga sharoitlar yaratdi. Bu esa dunyo davlatlarida birin-ketin Milliy olimpiya qo'mitalari faoliyatini yo'lga qo'yish uchun munosib zamin bo'lib xizmat qildi. Bir so'z bilan aytganda, XOOQ va jahon mamlakatlaridagi MOQlar faoliyatini takomillashirishda respublikalardagi havaskor sportchilar uyushmalaridan tashqari sport turlari bo'yicha quyidagi tariqda kelitirilgani kabi professional sportchilar xalqaro uyushmalari ham yetakchi ahamiyat kasb etdi:

№	Sport turlari	Birlashmalar atalishi	Tashkil bo'lgan yil
1.	Gimnastika	Xalqaro gimnastika federatsiyasi (FNIJ).	1881
2.	Greblva	Xalqaro greblva federatsiyasi (FIOA).	1892
3.	Konki	Xalqaro konkiyalar ittifoqi (ISU).	1892
4.	Bouling	Xalqaro bouling sporti.	1895
5.	Velosiped	Xalqaro velosiped assotsiatsiyasi (USI).	1900
6.	Motosikl	Xalqaro motosikl federatsiyasi (FIM).	1904
7.	Avtomobil	Xalqaro avtomobil federatsiyasi (FIA).	1904
8.	Futbol	Xalqaro futbol federatsiyasi (FIFA).	1904
9.	Aviasiya	Xalqaro Aviasiya sporti federatsiyasi (FAI).	1905
10	Otish	Xalqaro otish sporti ittifoqi (UIT).	1905
11	Ovchilik	Xalqaro ovchilik federatsiyasi (FTASK).	1907
12	Yelkani	Xalqaroyelkani sporti ittifoqi (IYARLU).	1907
13	Muz xokkey	Xalqaromuzustidaxokkey ittifoqi (IIXG).	1908
14	Yengil atletika	Xalqaro yengil atletika federatsiyasi (IAAF).	1912
15	Kurash	Xalqaro kurashchilar federatsiyasi (FILA).	1912
16	Tennis	Xalqaro tennis federatsiyasi (ITF).	1912
17	Qilichbozlik	Xalqaro qilichbozlik federatsiyasi	1913

18	Og'ir atletika	Xalqaro og'ir atletika federatsiyasi (IVF).	1920
19	Ol	Xalqaro ol sporti federatsiyasi (FEI).	1921
20	Suv-motor	Xalqaro suv-motor sporti ittifoqi (UIM).	1922
21	Chim xokkey	Xalqaro chim ustida xokkey federatsiyasi (FIIX).	1924
22	Beysbol	Xalqaro beysbol va bobbeley federatsiyasi (FIBT).	1924
23	Suzish	Xalqaro suzish federatsiyasi (FINA).	1924
24	Chang'i	Xalqaro chang'i sporti federatsiyasi (FIS).	1924
25	Shaxmat	Xalqaro shaxmat federatsiyasi (FIDE).	1924
26	Radiohavaskor	Xalqaro radiohavaskor sporti (IARS).	1925
27	Stol tennis	Xalqaro stol tennis federatsiyasi (ITTF).	1926
28	Planerizm	Xalqaro planerizm tashkiloti (OSTIV).	1930
29	Kamondan otish	Xalqaro kamondan otish federatsiyasi (FITA).	1931
30	Basketbol	Xalqaro basketbol federatsiyasi (FIBA).	1932
31	Alpinizm	Xalqaro alpinizm ittifoqi (UIAA).	1932
32	Badminton	Xalqaro badminton federatsiyasi (IBF).	1934
33	Regbi	Xalqaro regbi federatsiyasi (FIRA).	1934
34	Kulturizm	Xalqaro kulturizm sporti.	1945
35	Boks	Xalqaro boks federatsiyasi (AIBA).	1946
36	Gandbol	Xalqaro gandbol federatsiyasi (IGF).	1946
37	Voleybol	Xalqaro voleybol federatsiyasi (FIVB).	1947
38	Suv chang'isi	Xalqaro suv chang'isi ittifoqi	1947
39	Shashka	Xalqaro shashka federatsiyasi (FEMJD).	1947
40	Beshkurash va biatlon	Xalqaro bekurash va biatlon ittifoqi (UIPMB).	1948
41	Softbol	Xalqaro softbol federatsiyasi (ISF).	1952
42	Baliq ovlash.	Xalqaro baliq ovlash federatsiyasi.	1952
43	To'pli xokkey	Xalqaro to'pli xokkey federatsiyasi (IBF).	1955
44	Dzyu-do	Xalqaro dzyu-do federatsiyasi (FID).	1956

45	Chana	Xalqaro chana sporti federatsiyasi. (FIL).	1957
46	Sport raqsi	Xalqaro sport raqsi federatsiyasi.	1957
47	Suvosti	Xalqaro suv osti sporti konferensiyasi. (KMAS).	1969
48	Buer	Xalqaro buer assosiasiyasi. (IDNIYARA).	1963
49	Batur	Xalqaro batur federatsiyasi (ITB).	1964
50	Akrobatika	Xalqaro sport akrobatika federatsiyasi. (MPSA).	1973

Yuqoridagi jadvaldan ko'rish mumkinki, XX asrning birinchi yarmida jismoniy madaniyat va sport ma'lum darajada rivoj topdi. Xalqaro sport federatsiyalari yo'lga tushib, ancha takomillashdi. Yangidan xalqaro sport uyushmalari tuzila boshlandi. Sport o'yinlari tobora mazmunan boyib bordi. Xalqaro sport musobaqalarining kalendar rejallari ancha kengaydi. Olimpiya o'yinlari yana tiklanib, davom etdi. Jahon va Yevropa miqyosida ba'zi bir sport turlari bo'yicha chempionatlarni o'tkazish davomiylik kasb etdi.

9.2. O'zbekiston Respublikasida sport turlari bo'yicha Federatsiyalar va Assosiasiyalar

Mamlakatimizda sport va Olimpiya o'yinlarining rivojlanishi, albatta, mustaqillik ne'matiblan chambarchas bog'liq. Yurtimiz istiqbolga erishgach, Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov tomonidan professional va havaskor sportga siyosatimizning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraldi. Prezidentimiz Bolalar sportiga shaxsan rahbarlik qilib, ushbu yo'nalishdagi jamg'arma faoliyatini takomillashtirishga kuyunchaklik bilan bosh-qosh bo'ldilar. Ular o'z ma'ruzalaridan birida: "Farzandlarimiz bizdan ko'ra kuchli, bilimli, dono va albatta baxtli bo'lishlari shart"-deganlarida yurtimiz yoshlarining ham jismonan, ham ma'nadan sog'lom bo'lib voyaga yetishlarini nazarda tutgan edilar.

Shu asosda mustaqillik yillarida jismoniy tarbiya va sport sohasida olib borilgan ishlohotlar jarayonida ko'plab sport Federatsiyalari va Assosiasiyalar faoliyati tashkil etildi va yo'lga qo'yildi. Mazkur sport tashkilotlari o'z tarkibiga yosh, iqtidorli sportchi yoshlarni qamrab olib, o'zining tizimli faoliyatini yo'lga qo'ydi.

Ayni ezgu say-harakatlarning samarasi o'laroq, cheksiz faxr bilan aytilish mumkinki, bugungi kunda yurtimiz sportchi yoshlari jahon sportida, olimpiya o'yinlarida peshadamlilik qilmogdalar.

Hozirgi kunda respublikamizda Olimpiya sport turlari bo'yicha Dasturga kiritilgan va kiritilmagan Federatsiyalar hamda Assosiasiyalar faoliyat olib boradi. Ularning bosh maqsad-vazifasi yurtimiz yoshlarida jismoniy tarbiya va sport madaniyatini yuksaltirish, ularni kelajakda katta sportga yo'llash, ular orasidan respublika, jahon va olimpiya o'yinlari chempionlari yetishtirishdan iboratdir.

Olimpiya sport turlari bo'yicha (Dasturga kiritilgan) Federatsiyalar va Assosiasiyalar ro'yxati:

№	Sport turlari	Federatsiya va Assosiasiyalar nomlanishi	Tashkil etilgan yil
1.	Boks	O'zbekiston boks federatsiyasi	1992 y.
2.	Kurash	O'zbekiston sport kurashlari assosiasiyasi	1998 y.
3.	Velosport	O'zbekiston velosport federatsiyasi	1991 y.
4.	Dzyudo	O'zbekiston dzyudo federatsiyasi	1991 y.
5.	Ginnastika	O'zbekiston ginnastika federatsiyasi	2007 y.
6.	Baydarka va kanoeda hamda slalomda eshkak	O'zbekiston «rowing & canoe» (baydarka va kanoeda hamda slalomda eshkak eshish) federatsiyasi	1992 y.
7.	Yengil atletika	O'zbekiston yengil atletika federatsiyasi	1992 y.
8.	Suzish	O'zbekiston suzish federatsiyasi	1992 y.
9.	O'q otish	O'zbekiston o'q otish federatsiyasi	1998 y.
10.	Taekvondo	O'zbekiston taekvondo (wtf) assosiasiyasi	1992 y.
11.	Tennis	O'zbekiston tennis federatsiyasi	1999 y.
12.	Og'ir atletika	O'zbekiston og'ir atletika federatsiyasi	2001 y.
13.	Qilichbozlik	O'zbekiston qilichbozlik federatsiyasi	1992 y.
14.	Milliy paralimpiya	Milliy paralimpiya assosiasiyasi	2007 y.
15.	Futbol	O'zbekiston futbol federatsiyasi	1992 y.
16.	Regbi	O'zbekiston regbi federatsiyasi	2004 y.

**Olimpiya sport turlari bo'yicha (Dasturga kiritilmagan)
Federasiyalar va Assosiasiyalar ro'yxati:**

№	Sport turlari	Federasiya va Assosiasiyalar nomlanishi	Tashkil etilgan yil
1.	Basketbol	O'zbekiston basketbol federatsiyasi	1992 y.
2.	Badminton	O'zbekiston badminton federatsiyasi	2011 y.
3.	Voleybol	O'zbekiston voleybol federatsiyasi	1991 y.
4.	Gandbol	O'zbekiston gandbol federatsiyasi	1992 y.
5.	Beshkurash	O'zbekiston zamonaviy besh kurash federatsiyasi	1994 y.
6.	Kamondan otish	O'zbekiston kamondan otish federatsiyasi	2005 y.
7.	Qishki sport turlari	O'zbekiston qishki sport turlari assosiasiyasi	2010 y.
8.	O'l sporti	O'zbekiston o'l sporti federatsiyasi	1997 y.
9.	Stol tennisi	O'zbekiston stol tennisi federatsiyasi	1993 y.
10	Triatlon	O'zbekiston triatlon federatsiyasi	1996 y.
11.	Chim ustida xokkey	O'zbekiston chim ustida xokkey federatsiyasi	1994 y.

Yuqoridagilardan xulosa qilish joizki, jahon mamlakataridagi sport uyushmalarining faoliyati xalqaro sportning rivojlanishi, bu borada xalqaro sport federatsiyalarining tashkil topishiga qulay tarixiy shart-sharoit yaratdi. Bu, o'z navbatida, Olimpiya harakatining yanada yuksalishiga keng yo'l ochdi. Albatta, bu jarayonda mustaqil O'zbekiston Respublikasi tomonidan olib borilgan jismoniy tarbiya va sport sohasidagi islohotlar, yurtimizda tashkil etilib, faoliyati izchil yo'lga qo'yilgan sport Assosiasiyalari va Federatsiyalarining ham muhim o'rni va roli bor, desak xato qilmagan bo'lamiz.

Nazorat uchun savollar:

1. Xalqaro sport va Olimpiya harakatining vujudga kelish sabablarini tuzlang.
2. Sport turlarining rivojlanishi, dunyo mamlakatarida ular byo'tcha ilk musobaqlarning o'tkazilishi yuzasidan ma'lumotlar bering.
3. Xalqaro sport uyushmalari va federatsiyalarni sanang, ular faoliyati haqida hinalarni bilasiz?
4. Yurtimizdagi qanday sport federatsiyalari va assosiasiyalarni bilasiz?
5. Yurtimizda Olimpiya dasturiga kiritilgan va kiritilmagan sport turlarini ayting.
6. Sportning qaysi turlariga qiziqasiz va nima uchun?

X. 1896-1936 YILLARDA O'TKAZILGAN OLIMPIYA O'YINLARINING XUSUSIYATLARI

10.1. Afina, Parij, Sent-Luis, Stokgolmda olimpiada o'yinlarining o'tkazilish xususiyatlari

1896 yil 6-aprelda Afina shahrida ochildigan I Olimpiya o'yinlari 15-aprelda muvaffaqiyatli nihoyasiga yetdi. Biroq 1900 yil 14 may kuni Parijda boshlangan II Olimpiya o'yinlari dastlabkisi kabi tartibli kechmadi. Fransiya Milliy olimpiya qo'mitasi o'z zimmasiga O'yinlarni o'tkazish mas'uliyatini olgan bo'lsa-da, valandoshi Per de Kubertendek tashabbuskorlik, fidoyilik, tashkilotchiлик salohiyatini ko'rsatishda ojizlik qilib qoldi. Hamma narsa Olimpiadani o'tkazish uchun talab qilinadigan mablag' yetishmasligiga borib taqaddi. Bunday vaziyatda XOQ Prezidenti II Olimpiada barbod bo'lmastligi uchun yagona imkoniyat – Parijda tashkil etiladigan Xalqaro ko'rgazmadan foydalanishni taklif etdi. Ya'ni, uni ushbu ko'rgazma doirasida o'tkazishga qaror qilindi.

Shundan so'nggi voqealar mulqo kutilmagan tarzda kechdi. Olimpiya o'yinlarini o'tkazish Fransiya sport jamiyatlari uyushmasiga topshirildi. Uning rahbarlari zamonaviy olimpiya harakati asoschisi XOQ Prezidenti Per de Kubertenni amalda O'yinlarni o'tkazishda ishtirok etishdan chetlashtirdilar. Xalqaro ko'rgazma tashkilotchilari esa Olimpiada musobaqalarini tashkil etish uchun umid qilingan yordam qo'lini cho'zmadilar. O'sha kunlari Per de Kuberten o'z kundaligida o'kinch bilan: "Jahonda olimpiya o'yinlariga belqar qaraladigan bitta joy bor, bu joy – Parij", -deya qayd etgan edi.

Haqiqatan ham, mazkur O'yinlar "Betartib Olimpiada" nomini oldi. Shuni ayush kifoyaki, Olimpiada musobaqalari besh oydan (!) ham ko'proqqa cho'zilib ketdi. O'yinlarning ochildishi 1900 yil 14-may kuni bo'lib o'tgan bo'lsa, yopilishi 28-oktabrda o'tkazildi. Bellashuvlar sportga aloqadorligini tasavvur qilish qiyin bo'lgan – havo shartida parvozlardan tortib favqulodda hollarda insonni xavf-xatlardan qutqarish mashqlari kabi ko'proq tomoshalarga xos shakllarda ham o'tkazildi. Ammo tashkilotchilar yo'l qo'yg'an tartibsizliklarga qaramay, unuman olganda, Olimpiada ruhi barhayotligi yana bir karra isbotini topdi. O'yinlar dasturiga Afinaadagiga qo'shimcha sifatida suv polosi, golf, akademik ushula eshkak eshish, ot sporti, ot polosi, regbi, kamondan otish, tennis bo'yicha musobaqalar kiritildi. Biroq Fransiya poytaxtida kurash va og'ir atletika bo'yicha musobaqalar o'tkazilmadi.

Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi Amerika Qo'shmashtatlari sportchilarining avvalgi olimpiadalaridagi muvaffaqiyatlarini e'tiborga olgan holda ularga navbatdagi – uchinchi o'yinlarga mezbonlik qilish huquqini berdi.

42

Dastavval olimpiya o'yinlarini AQShning eng yirik shaharlaridan biri – Chikagoda o'tkazish rejalashtirilgan edi. Bu musobaqalarni tashkil etish uchun shahar ma'muriyati homiylardan 100 ming dollar to'plashga ham muvaffiq bo'ldi. Chikagoliklar Xalqaro Olimpiya Qo'mitasiga musobaqalar uchun sotilgan chipalardan tushgan mablag'ning hammasini o'tkazib berishni ham va'da qilgandilar. Ammo Olimpiadani Sent-Luis shahrida o'tkazishga qaror qilindi. Chunki xuddi shu yerdalabon ko'rgazmasi o'tayotgan edi. Sent-Luisning O'yinlarga mezbonlik qilish da'vosini AQShning o'sha vaqtdagi Prezidenti Teodor Ruzvelt qo'llab-quvvatlagani hal qiluvchi ahmiyatga ega bo'ldi.

Bu safaragi Olimpiada o'yinlari ham Parijda bo'lgandek, Jahon ko'rgazmasiga qo'shimcha bir ta'dbirga o'xshab qoldi. Sent-Luis Olimpiadasi 1904 yil 29-avgustda ochildib, sentabr oyi o'talarigacha davom etdi. Okcan ortidagi bu shaharga kelish juda qimmatga tushishi sababi jahonning ko'pgina eng kuchli sportchilari musobaqalarda qatnasha olmadilar. AQShga, xususan, Yevropaning besh davlati – Angliya, Gresiya, Fransiya, Vengriya va Germaniyadan 53 nafar sportchi kela oldi, xolos.

Sent-Luis olimpiadasi ko'pincha "mahalliyashtirilgan o'yinlar" deb ataladi. Bunda gap faqat Olimpiadada ishtirok egan 625 nafar sportchi (shu jumladan, 8 ayol)ning 533 tasi AQSH sportchilari ekanligida emas. Bu yerda o'sha vaqtda o'tkazilgan ko'pgina mahalliy miqyosdagi, xususan, oliy o'quv yurtlari va maktablararo musobaqalarga olimpiya o'yinlarining tarkibiy qismini sifatida qaralib, ularning g'oliblari Olimpiada chempionlari, deb e'ton qilinaverdi.

IV Olimpiada o'yinlari boshlanishiga bir yil qolganda uning o'tkazilishi xavf ostida qoldi. Holbuki, bu Olimpiadani o'tkazishga dastavval to'rt shahar – Berlin, London, Rim va Milan da'vog'arlik qilgan edi. Germaniya Milliy olimpiya qo'mitasi o'z hukumatini tomonidan qo'llab-quvvatlamaganligi sababi Berlin shahri nomzodini qaytarib oldi. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi qolgan uch nomzoddan Rimini ma'qul topdi. Lekin Italiya Milliy olimpiya qo'mitasi ham bu musobaqalarni tashkil eta olmasligini ma'lum qildi. Bunga bu mamlakatdagi boshqa yirik shahar – Milanning nima uchun u emas, balki Rimning Olimpiada poytaxti eib tanlanishiga noroziligi sabab qilib ko'rsatildi.

Ana shunday juda murakkab vaziyatda London o'yinlarga mezbonlik qilish mas'uliyatini o'z zimmasiga oldi. Inglizlar atigi bir yil ichida olimpiya o'yinlari keng ko'lamda va muvaffaqiyatli o'tishi uchun hamma sharoitlarni muhayyo qilishga ulgurdilar.

Eng avvalo, shu qisqa davr ichida Olimpiada uchun maxsus, 100 ming tomoshabiniga mo'ljallangan "Layt-sit" stadioni qurib bitkazildi. Aslida u yirik sport majmua edi. Stadion yonida suzish havzasi, kurash bo'yicha musobaqalar

43

o'tkazish uchun alohida zal, velopoygaga mo'ljallangan trek ham barpo etildi. Londondagi boshqa mavjud sport inshootlari ham tartibga keltirildi. IV olimpiya o'yinlari tashkil etilishi, ko'lami, sport natijalari bilan oldingilardan ancha ustunlik qildi deyish mumkin.

XXaasr boshida Shvetsiya sport keng ommalashgan mamlakat hisoblanardi. Shimoldagi davlat sportchilari dastlabki olimpiya o'yinlarida ham yaxshi natijalar ko'rsagan edilar. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi navbardagi V Olimpiada poytaxti sifatida Stokgolmni tanlaganida shvedlar quvonchining cheki yo'q edi. Tashkilotchilar O'yinlar har qachongidan ham muvaffaqiyatli o'tishi uchun puxta dastur ishlab chiqib, uni izchil amalga oshirdilar. Shvedlar o'z mamlakatlari poytaxtida stadion, sportning ko'pgina turlari bo'yicha musobaqalar, boshqa ommaviy-madaniy tadbirlar o'tkazish imkonini beradigan yirik sport majmuasi barpo etdilar. Stadionni hatto juda qisqa muddatda ot musobaqalari o'tkaziladigan oltchoparga aylantirish imkoniyati ham ko'zda tutilgan edi. Stokgolmda ilk marotaba olimpiya o'yinlarining tantanali ochilishi va yopilish marosimlari o'tkazildi. 1912 yil 6 iyul kuni bu yerdagi Qirolik stadionini 32 ming tomoshabin to'ldirdi. Soat millari kunduz 11 ni ko'rsatishi bilan stadion minoralariga o'rnatilgan qo'ng'iroqlar hammayoni jaranglatib yubordi. Ana shu tantanavor sadolar ostida bu yerga olimpiadachilar kirib kela boshladilar. V Olimpiadada birinchi marta Mist, Lyuksenburg, Portugaliya, Serbiya, Yaponiya sportchilari ishtirok etdilar. Stokgolmga unuman 28 mamlakattan 2541 nafar, shu jumladan, 57 sportchi ayol keldi. To'rt davlat — Daniya, Norvegiya, Shvetsiya va Rossiya O'yinlar dasturidan o'rin olgan sportning barcha turlari bo'yicha musobaqalarda ishtirok etdilar. 1912 yil 5 maydan 22 iyulgacha davom etgan (lekin suzish, zamonaviy beshkurash musobaqalari mart oyida, eshkak eshish va parus sporti bo'yicha musobaqalar O'yinlar yopilgandan so'ng o'tkazilgan) Olimpiadada avvalgi O'yinlarda bo'lgani kabi yengil atletika bo'yicha musobaqalar markaziy o'rinni egalladi. Ular dasturiga birinchi marta 5000 va 10000 metrga yugurish, 10 kilometrga sportcha yurish, 8000 metrga kross, 4x100 va 4x400 metrga estafeta kiritildi va h.k.

VI Olimpiya o'yinlarini 1916 yil Berlinda o'tkazish rejalangan edi. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi bu haqda 1909 yildayoq qaror qabul qilgan edi. Ammo Gryunvaldagi yangi stadion olimpiadachilarni o'z bag'riga olish baxtiga muassar bo'la olmadi. Stokgolm Olimpiadasi tugaganidan so'ng ikki yil o'tar-o'tmasbirinchi jahon urushi boshlanib ketdi.

Olimpiya o'yinlarini shaharlarda o'tkazilishi nuqtai nazardan qaralganda, mezon mamlakatalar ulkan ustunlikka egaligi ko'p tadqiqotlarda ta'kidlanadi. Ammo xorijiy adabiyotlardan birida, xususan, sport tarixiga oid xalqaro

jurnallardan birida Stefan Pettigreu va Daniel Reyxch tomonidan e'lon qilingan maqolada musobaqa o'tgan va o'tmagan davlatlarning taqqoslanganligi, buning natijasida musobaqalar o'tgan davlatlarning imkoniyatlarining aslida yuqori e'nasligi aniqlanganligi ta'kidlangan.

10.2. Aholining harbiy tayyorgarligida jismoniy tarbiya va sport vositasidan foydalanish

Birinchi jahon urushidan keyin xorijiy mamlakatlarda jismoniy tarbiyani to'g'ri-randan-to'g'ri keng miqyosda harbiylashtirish, ayrim mamlakatlarda esa fashlamlashtirish boshlanib ketdi. Masalan, Olmoniyada revanshist va agressiv doiralari nemis harbiy imkoniyatlarini qayta tiklash rejalari ko'tarib chiqqa boshladilar. Ular nemis yoshlarini jismoniy jihatdan baquvat, «Buyuk Olmoniya»ni tiklashning hamda nemis militaristlarining «Olmoniya hammaidan yuqori» degan eski chaqirig'ini amalga oshirishni to'la istaydigan qilib tarbiyalashga intildilar.

1920 yilda general Bergardi Olmoniyaning harbiy quvvatini qayta tiklash yo'lini ko'rsatib berdi. Uning rejasiga ko'ra, armiya zobitlar tarkibini tayyorlash darajasida ta'lim olgan va eng yangi texnika bilan qurollangan bo'lishi hamda bo'lg'usi ommaviy armiya zobitlar tarkibining negizini tashkil qilishi kerak edi. Oddiy askarlarni fuqaro gimnastikasi va sport tashkilotlarida tayyorlash va tarbiyalashni tavsiya etdi. Hukron doiralari tomonidan bu g'oya qo'llab-quvvatlandi hamda gimnastika va sport klublarining keng tarmoqlarini tashkil etish ishlari rag'batlantirila boshlandi.

1921 yildan boshlab Nemis gimnastika ittifoqi sport gimnastikasi, bir yil o'tishi bilan futbol, qo'l to'pi, baydarkada eshkak eshish, qilichbozlik, suzish va yengil atletikani tarqatqiy eitra boshladi. Gimnastika ittifoqi sportning boshqa turlarini tarqatqiy e'tirishga intilishning sababi yoshlarni o'z saflariga iloji boricha ko'proq jalb etish va ularni olmon militarizmi ruhida tarbiyalash maqsadidan iborat edi.

1933 yilda fashizmning hokimiyat tepasiga kelishi olmon xalqining jismoniy tarbiyasi tarixida eng muhdish davrning boshlanishi bo'ldi. Jismoniy tarbiya va sport ishlari ga rahbarlik qilish ishlari imperiya sport komissari Chammer Ostenga topshirildi.

Sport komissari ishi juda ko'p sport tashkilotlarini markazlashtirishdan va sportning eng ko'p tarqalgan turlari bo'yicha 15 ta «unifikatsiyalashtirilgan» to'larizator uyusmalarini tuzishdan boshladi. Bular viloyat, tuman va okrug bo'limlaridan iborat territorial prinsipda ko'rilgan umumolmon miqyosdagi

tarmoqli sport ittifoqlari edi. Har bir ittifoq tepasida milliy-sotsialistlar partiyasi a'zosi bo'lgan imperiya sport komissarining ishongan kishisi turardi.

Barcha 15 totalizator sport ittifoqlari ishlarining asosiy mazmuni yoshlarni jismoniy jihatdan tarbiyalashni oshkora suratda harbiylashtirishdan iborat edi. Bu ittifoqning dasturlarida aslaha-anjom bilan marsh qilish, to'siqlardan oshib yugurish, granata uloqtirish, otish, avtomotosport, kombinatsiyalashtirilgan ko'pkurash (yugurish, sakrash, otish, suzish va boshqa harbiy amaliy mashqlar asosiy o'rin egallagan).

Berlin jismoniy tarbiya oliy maktabi sport sohasidagi fashistlar g'oyalarning manbai edi. Fashistlar sport «fan»ning bu makazida sportda ariylarning «ustunligi» irqiy nazariyasi ishlab chiqilardi. Ularning qallob ideologlari, go'yo agressiya inson tabiatiga xos narsa, sportda esa agressiyaning namoyon bo'lishi, shuning uchun ham u millatning boshqa xalqlar ustidan hukmron bo'lishiga tayyorlashning muhim vositasi deb isbotlashga urindilar.

Akademik sport (sof sport turi) fashistlar Germaniyasida xalqaro sport maydonida Germaniya sharaflini himoya qiluvchi kichik bir guruh yoshlar uchun mo'ljallangan edi. Sportchilarning ko'pchiligi esa keskin ko'pol harbiy mashqqa duchor qilinardi. 1934 yildan boshlab Germaniyaning sport mashg'ulotlarida dala sporti (galendeshport) alohida o'rin egalladi. Uning vazifasi jangovar holat paytida dala sharoitlariga moslana bilish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat edi. Qo'llanmada shunday deb yozilgan: «Tabiatni unuqib qo'ygan shaharlik rekrut gelendeshport tufayli u bilan qaytadan tanishishi kerak. Sport rekruti harbiy harakatlarning barcha turlari-saflarning orasi zich va saflarning orasi ochilgan holatlarni o'rganishi, u yurish, yugurishni bilishi, har qanday to'siqlardan o'ta olishi, karta, kompas, yulduzlar va boshqa mo'ljallarga qarab yo'l tuta olishi, eshitishi, ko'rishni mashq qildirishi, harbiy-topografiya bilimlarini egallashi lozim».

Fizika, biologiya, kimyo, matematika, tarix, jug'rofiya va chizmachilikka oid maktab dasturlari dala sporti uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan to'ldirilgandi. Bu fanlarni o'qitadigan maktab o'qituvchilari uchun maxsus kurslar-«xalq sport maktablari» ochib qo'yildi. Bu kurslarda ular dala sporti bilan amalda tanishar va o'zlari o'qitadigan fanlarni o'quvchilarning harbiy tayyorgarlik ishiga bo'yundirishga o'rganar edilar.

1934 yilda fashistlar Germaniyasida uch darajali-bronza, kumush va oltin davlat sporti nishoni joriy qilindi. 18-35 yoshlardagi har bir erkak kishi belgilangan muddat ichida ana shu nishon uchun meyor topshirishi shart bo'lgan. Bronza nishonini olish uchun sport-rekrut maktabini va bir yillik gelendeshport maktabini tamomlashi, 100 metrga yugurishi, uzunlikka sakrashi, gurzini yuqoriga olishi,

yadro turtishi, 3000 metrga yugurishi, kichik kalibrli mituq o'tishi, 12.5 kg yuk bilan 25 km.g'a marsh bilan borishi, mo'ljalga granata uloqtirishi hamda gelendeshport dasturi asosida sinov topshirishi kerak edi.

Fashistlar jismoniy tarbiya tizimi sivilizatsiyani, madaniyatni, boshqa xalqlarni, ya'ni millionlab kishilarning yostig'ini qurtishning dahshatli mashinasini yaratishga bo'yundirgan edi.

Fashistlar Italiyasida ham jismoniy tarbiya va sport ishlari keng ko'lamda harbiylashtirildi va fashistlashtirildi. 1922 yilda hokimiyat tepasiga kelgan Italiya fashizmining siyosati «Buyuk Italiya»ni tuzish uchun yangi imperialistik urushga tayyorlanishga qaratilgan.

Italiya maktab yoshidagi bolalar hamda yoshlarning jismoniy jihatdan o'sishi va ularga fashistlar tomonidan beriladigan tarbiya ishlariga maorif ministrligining jismoniy tarbiya departamenti va maxsus ijtimoiy tashkilot «Opera nasional Balilla» rahbarlik qildi.

«Balilla» asosan 8-13 yoshdagi o'g'il bolalarni birlashtirgandi. 1930 yilga kelib, uning saflarida qariyb 900 ming a'zosi bor edi. 14-18 yoshdagi o'smirilar «avagardis» tashkiloti tarkibiga kirdilar. 30-yillarda uning qariyb 400 ming a'zosi bo'lgan. 8-13 yoshlardagi qizlar (kariyb 250 ming qiz) «Pikoli italiyane» («Kichik yoshdagi italiyan qizlar»), 14-18 yoshlardagi qizlar esa (qariyb 150 ming qiz) «Desnovane atalyane» («Yosh italiyan qizlar») tashkilotlariga birlashtilar.

«Balilla» tashkilotlarida yengil atletika, qilichbozlik, gimnastika, eshkak eshish va h.k. sport turlari keng qo'llanildi. Shu bilan bir qatorda har bir joyda geografik va iqlim sharoitlariga qarab, maxsus sport turlari – Alpda tog' chang'i sporti, dengiz bo'yicha suzish, yelkan sporti, daryolarda suzish, eshkak eshish, tekislikda ot sporti, hamma joyda sport o'yinlari (regbi, futbol, basketbol, voleybol) otish, velosiped sporti va sportning motorli turlari ham taraqqiy etirildi.

Sport va gimnastika klublarida, jamiyatlarida va ittifoqlarida harbiy sport ishlari nihoyatda faollikda avj oldirildi. Bularda sportning avtomobil, motosikl, aviatsiya, planer va parashyut turlari, qilichbozlik, kurash, boks, og'irlik ko'tarish va gimnastikani taraqqiy ettirishga katta ahamiyat berildi.

Yaponiyada jismoniy tarbiya va sport ishlari harbiylashtirish nihoyatda tez sur'atlar bilan olib borildi. Siyosati yangi boskinchilik urushiga tayyorlanish vazifalariga buyundirilgan yapon imperialistlari ana shu maqsadlarda maktab sport va gimnastika tashkilotlaridan keng foydalandilar. O'quv yurtlari va sport tashkilotlari harbiy-jismoniy tarbiyaning, shovinistik va militaristik kayfiyatlarini tashviqot qilishning asosiy markazlari bo'lib qolgan edi.

1927 yilda hukumatning ko'rsatmasiga muvofiq Yaponiyaning o'quv yurtlariga o'quvchi yoshlarga harbiy ta'lim berishni kuchaytirish uchun zobitlarning katta bir guruhi yuborildi.

Yaponiya imperalizmi harbiy mashinasining tarkibiy qismini astasekin aylantib ketgan sport tashkilotlari, skaut tashkilotlari, xristian yoshlari ittifoqi va sport uyusmalari o'quv yurtlariga kirmay qolgan 16-20 yashar yapon yoshlarini harbiy sharoitga muvofiqlashtirishning asosiy vositalari bo'lib xizmat qildi.

Fransiya davlati ham yoshlarga harbiy jismoniy tarbiya berishdan nihoyatda manfaatdor edi. 1920 yilda Fransiya davlati maktabga harbiy yoshidagi va maktab yoshidagi bolalar jismoniy tarbiyasi to'g'risida qonun qabul qilindi. Harbiy vazirlik o'quv yurtlarida olib boriladigan jismoniy tarbiya va sport ishlari haqidagi qoidani tasdiqladi. Amorosning zamonaviy lashtirilgan tabiiy-amaliy gimnastikasi hamda shved gimnastikasining ayrim mashqlari jismoniy tarbiyaning vosita va metodlariga asos qilib olindi.

1925 yilda Fransiya harbiy vazirlik bilan mustahkam aloqada bo'lgan yoshlarni jismoniy tarbiyalash bo'yicha Davlat sekretariati tuzilib, uning tashabbusi bilan 9000 maktab huzuriga o'quvchilarni harbiy ishlarga tayyorlovchi mustaqil sur'atda ishlaydigan sport va o'tish jamiyatlari tashkil etildi. Taxminan o'sha paytda Fransiya harbiy-ikki oy ichida past-baland yerlar sharoitida jismoniy mashqlarga o'rgatilar va elementar harbiy ta'lim olar edi.

Chechoslovakiya ham aholini harbiy-jismoniy jihatdan tarbiyalash «Sokol» tashkilotlari vositasida olib borildi. «Sokol» jamiyati rahbarlaridan biri Klinger shunday degan edi: «Sokol» o'z a'zolarining kazarmaga kirishidan oldinroq ulardan soldat yetishtirishga intiladi.

Angliya birinchi jahon urushi natijasida g'olib mamlakatalar qatoriga kirgan edi. Lekin bu hol uning iqtisodiy va siyosiy ahvolini mustahkamlamadi. Mamlakatda sport klublarining yakkaligi tugatildi, ularning eshigi mehnatkashlar uchun ochib qo'yildi. Bu klublarda sport ishlari emas, balki yoshlarni harbiy-jismoniy jihatdan tayyorlash va ularni ideologik jihatdan tarbiyalash ishlari ham olib borildi. Xukumat urushqoq skautlar harakatiga katta yordam bera boshladi. Bu yosh avlodni ideologik va harbiy-jismoniy jihatdan tayyorlash ishlari maktabga yordamchi bir vosita edi.

B.Shou o'zining «Mafusaiiga qaytish» nomli pesasiga yozilgan muqaddimasida Angliya maktablaridagi tarbiyani juda aniqlik bilan hamda xaqqoniy tarzda xarakterlab bergan edi: «Imiyozli maktabda bolani turli yo'l bilan bema'nilikka, axloqsizlikka o'rgatiladi, uni tekis daromad olishga asoslangan bizning jamiyatimiz moxiyatiga ko'ra aldaydilar, unga bema'nilik, dabbabava vatanparvarlikka ishonch ruhi singdirildi, ammo uning o'lishga, o'lda chopishga,

jismoniy kuchni o'stirishga o'rgatish kerak bo'lganda, o'zining bu mashqlarning hammasini yaxshi, hatto iloji boricha a'lo darajada bajarishni chinakam istaydigan odamlardan eng malakali yordam va yo'l-yo'riq oladi, uni armiyada qobiliyatiga yarasha uchishga, bomba tashlashga, takomilga yetgan pulmyotni ishlata bilishga o'rgatadilar. Pirovardida xotirjamlik bilan nihoyatda aqlli va sinalgan insonparvar kishiga ham ishonib bo'lmaydigan vayronalik kelitiruvchi vositalar maktabda insonparvarlik ruhida tarbiyalangan, e'timol tabiatiga ko'ra pok, ammo tarbiya yordamida nodon, berahm, quruq o'lfatlar va sportchilarga aylangan romantizm ruhida o'smirilar qo'lga topshiriladi. Ular mushlatishni din yo'lidan boshib, o'ldirishni esa erak kishining zaynati deb tushunadilar».

AQSH hukmron doiralari ham jismoniy tarbiyadan ularni harbiy ishlarga tayyorlash maqsadlarida keng foydalandilar. Amerika davlati ham maktab, o'rta va oliy o'quv yurtlari yordamida yoshlarni o'z ideologiyasi ruhida tarbiyaladi, ularni jahonga hokim bo'lish rejasini amalga oshirishga, «amerikacha yashash»ni tashviqot qilishga tayyorladi. Amerika cherkovi, harbiy boshqarma va juda ko'p yarim sport, yarim harbiy tashviqotlar, masalan, «Amerika legion» kabi tashkilot ham ana shu maqsadda ish olib bordi.

Amerika Qo'shma Shtatlarida maktab o'quvchilari jismoniy tarbiyasiga alohida ahamiyat berildi. Ko'pchilik shtatlarda o'quv yurtlaridagi jismoniy tarbiya haqida maxsus qonunlar qabul qilindi. Bularda jismoniy tarbiyani mablag' bilan ta'minlash, o'qituvchi kadrlar tayyorlash va boshqa masalalar nazarda tutilgan edi. Jismoniy tarbiya umumiy tarbiya tizimining bir qismini aylana bordi. 1920 yili AQShning sport rahbarlari va universitetlardagi o'yinlar jamiyati qo'mitasi jismoniy tarbiya vazifalarini aniqlar ekan, uning muhim vazifasi yoshlarni itoatgo'ylik va intizomlilik ruhida hamkorlik qilish, o'z manfaatidan voz kechish ruhida va ularda Amerika jamiyati uchun zarur bo'lgan boshqa fazilatlarini tarbiyalab yetishtirishdan iborat deb ko'rsatildi.

AQSH da mehnatkashlarning keng ommasini harbiy-jismoniy jihatdan tayyorlash turli xarakterdagi ommaviy «mustaqil» tashkilotlar — ommaviy sport tomoshalari assosiasiyasi, aktiv dam olish va fabrika-zavod klublari assosiasiyalari shakllarida amalga oshirildi.

10.3. 1936 yilgi Berlin olimpiadasidagi militarizm va fashizmga qarshi sport tashkilotlarining kurashi

XOQ XI Olimpiada o'yinlari uchun mezbonlikka Germaniya poytaxtini tanlagan edi. Bu qarorini tashkilot 1932 yilda qabul qilgan edi. 1933 yilda esa mamlakatda hokimiyat tepasiga fashistlar keldi.

XOQ Prezidenti Anri de Baye-Latur Germaniya rahbariyatiga mezbonlar Olimpiya xaritasiga qat'iy amal etishlari haqida katoalar berilishi yoki O'yinlarni o'tkazishdan o'zlarini ixtiyoriy ravishda voz kechishlari talabi bilan rasman murojaat etdi. Bu katoalar berilganiga qaramasdan Gitler Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi a'zolari bo'lgan, Germaniyada yozgi va qishki olimpiadalarni o'tkazish tashkiliy qo'mitalariga boshchilik qilayotgan Teodor Lvold hamda Karl Ritter fon Xaltni vazifalaridan bo'shatib, ularni sport ishlari bo'yicha davlat direktori etib tayinlangan G.Osten bilan almashirishga qaror qildi. Baye-Latur Germaniyaga Olimpiadani o'tkazish shartli bu davlatning XOQda ana shu vakillari bo'lganliklarini ham hisobga olgan holda berilganligi, agar ular vazifalaridan chetlatilsa, nemislar mezbonlik qilish huquqidan mahrum etilishlarini rasmiy bayon etishiga to'g'ri keldi. Bu qat'iyat oldida Gitler yon boshiga majbur bo'ldi.

Jahon jamoatchiligi bosimi ostida XOQ Germaniya tomonidan Olimpiadada sportchilarga nisbatan biror kamситilishlarga yo'l qo'yilmashligi to'g'risidagi aniq ravshan katoalarni ham talab etdi. Chunki bu paytga kelib, turli sabablarga ko'ra, yahudiy millatiga mansub sportchilarning Olimpiadada ishtirok etishlariga yo'l qo'yinashga qaratilgan urinishlar boshlab yuborilgan etdi.

Ma'murlar XOQ Olimpiadani boshqa joyda o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilishi, oqibatda sarf etilayotgan juda katta mablag' zo'ye ketishi munimligidan xavslirab, tishni-tishga qo'yib bo'linsa ham, o'z lamoyillari va g'oyalardan vaqtincha chekinishga majbur bo'ldilar. Germaniya lekki ishlar vazirligi topshirig'iga muvofiq Tashkiliy qo'mita vakillari Xalqaro olimpiada Qo'mitasining 1933 yil Venada bo'tib o'tgan sessiyasida barcha yahudiy sportchilarning hech bir cheklashlarsiz O'yinlarda ishtirok etishlari ta'minlanishi haqida bayonot berdilar.

Germaniya rahbariyatining bu katoalari va dalalariga qaramasdan 1936 yil iyun oyida Parijda Fransiya, Ispaniya, AQSH, Angliya, Chexoslovakiya, Belgiya, Shveysiya, Shveysariya, Daniya, Gollandiya va boshqa mamlatkalar vakillari ishtirokida "Olimpiya g'oyalarni himoya qilish anjumani" o'tkazildi. Uning qatnashchilari XI Olimpiya o'yinlarini fashistlar Germaniyasida o'tkazish Olimpiya lamoyillariga zid ekanligi haqida yakdli fikr bildirishdi va olimpiya o'yinlarini Barselonada o'tkazish (Ispaniyaning bu shahri ham o'n birinchi Olimpiada mezboni bo'tishga nomzod etdi) tashabbusini tigar surdilar.

1936 yil iyulida Barselonaga sport delegatsiyasi kela boshladi. Faqat 1936 yil 18 iyulida Ispaniyada fuqarolar urushining boshlanib ketganligi bu yerda O'yinlarni o'tkazish imkonini bermadi.

Fashistlar Berlin olimpiadasida o'z malkularini isbotlash — oliy irq ustunligini namoyish etish maqsadini ko'zlab musobagalarda faqat o'z

sportchilarning g'alaba qozonishi uchun barcha chora-tadbirlarni ko'rdilar. Shuning uchun XOQ tomonidan olimpiya harakatining 60 yilligiga bag'ishlab chiqarilgan risolada "Bu O'yinlarda militarizm va nasizm kuchli ruhi hukmron etdi", deb ta'kidlanadi.

Navbatdagi — 1940 yilgi qishki Olimpiadani ham Germaniyaning Garmen-Pantenkixen shahrida o'tkazish rejalashtirilgan etdi. Ammo Germaniyaning Xalqaro Olimpiya Qo'mitasidagi vakili Karl Ritter fon Xaltdon 1939 yil 22 noyabrda XOQ Prezidenti Anri de Baye-Laturga yo'llagan nomasida Germaniya 1940 yilgi qishki Olimpiadani o'tkazish yuzasidan avvalgi taklifini qaytarib olishini ma'lum qildi. Bu vaqtda ikkinchi jahon urushi boshlanib ketgan etdi...

Ikkinchi jahon urushi sababli 1940 va 1944 yillarda o'tkazilishi mo'ljallangan XII va XIII olimpiya o'yinlari barbod bo'ldi.

Urush olimpiya harakati uchun ham og'ir sinov bo'ldi. XOQ Prezidenti Anri de Baye-Latur fashistlar Germaniyasi tomonidan bosib olingan hududda bo'lganligi sababli uning Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi boshqa a'zolari bilan aloqasi uzilib qoldi. Shuning uchun XOQ faoliyatini yo'lga qo'yish vatani betaraf Shveysiya bo'lgan Yuxannes Edstrom zimmasiga tushdi.

Yuqoridagilardan ma'lum bo'ladi, fashizmining vayronkor malkurasi hatto jismoniy tarbiya va sportdan ham o'z maqsadi yo'lida foydalanmoqchi, dunyo xalqlarini o'ziga qaram qilmoqchi bo'ladi. Bu esa natijada xalqlarning do'stligi va tinchligiga, balki an'anaviy tarzda qayta yo'lga qo'yilib, tobora jonlanib borayotgan Olimpiya o'yinlarining taqdiriga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Biroq shuncha qiyinchiliklarga qaramay Olimpiya harakatining fidoyilari ushu ezgu an'anani yanada keng tang'ib etish yo'llarini izladilar va o'z ezgu g'oyalarni jahon bo'ylab faol e'tirof etdilar.

Nazorat uchun savollar:

1. Nima uchun 1900 yil 14 may kuni Parijda boshlangan II Olimpiya o'yinlari dastlabki kabi tartibli kechmad?
2. Nima sababdan Per de Kuberten o'z kundaligida o'kinch bilan: "Jahonda olimpiya o'yinlariga befarq qaraladigan bitta joy bor, bu joy — Parij", — deya qayd etgan etdi?
3. «Ballila» qanday tayyorgarlik jarayonini nazarda tutardi? U kimlarga tegishli etdi? Uning saffarida kimlar bor etdi?
4. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi tomonidan olimpiya harakatining 60 yilligiga bag'ishlab chiqarilgan risolada "Bu O'yinlarda militarizm va nasizm kuchli ruhi hukmron etdi", — deb ta'kidlanishi sababini tushuntiring.
5. Nima uchun XOQ Prezidenti Anri de Baye-Laturning Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi boshqa a'zolari bilan aloqasi uzilib qoldi? Sabablarini izohlang.

XI BOB. O'ZBEKISTONDA OLIMPIYA HARAKATINING RIVOJLANISHI

11.1. O'zbekistonning mustaqillikka erishishi va jismoniy tarbiya hamda sportning yangi bosqichi

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan keyin ma'naviy qadriyatlar, milliy urf-odat va an'analarga qayta tiklandi. Bu esa jismoniy tarbiya va sport sohasida yangi sahifa ochdi. Respublika jismoniy tarbiya va sport ommaviyligini ko'tarish, jismoniy madaniyat harakatini rivojlantirish, xalq milliy o'yinlarini qayta tiklash, sog'lom turmush tarzini shaqlantirish, zamonaviy sport turlari bo'yicha iqtidorli sportchilarni tayyorlash va tanlash, ularning sport mahoratlarini oshirish ishlari bo'yicha ilmiy-nazariy anjumanlar o'tkazildi.

Xalqimizning azaliy qadriyati, sevimli bayrami hisoblanmish Navro'z bayramining xalqimizga qaytarib berilishi mamlakat tarixida katta voqea bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoniga ko'ra mamlakatimizda Navro'z har yili 21 mart – umumxalq bayrami sifatida nishonlanadigan bo'ldi.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonning jahon sahnasiga chiqishida, dunyoga tanilishida sport jabhasi asosiy vositalardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Jahon miqyosida o'tkazilayotgan turli xalqaro musobaqalarda sportchilarning erishayotgan muvaffaqiyatlar dunyo xalqlarining nigohini O'zbekistonga qaratmoqda. Albatta, bu salohiyatni saqlash, qolaversa, imkon qadar oshirish lozimligini hisobga oladigan bo'lsak, sportchilarni tayyorlaydigan kadrlarni, zaxiradagi o'rindosarlarni, ular uchun moddiy texnik bazani jahon talablari darajasida tayyorlash va kengaytirish, tibbiy-pedagogik nazorati yo'lga qo'yish, milliy sport turlarini rivojlantirish, yirik sport inshootlarini bunyod etish nihoyatda dolzarb muammolardir.

E'tirof etish kerakki, mustaqil O'zbekistonning madaniyati va sportini yanada rivojlantirishga asos bo'luvchi eng muhim tadbirlardan biri bu - O'zbekiston Respublikasining "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi qonunining qabul qilinishidir (1992 yil 14 yanvar; 2000 yil 26 may; 2015 yil 4 sentabr yangi tahrir). Mazkur qonun aholining sog'lig'ini mustahkamlash, ularning jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanishlariga shart-sharoitlar yaratib berishni kafillikka olishi bilan yanada ahamiyatli hisoblanadi. Shu bilan birga, qonunda yana "Maktabgacha bolalar tarbiya muassasalari va o'quv yurtlari har yili kamida bir marta maktabgacha yoshdagi bolalarning hamda o'quvchi-yoshlarning jismoniy tayyorgarlik darajasini ko'rikdan o'tkazadilar. Umumta'lim maktablarida, boshqa o'quv yurtlarida jismoniy tarbiya bo'yicha imtihonlar o'tkaziladi", -deb

ko'rsatilgan. Bu esa o'quvchi-yoshlarning salomatligini mustahkamlash, jismoniy kumolotini oshirish, ularni mehnat va mudofaa ishlariga layoqatli kishilar qilib yetishtirishga qaratilganidir. Bu imkoniyat va tadbirlarni har bir o'quvchi-yoshlar o'z tafakkurlari bilan tushunishlari, mustaqil O'zbekistonning istiqboliga hissa qo'shish uchun bor imkoniyatlarni ishga solib, o'z burchlarini ado qilishlari kerak. Ma'lumki, Respublika Oliy majlis sessiyasida "Ta'lim to'g'risida"gi qonun (1992 yil iyul, yangi tahrir 1997) qabul qilindi, unda ta'lim oluvchilarning salomatligini muhofaza qilish va mustahkamlashni kafolatlovchi shart-sharoitlar yaratish, o'qish, mehnat qilish, dam olish uchun ta'lim muassasalari mas'uldir deyilgan. Bu ikki qonunning mazmun va mohiyati o'zaro mujassamlanib, jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirishga qaratilganidir.

Mustaqillik yillarida o'z mazmun-mohiyatiga ko'ra izchil va faol olib borilgan jismoniy tarbiya va sport sohasidagi oqilona islohotlar sababli yurtimizda sportning bir necha turlari bo'yicha jahon, osiyo va olimpiya musobaqalari g'olblari yetishtirib chiqdilar.

Xususan, 1993 yildan boshlab milliy kurash bo'yicha Amur Temur, At-Termiziy, Bahoviddin Naqshband, Pahlavon Mahmud, Mirzo Bobur xotirasiga bag'ishlab xalqaro turnirlar o'tkaziladigan bo'ldi.

1994 yil may va iyun oylarida Tennis bo'yicha "Prezident kubogi" bo'yicha xalqaro musobaqa o'tkazildi. Shu yili aprel va may oylarida Tennis bo'yicha "Buyuk ipak yo'li-stellit" xalqaro turniri bo'lib o'tdi. Turnir g'olibi Gerald Mendl (Avstriya) bo'ldi. O'zbekistonlik Temur G'aniyev, Oleg Ogorodnikovlar ikkinchi va uchinchi o'rinni egalladilar.

1995 yil 3-8 sentabr kunlari Markaziy Osiyo Respublikalarining I-sport o'yinlari bo'lib o'tdi. Unda Xalqaro Olimpiya qo'mitasining prezidenti Xuan Antonio Samaranch va boshqa ko'pgina xalqaro sport tashkilotlarining vakillari ishtirok etishdi. "Dinamo" tennis kortida final uchrashuvda Qozog'istonlik qizlar T.Babina va I.Salyutunalar, Toshkentlik T.Nikitina va S.Sinisinalar bilan kuch sinashdilar. Qozog'istonliklar g'olib bo'lishdi. Shaxsiy bahslarda S.Sinisina va V.Kusenkovlar (Toshkent) oltin medal sohibi bo'ldilar.

"Alpomish" sport saroyda og'ir atletikachilar musobaqasida V.Yanskii, B.Nurullayev - oltin, A.Shesyakov, SH.Shahnozavolar - kumush va bronza medallari sohibi bo'ldilar. Grek-Rim kurashi bo'yicha D.Karshukov, SH.Xudoyberdiyev, A.Xudoyberdiyev va SH.Qo'ziyevlar oltin medal sovrindorlari bo'lishdi. Ekin kurashida SH.Yo'ldoshev, R.Isaxonov, B.Budayev, R.Xinyagov va T.Dilsoylar oltin medal sohibiga aylanishdi.

Albatta, bu kabi xalqaro musobaqalarda yurtdoshlarimiz erishgan yuksak natijalarga ko'plab misollar kelirishimiz mumkin. Haqiqiy sportchi ko'proq

g'alabani emas, balki g'alabaga olib boruvchi yo'lni izlaydi. Ayni haqiqatni teran anglagan davlatimiz rahbariyati tomonidan yurtimizda uzluksiz ta'lim tizimida o'ziga xos milliy an'ana-"Umid nihollari", "Barkamol avlod", "Universiada" kabi sport musobaqalari yo'lga qo'yildi. Bu o'yinlar, o'z navbatida, yurtimiz yoshlarini chinakam ma'noda xalqaro musobaqalar va olimpiya o'yinlariga tayyorlab bormoqda. Qolaversa, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan sport federatsiyalari, assosiasiyalar hamda uyushmalar sportchilarimiz orasidan respublika, jahon, Osiyo va Olimpiya chempionlarini yetishtirish uchun aslovdil say-harakat ko'rsatmoqda.

11.2. Bolalar sportining rivojlanishi, yangi sport obektlarining barpo etilishi

Ma'lumki, jismoniy tarbiya va sportni yuksaltirishda bolalar sporti o'z mazmuniga ko'ra, ustuvor omillardan bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli ham O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan 2002 yilda O'zbekiston Bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasi tashkil etildi. Jamg'arna tashkil topgan kundan buyon yurtimizda bolalar sportini ommalashtirish, iqtidori o'quvchilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, zamonaviy sport inshootlarini qurish va ularni jihozlash borasida keng ko'lami ishlar olib borilmoqda.

Raqamlanga to'xtaladigan bo'lsak, jamg'arna tomonidan **2003-2015** yillar mobaynida jami **2205 ta** inshoot, shundan **1922 ta** sport inshootlari, **283 ta** bolalar musiga va san'at maktablari qurib foydalanishga topshirildi. 2016 yilda **2004-2015** yillarda foydalanishga topshirilgan sport inshootlari va umumta'lim maktablarining sport zallarini qayta jihozlash bo'yicha manzilli dasturga kiritilgan **212 ta** sport inshootlari va **6892 ta** umumta'lim maktablarining sport zallari 28,3 mlrd so'mlik **93** nomdagi sport anjomlari bilan jihozlanadi. Jamg'arna faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biri bu iqtidori o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash, ularning nufuzli xalqaro sport musobaqalarida ishtirokini ta'minlashdir. O'tgan **2003-2015** yillar mobaynida jamg'arna tomonidan sportchi yoshlarimizning AQSH, Germaniya, Avstraliya, Italiya, Ispaniya va boshqa gator xorijiy davlatlarda o'tkazilgan nufuzli xalqaro sport musobaqalarida sportning 20 dan ortiq turi bo'yicha (dzyudo, taekvondo VTF, stol tenisi, shaxmat, shaska, yengil atletika, sport akrobatikasi, sport gimnastikasi, badiiy gimnastika, suzish, suv polosi, gandbol, basketbol, yunon-rum va erkin kurash, futbol, boks) ishtiroki ta'minlandi. Ular mazkur musobaqalarda jami **1886 ta** medal, shundan **716 ta** oltin, **534 ta** kumush va **636 ta** bronza medallariga sazovor bo'lishdi.

Barcha sport majmualari zamonaviy sport inventarlari va malakali murabbiylar bilan ta'minlanayotgani tufayli respublikamizda bolalarni sportga jalb qilish qamrovi kengayib bormoqda. Bugun mamlakatimizda 2,6 milliondan ortiq bola sportning 30 dan ziyod turi bilan muntazam shug'ullanmoqda.

Shuningdek, Xalq ta'limi vazirligi tizimidagi bolalar va o'smirlar sport maktablari xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish markazi tashkil etilib, undagi kasbiy mahorat va uslubiy madaniyatini oshirish kurslariga 5 yilda bir marotaba to'liq jalb etiladiganlar soni jami 10966 nafarni tashkil qiladi. Ushbu qisqa muddatli o'quv kurslarida murabbiylar 144 soatlik malaka oshirish o'quv rejalari bo'yicha tahsil olib, o'z malakalarini oshirish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Qisqa satriarda:

- 2015 yilgi taqvim rejasiga asosan 24 ta davlardan iborat chet mamlakatlarda bo'lib o'tgan 53 ta xalqaro sport musobaqalarida sportning 27 turida 479 nafar (166 nafari qizlar) o'quvchi-yoshlar ishtirok etib jami 314 ta medal (140 ta oltin, 83 ta kumush, 91 ta bronza) qo'lga kiritishdi;
- 2016-2020 yillar davomida har bir viloyat markazida va Toshkent shahrida 14 yangi ixtisoslashtirilgan oliy mahorat sport maktablari tashkil etish rejalashtirilgan;
- 2015-2020 yillar davomida umumta'lim maktablari uchun qo'shimcha ravishda 1706 tasport zali quriladi;
- 2016-2020 yillar davomida har bir viloyat markazida va Toshkent shahrida 14 yangi ixtisoslashtirilgan oliy mahorat sport maktabi tashkil etish rejalashtirilgan;
- 2016-2020 yillarda har bir tumanda kamida bita zamonaviy, zarur uskunalar bilan jihozlangan 225 tabolalar-o'smirlar maktablari tashkil etiladi;
- 2016-2020 yillarda viloyat markazlarida sportning 4 yo'nalishi bo'yicha 56 ta ixtisoslashtirilgan bolalar-o'smirlar sport maktablari tashkil etiladi;
- 2016-2020 yillarda barcha dahalarda sport zonalarini (ko'cha trenajerlari, basketbol halqasi, futbol uchun mini-maydon va b.) o'z ichiga oluvchi bolalar maydonchalarini qurish dasturi davom ettiriladi va h.k.

Nazorat uchun savollar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2002 yil 24 oktabrdagi PF-3154-sonli "O'zbekistonda bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasini tuzish" to'g'risidagi Farmoni haqida gapiring.
2. O'zbekistonda bolalar sportini rivojlantirish yuzasidan erishilgan yutuqlarga misollar keltiring.
3. Mustaqillik yillarida hamyurtlarimizning olimpiada o'yinlaridagi ishtirokiga baho bering.
5. 2016-2020 yillarda yurtimizda bolalar sporti bo'yicha qanday buniyodkorlik ishlari amalga oshiriladi?

XII BOB. OLIMPIYA MADANIYATI QADRIYATLARI

12.1. Lozannada birinchi Olimpiya muzeyining ochildishi.

1993 yil 23 iyunda XOO Prezidenti Xuan Antonio Samaranch tashabbusi bilan Lozannada birinchi Olimpiya muzeyi ochildi. Ikki yil o'tgach, Olimpiya muzeyi "Yevropa muzeyi" unvonini oldi. U dunyodagi eng katta Olimpiya sport muzeyi hisoblanadi. Unda sport inshootlari va Olimpiya harakati bilan bog'liq san'at asarlari bo'lib, 10 mingdan ziyod eksponat bor. Muzeyda vaqtinchalik va doimiy ko'rgazmalar o'tkazib boriladi. Muzeyda sport mavzusiga oid ko'plab haykallar bo'lib, muzey chiroyi istirohat bog'iga tutashib ketgan.

Muzey jahon sayyohlari, olimpiya harakati bilan qiziquvchilarning gavjum ekskursiya markaziga aylangan.

12.2. O'zbekiston Olimpiya shon-shuhrat muzeyining tashkil etilishi

Mamlakatimiz sportining ko'zgusi hisoblangan «Olimpiya shon-shuhrati» muzeyi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996 yil 14-avgustdagi 284-sonli qarori bilan tashkil etilgan.

Muzeyning tashkiloti ochilish marosimi 1996 yil 1-sentabrda o'tkazilib, unda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov va Xalqaro Olimpiya qo'mitasining o'sha paytdagi prezidenti Xuan Antonio Samaranch ishtirok etishgan.

O'zbekiston «Olimpiya shon-shuhrati» muzeyi Olimpizm qadriyatlarini hamda «halol o'yin» tamoyillarini targ'ib qilishda, O'zbekiston sportchilarining olamstummul g'alabalari va mamlakatimizda Olimpiya harakatini rivojlantirish tarixi to'g'risida keng jamoatchilikni boxabar qilishda muhim o'rin egallaydi.

Muzeyda Vatanimiz sportchilarining Olimpiya o'yinlari hamda xalqaro miqyosda o'tkaziladigan nufuzli musobaqalarda qo'lga kiritgan g'alabalarini o'zida aks ettiruvchi turli mavzudagi ekspozitsiyalar mavjud bo'lib, unda ko'rgazmali tadbirlar doimiy ravishda tashkil etiladi.

O'zbekiston Olimpiya shon-shuhrati muzeyida 2000dan ortiq eksponat o'rin egallagan va shundan mingdan ortig'i doimiy ekspozitsiyaga qo'yilgan. Muzeyda medallar, kuboklar, mayoqlar, pochta markalari, sport anjomlari va kiyim-kechaklari ko'p miqdorda ko'rgazmaga qo'yilgan.

Olimpiya shon-shuhrati muzeyi to'g'risida NIZOM

I. UMUMIY QOIDALAR

1. Olimpiya shon-shuhrati muzeyi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996 yil 14 avgustdagi 284-son qaroriga muvofiq tashkil etilgan.
  2. Olimpiya shon-shuhrati muzeyi o'z faoliyatida O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi va qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoqlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi hay'ati qarorlari va qo'mita buyruqlari, mazkur Nizom va boshqa normativ hujjatlarga amal qiladi.
- Olimpiya shon-shuhrati muzeyi madaniy-ma'rifiy faoliyatining asosiy yo'nalishlari O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi tomonidan belgilanadi va Olimpiya shon-shuhrati muzeyi ilmiy kengashida tasdiqlanadi.

Olimpiya shon-shuhrati muzeyining madaniy-ma'rifiy va moddiy-texnik negizi mavjud tarixiy jismoniy tarbiya va sport materiallari, yodgorliklar, binolar va sport inshootlarini o'z ichiga oladi.

3. Olimpiya shon-shuhrati muzeyi o'z faoliyatini ishlab chiqilgan yillik ishtirok ish rejalarini asosida amalga oshiradi.

4. Olimpiya shon-shuhrati muzeyining moliyaviy mablag'lari: respublika byudjetidan ajratmalar;

Milliy Olimpiya qo'mitasi tomonidan ajratilgan mablag'lar; tashkilotlar, muassasalar, firmalar, jismoniy tarbiya va sport tashkilotlari, jamoat birlashmalari, shuningdek alohida jismoniy shaxslarning beg'araz xayriya mablag'lari;

o'z moliya-xo'jalik faoliyatidan olingan daromadlar hisobiga shakllanadi.

II. MADANIY-MA'RIFIY VA TASHKILOTCHILIK FAOLLYATI

5. Quyidagilar Olimpiya shon-shuhrati muzeyining asosiy vazifalari hisoblanadi:

jismoniy tarbiya va sport, Olimpiya o'yinlari tarixini, O'zbekiston sportchilarining zamonaviy Olimpiya harakatini rivojlantirishdagi hissasini o'rganish, shuningdek tarixiy materiallar, medallar, olimpiya timsohi tushirgan znachoklar, pochta markalari kolleksiyalari, mashhur sportchilarning sport kiyimlari va shaxsiy anjomlarini va shu kabilarni to'plash;

sportning milliy turlari va xalq o'yinlariga oid tarixiy yodgorliklarni yig'ish va o'rganish, muzeyda o'zbek xalqining jismoniy tarbiya va sporti tarixini yorituvchi doirini va vaqtincha ekspozitsiyalar tashkil etish;

istiqbolli tematik-ekspozitsiya rejalarini ishlab chiqish;

sportchilar, trenerlar, hakamlar, sport sohasidagi fan namoyondalari, O'zbekiston sport jamoatchiligi vakillarining xalqaro sport harakatidagi hissasini namoyish etuvchi ekspozitlar yaratish;

muzei ekspozitsiyalari bo'ylab ekskursiyalar, tashrif buyuruvchilarning mashhur sportchilar, trenerlar, olimlar, sport jamoatchiligi vakillari bilan uchrashuvlarini tashkil etishga oid ishlarni bajarish;

zamonaviy texnikaviy vositalarni Olimpiya shon-shuhrati muzeyi ekspozitsiyasi va ish amaliyotiga joriy etish;

chet el tashkilotlari, muassasalari va jismoniy shaxslaridan tarixiy materiallar sotib olishga oid ishlarni tashkil etish, ularning hamkorlikdagi faoliyati to'g'risida shartnomalar va kontraktlar tuzish;

chet mamlakatlarning muzeylari bilan aloqalar o'rnatish, belgilangan tartibda xalqaro muzei birlashmalari va tashkilotlariga kirish;

jahon sporti yutuqlari, chet mamlakatlarda jismoniy tarbiya va sportni tashkil etishdagi ilg'or tajribalarni umumlashtirish, bu yutuqlarni O'zbekiston sport amaliyotiga tatbiq etish;

jismoniy tarbiya va sportni ommaviy axborot vositalari orqali targ'ib qilish, jismoniy tarbiya va sport masalalariga oid axborot byulletenlari va ilmiy-uslubiy adabiyotlar nashr etish, sportga oid adabiyotlar nashr etishning yillik va istiqbol rejalarini ishlab chiqishda ishtirok etish.

6. Olimpiya shon-shuhrati muzei belgilangan tartibda:

moliyaviy mablag'lariga mustaqil ravishda egalik qiladi, muzei moddiy-texnika bazasi bo'larining iqtisodiy tahlilini amalga oshiradi, uning moddiy boyliklari saqlanishini, tejamkorlik tartibiga, hisob va hisobotning to'g'ri yuritilishiga va ishonchligiga rioya etishni, shartnomalar asosida amalga oshiriladigan ishlarining holatini tekshirishni nazorat qiladi;

O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi to'g'risidagi Nizomga va mazkur Nizomga asoslanib, amaldagi qonunchilikka muvofiq Olimpiya shon-shuhrati muzei xodimlarining bo'sh lavozimlarini to'ldirishga konkurslar o'tkazadi, ular bilan shartnomalar (mehnat bitimlari) tuzish asosida mehnat munosabatlarini belgilaydi;

mehnat qonunchiligiga mehnatni muhofaza qilish qoidalari va normativlariga, texnika xavfsizligiga, yong'in xavfsizligiga, davlat sug'urtasiga,

mehnat in'izomiga, shuningdek o'z mulkining saqlanishiga rioya etishni ta'minlaydi.

III. OLIMPIYA SHON-SHUHRATI MUZEVI

TARKIBI VA BOSHQARUVI

7. Olimpiya shon-shuhrati muzei tarkibida Ilmiy kengash va quyidagi bo'limlar tashkil etiladi:

ilmiy-ekspozitsiya;

tashkiliy-uslubiy;

madaniy-na'rfiy;

ma'muriy-xo'jalik.

Ilmiy kengash tarkibiga, odatda, muzei direktori (kengash raisi), uning o'rinbosari, bo'lim mudirlari, shuningdek yetakchi olimlar, trenerlar, jismoniy tarbiya instituti hamda respublika universitetlari va pedagogika oliy o'quv yurtlarining sportga oid fakultetlari xodimlari kiradilar.

8. Ilmiy kengash tarkibi Olimpiya shon-shuhrati muzei direktorining taqdimnomasi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirlig'iyati tomonidan tasdiqlanadi.

9. Muzei direktori O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi tavsiyasiga binoan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tayinlanadi.

Olimpiya shon-shuhrati muzei direktori:

amaldagi qonunchilik Madaniyat va sport ishlari vazirligi to'g'risidagi Nizom va mazkur Nizomga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi hay'ati oldida muzei faoliyati uchun shaxsan javob beradi;

tasdiqlangan xodimlar soni va mehnatga haq to'lash fondi doirasida tuzilmaga o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritadi, shartlar jadvalini, xarajalar smetasini, shuningdek uning tarkibiy bo'limlari to'g'risidagi nizomni tasdiqlaydi;

Olimpiya shon-shuhrati muzei direktori o'rinbosarining va tarkibiy bo'limlar rahbarlarining muzei faoliyatining alohida yo'nalishlariga rahbarligi darajasini belgilaydi;

Davlat organlari va muassasalari, xo'jalik, sud, hakamlar va jamoat tashkilotlarida Olimpiya shon-shuhrati muzei nomidan ish ko'radi.

IV. MUZEYNING SHTATLAR JADVALI

10. Olimpiya shon-shuhrati muzeyi xodimlarining shitalar jadvali muzey faoliyatining asosiy yo'nalishlari va vazifalari hamda ajratilgan mehnatga haq to'lash fondi bilan belgilanadi.

11. Bo'sh lavozimlarga xodimlarni ishga olish va ularni ishdan bo'shatish O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi, boshqa normativ hujjatlar va mazkur Nizomga muvofiq amalga oshiriladi.

V. OLIMPIYA SHON-SHUHRATI MUZEYINING HUQUQLARI

12. Olimpiya shon-shuhrati muzeyiga o'z oldida turgan vazifalarni hal etishi hamda unga yuklangan funksiyalarni bajarishi uchun quyidagi huquqlar beriladi:

vazirliklar, idoralar, konsermlar, uyushmalar va jamoat tashkilotlaridan Olimpiya shon-shuhrati muzeyi vakolatiga kiruvchi masalalarga oid ma'lumotlarni olish;

ekspozitsiya rejalari, jismoniy tarbiya va sportga oid ko'rgazmalar tayyorlash, tarixiy materiallar bo'yicha maslahatlashuvlar o'tkazish uchun ularning rahbarlari bilan kelishgan holda vazirliklar, idoralar, muassasalar, tashkilotlar va o'quv yurtlarining olimlari va mutaxassislarini jalb etish;

muzokaralarda qatnashish va Respublika Madaniyat va sport ishlari vazirligi topshiriqlariga binoan Olimpiya shon-shuhrati muzeyi uchun ekspонатlar sotib olish, ilmiy-uslubiy hamkorlik masalalari bo'yicha shartnomalar va bitimlarni imzolash, tashkilotlar, sport federatsiyalari va MOQning chet el muzey tashkilotlari bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqalar o'rnatishga ko'maklashish, muzeyning ilmiy va boshqa to'fi'a mutaxassislarini chet elga o'qish va malaka oshirish uchun jo'natish to'g'risida takliflar kiritish;

madaniy-ma'rifiy ishlar rejalarni ishlab chiqish;

jismoniy tarbiya va sportni targ'ib qilish bo'yicha ma'rifiy ishlar yuritish, jismoniy tarbiya va sport tarixi yodgorliklarini o'rganish, bezash ishlariga olimlar, rassomlar, boshqa mutaxassislarni jalb etgan holda tematik ekspozitsiyalar tashkil etish;

respublika va chet mamlakatlarning ilmiy-tadqiqot muassasalari, muzeylari bilan hamkorlikda tijorat asosida tadqiqotlar va ko'rgazmalar tashkil etish.

13. Olimpiya shon-shuhrati muzeyi unda aholidan noyob tarixiy materiallar va ashyolarni sotib olish, ularni ta'mirlash, shuningdek muzey xodimlarini mukofotlash uchun mablag'larni jamlagan holda maxsus fond ochishi mumkin.

14. Olimpiya shon-shuhrati muzeyi yuridik shaxs hisoblanadi va O'zbekiston Respublikasi Davlat gerbi tasviri tushirilgan vz o'z nomi o'zbek hamda ingliz tillarida yozilgan muhriга egadir.

VI. OLIMPIYA SHON-SHUHRATI MUZEYI

FAOLIYATINI TO'XTATISH

15. Olimpiya shon-shuhrati muzeyi faoliyati O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi hay'atining taqdimomasiga binoan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qaroriga asosan to'xtatiladi.

O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qarorlari to'plami. 1996 y., 8-son, 23-moddada

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIMPIYA AKADEMIYASI

Xalqaro Olimpiya akademiyasi (XOA) 1961 yilda tashkil qilingan bo'lib, mazkur akademiya Olimpiya harakati g'oyalari, jismoniy tarbiya hamda sport nazariyasi va amaliyotini o'rganish hamda targ'ib qilish bo'yicha ixtisoslashgan muassasa hisoblanadi. Mazkur akademiya XOO rahbarligi ostida harakat qiladi hamda Gresiya (Yunoniston) MOQ tomonidan moliyaviy ta'minlanadi. XOA manzili - Olimpiyadir. U jahon davlatlarining 74 ta Olimpiya akademiyalarini tan olgan. Uning faoliyati XOOning maxsus komissiyasi tomonidan boshqarib boriladi va nazorat qilinadi. XOA har yili haftalik sessiyalar tashkil qilib turadi. Ularning dasturidan falsafa va sportning va makkuraviy muammolari, Olimpiya harakati tarixi, sport trenrovkasi va jismoniy tarbiyaning nazariy hamda usuliy masalalari bo'yicha ma'ruzalar hamda seminarlar joy olgan.

1987 yil 18 fevraldan boshlab Sobiq Ittifoq Olimpiya akademiyasi, uning rahbarligida esa O'zbekiston Olimpiya akademiyasi tashkil qilingan. O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritgandan so'ng 1993 yil 18 aprelda O'zbekiston Respublikasi Olimpiya akademiyasi tashkil etildi. O'zbekiston Respublikasi Olimpiya akademiyasi prezidenti prof. A.Q.Hamroqulov va uning ijroya direktori dos. B.S.Radjabov tarkibidagi delegasiya 1994 yilda Olimpiyada bo'lib o'tgan XOAning sessiyasida ishtirok etdi. O'zbekiston Respublikasi Olimpiya akademiyasining 12 kishidan iborat ijroya qo'mitasi tarkibiga yetakchi olimlar, o'quvchilar, trenerlar va Olimpiya harakati arboblari kiritilgan. O'zbekiston Respublikasi Olimpiya akademiyasi O'zbekiston Respublikasi MOQ rahbarligi ostida harakat qiladigan ko'ngilli jamoat tashkiloti hisoblanadi.

Nazorat uchun savollar:

1. Lozannada tashkil etilgan birinchi Olimpiya tarixi muzeyi haqida gapiring.
2. O'zbekistonda tashkil qilingan Olimpiya shon-shuhrati muzeyi haqida ma'lumot bering.

3. O'zbekistondagi Olimpiya shon-shuhrati muzeyi Nizomi haqida nimalarni bilasiz?

4. O'zbekistondagi Olimpiya akademiyasi haqida fikr yuring.

5. Olimpiya o'yinlarining o'ziga xos qadriyatlarivatanov'illarini sharhlang.

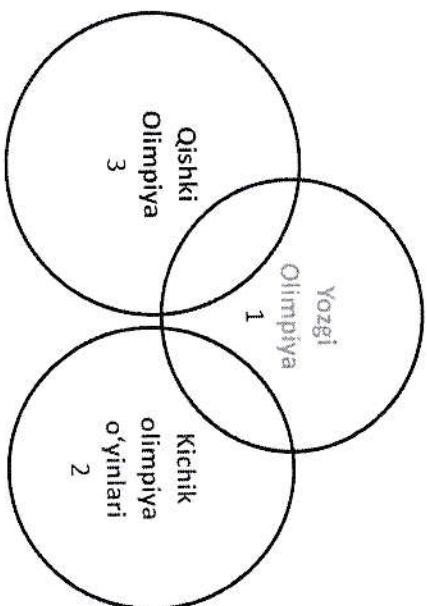
“VENNA DIAGRAMMASI”

(SPORT TURLARINI SOLISHTIRISH) METODI

Qo'llashdan maqsad:

- o'quvchilarning mavzuga nisbatan tahliliy yondashuv, ayrim qismlar negizida mavzuning umumiy mohiyatini o'zlashtirishiga ko'maklashish;
- sintezlash ko'nikmalarini hosil qilishga yo'naltirish;
- o'quvchilarda taqqoslash, solishtirish va xulosalash ko'nikmalarini shakllantirish va h.k.

“Venna diagrammasi” metodining tuzilishi:

“Venna diagrammasi” metodining bosqichlari:

- har bir guruh muayyan mavzuga oid topshiriqlarni bajaradi;
- o'quvchilarning e'tiborlarigatavlatqadim etilishi va shu asosda tahliliy mushohada olib boriladi;

- fikrlar umumlashiriladi va xulosalanadi.

Esoh:

Maqsad va xususiyatlar:

1. **Yozgi Olimpiya**— har 4 yilda bir marta yoz faslida o'tkaziladi va u dunyo xalqlarini katta sport bayramida jamlaydi.
2. **Qishki Olimpiya**— har to'rt yilda qish faslida o'tkaziladi va dunyo sportchilarini o'zida jamlaydi.
3. **Kichik olimpiya o'yinlari**— mamlakatimizdagi uch bosqichli sport o'yinlari bo'lib, ular vositasida yurtimiz yoshlari olimpiya o'yinlariga bosqichma-bosqich tayyorlab boriladi. Masalan: “Umid nihollari”, “Barkamol avlod”, “Universiada” o'yinlari.

XIII BOB. 1991 YILDAN HOZIRGACHA BO'LGAN DAVRDA O'ZBEKISTONDA SPORT HARAKATI

13.1. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda Xalqaro sport hamda olimpiya harakatining rivojlanishi

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng yurtimizda jismoniy madaniyat va sportni rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Bu o'z navbatida, xalqaro sport va olimpiya harakatining ham rivojlanishiga keng yo'l ochdi. Yuqoridagi boblarda ta'kidlaganimizdek, O'zbekiston sporti tarixida milliy Olimpiya qo'mitasining tashkil topishi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. 1992 yil 21 yanvarda O'zbekiston Respublikasining Milliy Olimpiya qo'mitasi tuzildi. Unga S.Ro'ziyev prezident etib saylandi. O'zbekiston Milliy Olimpiya qo'mitasi 1992 yil

3 martada Xalqaro Olimpiya qo'mitasi tarkibiga rasman a'zo bo'lib kirdi. 1993 yil sentabrida esa Xalqaro Olimpiya qo'mitasi tomonidan to'la to'kis tan olindi.

Bu kabi ezgu sa'y-harakatlar O'zbekiston sportchilari uchun olimpiada, Osiyo va jahon birinchiiklari musobaqalarida ishtirok etish uchun oltin imkoniyat yaratdi.

1996 yilning 19 iyulida Amerika Qo'shima Shtatlarining Atlanta shahrida "Yuz yillik o'yinlari" nomini olgan XXVI yozgi Olimpiada tantanali ravishda ochildi. Stadionga O'zbekiston Respublikasi davlat bayrog'ini sportchimiz Armen Bagdasarov baland ko'targan holda olib kirdi. Vakillarimiz O'yinlar dasturiga kiritilgan o'n uch sport turi bo'yicha bellashuvlarda ishtirok etdilar. Ular orasida Armen Bagdasarov eng yaxshi natijaga erishdi. U Atlantada dzyudo bo'yicha musobaqalarda 86 kilogrammgacha vaznaga ega bo'lgan sportchilar bilan talamiyga chiqdi.

O'zbekistonlik dzyudochi o'zining dastlabki uch uchrashuvini sof g'alaba bilan yakunladi. To'rtinchi bellashuvda ham raqibidan ustun keldi. Finalda unga ikki karra jahon chempioni Janubiy koreyalik Chjon Ki Yong bilan kurashishga to'g'ri keldi. Murosasiz kechgan bu bellashuvda hakamlar ustunlik jahon chempionida degan qarorga keldilar. Armen Bagdasarov yigirma oltinchi olimpiya o'yinlarining kumush medali sovrindori bo'ldi.

Olimpiadachimiz Karim To'laganov 71 kilogrammgacha vaznaga ega bo'lgan bokschi bilan jang olib bordi. U musobaqalarning yarim finaliga qadar barcha raqiblarini mag'lub qildi. Ammo Atlantada oltin medalni qo'lga kiritgan AQSHlik Devid Rid va kubalik Alfredo Duverxel (ikkinchi o'rin) yurtdoshimizdan ancha tajribaliroq edilar. Shuning uchun Karim To'laganovning Atlanta ringida qo'lga kiritgan bronza medali alohida salmoqqa egadir.

2000 yil Sidneyda bo'lib o'tgan XXVII Olimpiya o'yinlariga 199 davladdan 10651, shu jumladan, 4069 ayol sportchi tashrif buyurdi. Mamlakatimiz sportchilari Sidney Olimpiadasida bundan to'rt yil ilgengi O'yinlardagiga qaraganda ancha muvaffaqiyatli ishtirok etib, bitta oltin, bitta kumush va ikkita bronza medalni qo'lga kiritdilar. Umuman, mamlakatimiz terma jamoasi safidagi 77 nafar olimpiadachi musobaqalar dasturidan o'rin olgan sportning 13 turida ishtirok etdilar. Ular norasmiy umumjamoa hisobida 41-o'rinni oldilar, ya'ni Atlanta Olimpiadasiga nisbatan 17 pog'onaga ko'tarildilar.

Millionlab vafandoshlarimiz haqiqiy o'zbek o'g'loni Muhammadqodir Abdullayevning Sidneyda Olimpiada faxriy shohsupasining eng yuqorisiga ko'tarilib, davlatimiz bayrog'i hiylirab, madhiyamizning tantanavor ohanglari yangrab turgan bir paytda ko'ksiga oltin medal taqilgan onlarni aslo unutmaydilar.

2004 yilning 25 martidan Afinada XXVIII olimpiya o'yinlari o'tkazildi. Afina olimpiadasida mamlakatimizdan 69 sportchi O'yinlar dasturiga kiritilgan sportning 37 turidan 15 tasida qatnashdi. Mazkur o'yinlarda polvonlarimiz va bokschiolarimiz yuqori natijalarni qayd etdilar. O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan sport ustasi Artur Taymazov erkin kurashda eng og'ir vazni raqiblari o'rtasida eng kuchli ekanligini ishonarli ravishda tasdiqladi. U barcha uchrashuvlarni g'alaba bilan yakunlab, Olimpiada chempioni bo'ldi. Aleksandr Dokturashvili yunon-rim kurashi bo'yicha oltin medalga sazovor bo'ldi. Erkin kurash bo'yicha Magomed Ibragimov yigirma sakkizinchi olimpiya o'yinlarining kumush medali sovrindori bo'ldi. Bokschiolarimiz O'zbekiston Haydarov va Bahodir Sultonovlar esa bronza medallarini qo'lga kiritdilar.

Respublikamiz sportchilari keyingi olimpiadalarda ham faol ishtirok etdilar va qator yuqori natijalarni qo'lga kiritdilar. Yurtimiz sportchilari nafqat olimpiya, balki Osiyo, jahon chempionatlarida ham yuqori natijalarni qayd etib, yurtimizdovrug'ini dunyoga yoydilar.

13.2. O'zbekiston Milliy terma jamoalarining Osiyo va

Yevropao'yinlaridagi ishtiroki

1994 yil 26 sentabrda Respublika Vazirlar Mahkamasida Xirosimada bo'ladigan XII Osiyo o'yinlariga jo'nab ketayotgan O'zbekiston sportchilari delegatsiyasi bilan uchrashuv bo'lib o'tdi. Uchrashuvda yosh mustaqil davlatimiz vakillari Osiyo qit'asidagi bu yirik sport musobaqalarida birinchi marta ishtirok etayotgani alohida ta'kidlandi.

Osiyo o'yinlari tashkilotchisi 1949 yil 13 fevralda ta'sis etilgan Osiyo o'yinlari federatsiyasidir. Uning Nizomi Olimpiya g'oyalari asosida tuzilgan. Rasmiy tili ingliz tili hisoblanadi. Har bir mamlakat qaysi turlarda ishtirok etishini

o'zi tanlaydi, lekin delegatsiyaning tarkibi tashkiliy qo'mita va Osiyo Olimpiya qo'mitasi belgilagan sondan oshib ketmasligi lozim.

Qit'aminizning kamida 6 mamlakatda ommalashgan, ularning 4 tasidan vakillar ishtirok etgan taqdirida, bu sport turi Osiyo o'yinlari dasturiga kiritiladi. Musobaqalarda yuqori o'rinlarni egallaganlarni taqdirlash marosimida sovrindor sportchilar sharafiga davlatlarning bayroqlari ko'tariladi hamda g'olib mamlakatning madhiyasi yangraydi. Yurtimizning shunqorlari birinchi marta sportning 24 turida (120 sportchi) qatnashdilar. Ular bu musobaqalarda jasorat, ma'dlik ko'rsatib davlatimiz obro'sini jahonga tarafdilar. Bizning sportchilar 2-16 oktabr kunlari Xirosima shahrida o'tkazilgan 12-Osiyo o'yinlarida sportning 34 turi bo'yicha o'tkazilgan musobaqalarda qatnashib, ajoyib g'alabaga erishdilar. Sportchilarimiz 10 ta oltin, 11 ta kumush va 19 ta bronzamedallarga sazovor bo'lishib, umumjahon hisobida 42 davlat vakillari o'rtasida faxrli 5-o'rinni egallashdi. Kanoe va baydarka bo'yicha sportchilarimiz yuksak natijalarga erishdilar. Ivan Kireyev jasorat namunasi ko'rsatdi. Uning bir o'zi uch oltin medalga sazovor bo'ldi.

Jahon tajribalari bilan qiyoslaydigan bo'lsak, eng ilg'or mamlakatlarning yetakchi sohalari-gina boshlang'ich davrida shunday shiddati yuksalishga ega bo'lgan. Bu xorijlik mutaxassislarining e'tirofi. Albatta.

"Kurash — XXI asr sporti" degan iborani ham ilk bor o'zbek kurashining jonkuyarlaridan biri Yevropa Dzyudo itifoqi Prezidenti, gollandiyalik Fras Xoogendayk jamoblari tilga oldilar. Binobarin, bugungi kunga kelib jahonning 5 ta qit'asidan yuzga yaqin mamlakatda kurash tan olindi, ularning aksariyatida kurash federatsiyalari tuzildi. Yevropa, Osiyo, Janubiy Amerika qit'alarining konferensiyalari faoliyat ko'rsatmoqda.

Shimoliy Amerika va Afrikada kurash keng targ'ib qilinmoqda. Bu ma'lumotlar o'zbek kurashini jahon miqyosidagi juda yorqin isitqibollar kutayotganidan yaqqol dalolat beradi. Mustaqillikda erishganimizdan keyin sportning ko'p turlaridan yuqori natijalarga erishdik. Masalan: kurash bo'yicha jahon chempionlari Toshtemir Muhamadiyev, Kamol Murodov, Akobir Qurbonov, Maxtumquli Mahmudov, Isoq Ahmedov, Bahrom Avazov va boshqalar.

2006 yil 1-15 dekabr kunlari Qatar poytaxti Doxada navbatdagi Osiyo o'yinlari bo'lib o'tdi. Unda O'zbekiston Respublikasining 246 sportchisi O'yinlar dasturidan o'rin olgan sportning 32 turida g'oliblik uchun kurash olib bordilar. Vakillarimizdan bokschilar Rustam saidov, Bahodir Sultonov, Elishod Rasulov, erkin kurashda Dilshod Mansurov va Artur Taymazov, karatechi Sofiya Kaspulalova, eshkak eshishda Yuliy Borzova, Vadim Menkov, Ruslan

Naurzaliyev, Vladimir Chernenko, Zaira va Sevvara G'aniyevalar Osiyo o'yinlari chempionlari bo'lib, oltin medal sohibi bo'ldilar.

O'zbek boks maktabining yosh va yorqin namoyandasi Abbos Atoyev 2007 yil 23 oktabr — 3 noyabr AQShning Chikago shahrida 120 mamlakardan kelgan 700 nafardan ortiq eng mohir charm qo'lqop ustalari ishtirok etgan jahon birinchiligida o'z vaznida kurrai zaminimizda unga teng keladiganlar topilmaganligini ishonari tarzda isbotlab, chempion bo'ldi hamda Pekin Olimpiadasi ringiga chiqish huquqini qo'lga kiritdi.

Yuqoridagilardan ko'rish mumkinki, yurtimizda jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish sohasida olibborilayotgan ogilona islohotlar mamlakatimizda iqtidorli sportchi yoshlarni tarbiyalash, ularni jahon, osiyo hamda olimpiya o'yinlariga jalb etish, sportchi yoshlar orasidan chempionlarni yetishtirishda muhim omillardan bo'lib xizmat qilmogda.

Nazorat uchun savollar:

1. Qaysi Olimpiada "Yuz yillik o'yinlari" nomini olgan edi?
2. XXVI yozgi Olimpiadaning tantanali ravishda ochilishida stadionga O'zbekiston Respublikasi davlat bayrog'ini qaysi sportchimiz baland ko'targan holda olib kirgan edi?
3. Muhammadqodir Abdullayev qaysi olimpiya o'yinlarida oltin medalga sazovor bo'ldi?
4. Osiyo o'yinlari federatsiyasi qachon ta'sis etilgan? U qanday o'yinlarni tashkil etadi?
5. "Kurash — XXI asr sporti" degan iborani ilk bor kim ayitgan edi?
6. Qatar poytaxti Doxadagi Osiyo o'yinlari qachon o'tkazilgan edi?

XIV BOB. O'ZBEKISTON SPORTCHILARINING DUNYO MAYDONLARIDAGI MUVAFFAQIYATLARI

14.1. Mamlakatimiz sportchilarining xalqaro sportda erishayotgan yuksak natijalari

Mamlakatimizda jismoniy tarbiya va sportga qaratilib kelinayotgan yuksak e'tibor sababli yurtimiz sportchi yoshlari xalqaro sportda yuqori natijalarni qayd etib kelmoqdalar. Buni sportchilarimizning zamonaviy Olimpiya o'yinlarida erishayotgan muvaffaqiyatlarida yaqqol ko'rishimiz mumkin.

Xususan, XXXI yozgi Olimpiya o'yinlarida jami 70 nafar hamyurtimiz, jumladan, 23 xotin-qiz sportning akademik eshkak eshish, badiiy gimnastika, baydarka va kanoeda eshkak eshish, boks, dzyudo, yengil atletika, og'ir atletika, sport gimnastikasi, stol tennisi, suzish, taekvondo (WTF), tennis, trampolin, o'q otish, erkin va yunon-rum kurashi turlari bo'yicha o'z mahoratlarini namoyish qildilar.

Rio-de-Janeyro olimpiadasida jami 87 davlat vakillari medallarni qo'lga kiritishga erishdi. Oltin medalga sazovor bo'lganlar yanada kam — 59 mamlakat. Aholisi salkam 1 milliard 300 million bo'lgan Hindistondan Rio-de-Janeyro olimpiadasida 124 nafar sportchi g'athashdi. Ammo ulardan birortasi Olimpiya chempioni bo'la olmadi. Yoki oxirgi yillarda dunyoda sport salohiyati tobora ortib borayotgan Portugaliya nomidan 92 sportchi maydonga tushdi va atigi bir nafar bronza medali bilan taqdirlandi.

Agar bu kabi ko'rsatkichlarni hamyurtlarimizning XXXI yozgi Olimpiya o'yinlarida erishgan natijalari bilan qiyoslasak, O'zbekiston sportchilarining qo'lga kiritgan yutuqlari nechog'lik salmoqli ekanligi yanada oydinlashadi. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov ta'kidlaganidek, **sport olamidagi har qanday yutuq o'z-o'zidan kelmaydi. Sport maydonlarida erishiladigan yutuqlar, avvalo, shu yo'lida tinimsiz intilib, kurashib yashaydigan insonning yutug'i, ayni vaqtda shu insonni tarbiyalab voyaga yetkazgan jamiyatning yutug'idir.**

Bu gal, ya'ni Rio-de-Janeyro olimpiadasida O'zbekiston sportchilari jami 13 (to'rt oltin, ikki kumush va yetti bronza) medalni qo'lga kiritib, 207 jamoa sportchilari orasida 21-o'rinni egalladi. MDH mamlakatlari o'rtasida hamyurtlarimiz Rossiya sportchilaridan keyin ikkinchi, Osiyoda esa Xitoy, Yaponiya va Janubiy Koreya vakillaridan so'ng to'rtinchi pog'onani egallaganining o'zi yurtimiz sport salohiyatining nechog'lik o'sganligini tasdiqlab turibdi. Olimpiyachilarimiz XXXI yozgi Olimpiya o'yinlariga «*Go'zal va betkrorinans, muqaddas Vatanim, jonim senga fido, O'zbekistonim!*»-degan

68

shlorni qalbariga jo qilib, bo'lajak bellashuvlarda yuksak natijalarni qo'lga kiritishga va eng ulug', eng aziz bayramimizga munosib tuhfa bilan qaytishga ahd qilib, yo'lga oltanishgan edi.

Yurtimiz sportchilarining yuksak natijalariga to'xtaladigan bo'lsak, iste'dodli «cham qo'lqop» ustalarimiz **Hasanboy Do'smatov (49 kg), Shahobiddin Zoirnov (52 kg), Faziddin G'oyibnazarov (64 kg)**, og'ir atletikachimiz **Ruslan Nurudinov (105 kg)** oltin, bokschilarimiz **SHahram G'iyosov (69 kg), Bektemir Meliqo'zayev (75 kg)** kumush, dzyudochilarimiz **Diyorbek O'rozboyev (60 kg), Rishod Sobirov (66 kg)**, yunon-rum kurashchimiz **Elmurad Tasmuradov (59 kg)**, bokschilarimiz **Rustam To'laganov (91 kg), Murodjon Ahmadaliyev (56 kg)**, erkin kurashchilarimiz **Ixtiyor Navro'zov (65 kg), Magomed Ibragimov (97 kg)** bronza medallarini qo'lga kiritib, O'zbekiston sport delegatsiyasi yutuq'iga ulkan hissa qo'shdilar. Olimpiya chempioni, degan sharaflari nomga sazovor bo'lgan polvonimiz **Ruslan Nurudinovning** og'ir atletika bo'yicha olimpiada rekordini yangilagani ko'ksimizni yanada faxr va iftixorga to'ldirdi.

14.2. Nomlari jahon sporti tarixiga kirgan O'zbekiston sportchilari

Mustaqillik davrida mamlakatimiz jismoniy tarbiya va sporti sohasida olib borilgan oqilona ijtimoiy siyosat natijasida yurtimiz sportchilari ulkan yutuqlarga erishdilar. Qator Osiyo, jahon chempionatlari, Olimpiya o'yinlarida g'olib bo'lib, yurtimiz davrug'ini dunyoga taniydilar va o'zlarining bu kabi yuksak ko'rsatkichlari bilan jahon sporti tarixiga kiridilar.

Davlatimiz o'zining bu kabi farzandlari bilan hamisha faxru iftixor hissini tuyadi. Ular haqqi ravishda yurtimizning istiqbol timsollari.

Muhammadqodir Mamatqulovich Abdullayev. 1973-yil 15-noyabr, Andijon. O'zbekistondalug'ligan. O'zbek bokschisi, Olimpiya chempioni. Osiyo chempioni (1997), Osiyo o'yinlari (1998) chempioni, 1999, 2000-yilda jahon chempioni. Jahon (1998), 1999 va 2000-yilda O'zbekistonning eng yaxshi sportchisi. O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan sportchi. "El-yurt hurmati" ordeni va «Shuhrat» medali bilan taqdirlangan. 2001-yilda uning

rasmi O'zbekiston pochta markasida joylashtirildi. O'zbekiston tarixida birinchi Olimpiya chempioni.

Armen Bagdasarov. 1972-yil 31-iyulda tug'ilgan. O'zbekiston-dzyudochisi hisoblanadi. U mustaqil O'zbekiston uchun birinchi Olimpiya o'yinlari sovrindori bo'lgan. U 1996-Osiyo dzyudo chempionatida olin, Olimpiya o'yinlaridakumush medallarni qo'lga kiritdi. Sportdagi yutuqlari uchun Bagdasarov "O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan sportchi" unvoniga sazovor bo'ldi. 2001 yilda Armen Bagdasarov o'z faoliyatini yakunlagan va O'zbekiston milliy dzyudo terma jamoasi bosh murabbiyi sifatida faoliyat yuritadi. 2006-yilda u "O'zbekiston Respublikasidaxizmat ko'rsatgan sport murabbiyi" degan sharaqli nomga sazovor bo'lgan.

Rustam Saidov To'xtasinovich. 1978-yil 6 fevralda Dushanbeda tug'ilgan. Og'ir vazn toifasidagi o'zbek bokschisi. 2000-yilda u O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya institutini tamomlagan, murabbiy-o'quvchi ixtisosligiga ega. 2000-yilda O'zbekiston terma jamoasi uchun o'ynadi. Ikki yozgi Olimpiya o'yinlarida, Sidney o'yinlarida bronza medali sohibi, jahon chempionatining bronza medali sovrindori, Osiyo o'yinlarining ikki karra chempioni, Osiyo chempioni, milliy chempionatlarining bir necha marotaba sovrindori bo'lgan. U "O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan sportchi" faxriy unvoni, "O'zbekiston fitxori" ordeni bilan taqdirlangan.

Artur Taymazov. 1979-yil 20-iyulda Shimoliy osetyada tug'ilgan. Artur Tajmazov - sport tarixidagi eng bezatilgan jangchilardan biri. Uch karra Olimpiya chempioni (2004, 2008 va 2012), 2000-yil Olimpiadasi kumush medali sovrindori, ikki karra jahon chempioni (2003, 2006), ikki karra Osiyo

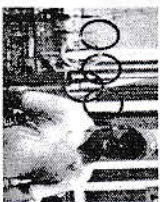
chempioni (2000, 2011), Osiyo o'yinlarining (2002, 2006, 2010) uch karra chempioni. "Ei-yurt hurmati" ordeni (2012) bilan taqdirlangan. U oilali, uch nafar farzandi bor.

Xilko Yekaterina Viktorovna. 1982-yil 25-martda Toshkentda tug'ilgan. Trampolin bo'yicha O'zbekiston jumper. Olimpiya o'yinlari g'olibi. 2008-yilda Pekindagi Olimpiya o'yinlarida, 2009-yilda jahon chempionatida bronza medallarni qo'lga kiritdi. 2010-yilda Osiyo o'yinlarida yana bronza medal sohibasi bo'ldi.

Oksana Chusovitina Aleksandrovna. 1975-yil 19-iyunda Buxoroda tug'ilgan. Gimnastika bo'yicha 1992-yilda Olimpiya chempioni, uch karra jahon chempioni, Yevropa chempioni, Osiyo o'yinlari chempioni. Gimnastika tarixida faqat bir kishi 7 ta yozgi Olimpiya o'yinlarida (1992, 1996, 2000, 2004, 2008, 2012, 2016) ishtirok etgan. U – O'zbekiston sportchisi **Oksana Chusovitina**dir.

Abdullloh Tovashevich Tangriyev. 1981-yil 28-martda Surxondaryo viloyatida tug'ilgan. U dzyudo va kurash bo'yicha xalqaro toifadagi sport ustasi. Dzyudo bo'yicha mutlaq jahon chempioni (2011), 2008-yilda Olimpiya o'yinlarida, dzyudo bo'yicha jahon chempionatida bronza medalsohibi (2003, 2005, 2009), dzyudo (2003, 2005, 2007, 2008, 2011) da Osiyoning besh karra chempioni, jahon Kurash 2005-chempioni kumush medali sovrindori.

Sobirov Rishod Rashidovich. 1986-yil 11-sentabrda Buxoro viloyatida tugʻilgan. Oʻzbek dzyudochisi, ikki karra jahon chempioni, Olimpiada oʻyinlarida (2008, 2012 va 2016) uch karra bronza medali sovrindori. Rishod xalqaro sport maydonlarida oʻzining birinchi muvaffaqiyatini 2006-yilda nishonladi. Soʻng yoshlar oʻrtasida Tayvanda oʻtgan Osiyo chempionatida birinchi oʻrinni egalladi. Kattalar oʻrtasida Osiyo chempionatida bir yil keyin yosh dzyudochilar shohsupasining ikkinchi pogʻonasidan joy oldi. 60 kg vazn toifasida qadar 2008-yil Pekin Olimpiadasida uchinchi oʻrinni egalladi. U Buxoro davlat universitetining jismoniy tarbiya fakultetini muvaffaqiyatli tamomlagan. 2010-yilda Tokiodagijahon chempionatida ilk oltin medalni qoʻlga kiritdi. Parijda bir yil keyin, bu muvaffaqiyatni yana takrorladi.

2012-yilda Rishod Sobirov Londonda yozgi Olimpiyadada, 2016-yilda Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida oʻtkazilgan XXXI Olimpiyadada bronza medallarsohibiga aylandi.

Rasulov Elishod Yunusovich. 07.03.1986 yilda Qoʻqon shahrida tavallud topgan. Millati – oʻzbek. Davlat mukofotlari: 2007 yil – “Oʻzbekistonda xizmat koʻrsatgan sportchi” unvoni berilgan. 2006 yil Qatar Osiyo oʻyinlarida, 2007 yil Mongoliya Osiyo chempionatida, 2009 yil Xitoydagi Osiyo chempionatida, 2011 yil Pokistonda Benazir Bxuto xotirasiga bagʻishlangan Xalqaro turnirlarda oltin medalni qoʻlga kiritgan. Shuningdek bir gator xalqaro chempionatlarda sovrinini oʻrinlarni egallagan.

Doʻsmatov HasanboyMarʼrufjon oʻgʻli. 1993 yil 24 iyunda Buloqbooshi tumani Kulla qishogʻida tugʻilgan. Tumandagi 9-oʻrta maktabni tamomlagan. 7 sindan 2006-2012 yilgacha Olimpiya zaxiralari kollejidagi tahsil olgan. 2016 yil Andijon davlat universitetining jismoniy tarbiya va

jismoniy madaniyat fakultetini tamomlab, mazkur universitetining magistratura boʻlimiga oʻqishga qabul qilindi. Hasanboy ilk marta 2011 yili yoshlar oʻrtasida oʻtkazilgan Oʻzbekiston chempionatida zafar quchgan. Shuningdek, 2012 va 2013 yilda ham mamlatkat birinchiligiga tengsiz deb topilgan. Oʻsha yili Oʻzbekiston kubogi bahslarida ham gʻolib chiqqan. Bundan tashqari koʻplab xalqaro turnirlarda gʻolib sovrindorlar qatoridan oʻrin olib kelgan Hasanboy 2013 yili Qozonda (Rossiya) oʻtgan yozgi Universiadada oltin medalga ega chiqqan. Shuningdek, 2015 yili Bangkokeda tashkil etilgan Osiyo chempionatida shohsupaning eng yuqori pogʻonasidan oʻrin olgan. Bokschimiz Olimpiya oʻyinlari-2016 yoʻllanmasini Xiyoyning Kuinan shahrida boʻlib oʻtgan Osiyo va Okcaniya qoʻshma lisenzion chempionatida qoʻlga kiritish bilan birga oltin medalga ham sazovor boʻlgan.

Hasanboy Doʻsmatov 2016 yil Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida boʻlib oʻtgan XXXI Olimpiya oʻyinlarida boks boʻyicha 49 kg vaznda oltin medalga sazovor boʻldi va bu bilan jahon sporti tarixiga kirdi. Shu bilan birga, u ushbu olimpiyaning eng texnik bokschisi deb topildi.

Zoyirov Shahobiddin Shokirovich. 1993-yil3-martda Buxoro viloyatida tugʻilgan. 2011-yilda u Buxoro Olimpiya zaxiralari kollejini tamomlagan. 2012-yildan boshlab Oʻzbekiston milliy terma jamoasi aʼzosi. 2014-yildalambiy Koreyaning Incheon shahrida XVII Osiyo oʻyinlari boʻlib oʻtdi. Bundan kumush medalni qoʻlga kiritdi. Xitoydaoʻtkazilgan Osiyova Okcaniyavoʻllanmaturniridaʼz mahoratini namoyon etgan SHaxobiddin Zoyirov “Rio-2016” XXXI yozgi olimpiya oʻyinlarida qanashish huquqini qoʻlga kiritdi va u olimpiya oʻyinlariga astoydil tayyorgarlik koʻrdi.

Nihoyal, bokschimiz SHaxobiddin Zoyirov 2016 yil Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida boʻlib oʻtgan XXXI Olimpiya oʻyinlarida boks boʻyicha 52 kg vaznda oltin medalga sazovor boʻldi va oʻz nomini jahon olimpiya oʻyinlari tarixiga oltin harflar bilan yozilishini taʼminladi.

Gʻoʻyibnazarov Fazliddin Hasanboyevich. 1991yil 16 iyunda Toshkent viloyatida tugʻilgan. U bolalikdan boks bilan shugʻullanib keladi. 2008 yil Ukrainada Yoshlar oʻrtasida oʻtkazilgan Xalqaro Turnirda 1-oʻrinni, 2009

yilRossiyada Yuniyorlar o'rtasida tashkil etilgan VII Xalqaro Turnirida ham 1-o'rinni.2011 yilda Germaniyada o'tkazilgan "Gemistr Kubogi" Xalqaro Turnirida 2-o'rinni egallagan.

2012 yilda Vengriyada Istvan Bokskom xotirasiga bag'ishlab o'tkazilgan xalqaro Turnirida 2-o'rinni egallab, kumush medalga sazovor bo'lgan. Shuningdek, u yana bir qator xalqaro musobaqalarning g'olibi va sovrindori hisoblanadi.

2016 yil Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan XXXI Olimpiya o'yinlari Fazliddin G'oyibazarovning ham sportdagi faoliyatida tarixiy sahifalarni ochdi. U 64 kg vaznbo'yicha barcha raqiblarini mag'lub qilib, o'zining tengsizligini isbotladi va olimpiya o'yinlarining oltin medalini qo'lga kiritdi.

Nurudinov Ruslan Shamilevich. 1991 yilning

24 noyabrda Andijon viloyatining Xonobod shahrida tug'ilgan. 7-sinfga qadar Xonobod shahridagi 1-maktabda, keyin esa Toshkent shahar Olimpiya zaxiralari kollejida og'ir atletika yo'nalishida tahsil olgan.

2013 yil Andijon davlat universitetining jismoniy tarbiya va jismoniy madaniyat fakultetini bakalavr ixtisosligi bo'yicha, 2016 yil mazkur universitetning jismoniy tarbiya va jismoniy madaniyat fakultetini magistr ixtisosligi bo'yicha tamomlagan.

2016 yil 2008 yilda Yoshlar va o'smirlar o'rtasida o'tkazilgan Osiyo chempionatida 3-o'rinni.2009 yildaBAAning Dabay shahrida o'tkazilgan Osiyo birinchi ligida ishtirok etib, g'oliblikni qo'lga kiritgan. Shuningdek, Toshkent shahrida Yoshlar va o'smirlar o'rtasida o'tkazilgan Osiyo kubogida ham o'z vazni bo'yicha g'olib bo'lgan.

2010 yilda Aratiyada kattalar orasida o'tkazilgan jahon chempionatida 10-o'rinni, shuningdek, Xitoyda o'tkazilgan Osiyo o'yinlarida 5-o'rinni egalladi. 2011 yilda Fransiyaning Parij shahrida o'tkazilgan jahon chempionatida sovrinli o'rinni zabt etib, olimpiya o'yinlari uchun yo'llanmani qo'lga kiritdi. 2012 yil Koreyada kattalar orasida o'tkazilgan chempionatda birinchi marta Osiyo chempioni bo'ldi. 2012 yilda o'tkazilgan London olimpiadasida esa 4-o'rinni egalladi. 2013 yildaQozog'istonning Astana shahrida o'tkazilgan kattalar orasidagi Osiyo birinchi ligida, Qozon shahrida o'tkazilgan Jahon universiadasi. Polsha davlatida o'tkazilgan jahon chempionatlarida oltin medalarni qo'lga kiritib, o'zbek pahlavonlarining dovrug'ini olamga voydi. 2014 yil Olmaota shahrida o'tkazilgan jahon chempionatida yo'nalishlar bo'yicha oltin

va kumush medallariga sazovor bo'ldi. 2016 yilda Toshkent shahrida o'tkazilgan Osiyo chempionatida oltin medalni qo'lga kiritdi.

Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan XXXI Olimpiya o'yinlari Ruslan Nurudinov uchun ham o'z mahoratini yuksak darajada namoyon etish uchun qulay imkoniyat bo'ldi va u eng yuqori natijani qayd etib, olimpiya o'yinlarining oltin medaliga egalik qildi. Bundan tashqari, u oltin medal bilan kifoyalamay olimpiya rekordini ham yangiladi. Ikki mashq natijasiga ko'ra, Nurudinov umumiy 431 kg og'irlik ko'tardi. Dast ko'tarishda – 194 kg, siltab ko'tarishda – 237 kg. Shu bilan bir vaqtda Ruslan siltab ko'tarish bo'yicha yangi jahon rekordini o'rnatdi. Bu bilan u nafaqat O'zbekiston, balki xalqaro Olimpiya tarixida o'zining yorqin sahifasini ochdi.

Mukofotlari: "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan sportchi" (2013), "O'zbekiston itihori" (2013), "Yilning eng yaxshi sportchisi" (2013)

G'iyosov Shahram Jamsidovich.1993 yil 07 iyulda Buxoro

viloyatining Buxoro shahrida tug'ilgan. 1999 yilda 28-umumiy o'rta ta'limmaktabini yakunlab, 5-sinfdan 12-sport maktabida tahsilni davom ettirgan. 9-sinfga qadar sportning boks turi bilan muntazam shug'ullangan. Keyingi tahsilni Buxoro viloyati Olimpiya zaxiralari kollejida davom ettirgan. 2013 yildan O'zbekiston Davlat jismoniy tarbiya institutining boks yo'nalishi bo'yicha o'qishga qabul qilingan. U 2003 va 2004 yillarda respublika musobaqalarida ishtirok etib, ularda g'oliblikni qo'lga kiritgan. 2012 yildaUkrainada o'tkazilgan xalqaro turnirida 64 kg vazn toifasi bo'yicha g'oliblikni qo'lga kiritgan. 2014 yildaYakutiya o'tkazilgan Butunjahon talabalar universiadasi oltin medalga sazovor bo'lgan. Shuningdek, 2014 yil oxirida Belayarskiy shahrida jahon kubogi egasiga aylangan. 2015 yildaO'zbekistonning eng yaxshi sportchisi deb topilgan. 2016 yil 25 martda Xitoyda o'tkazilganOsiyo mintaqasi bo'yicha bahslardaolimpiya yo'llanmasini qo'lga kiritgan.

SHahram G'iyosov 2016 yil Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan XXXI Olimpiya o'yinlarida boks bo'yicha 69 kg vaznda kumush medalga sazovor bo'ldi va bu bilan jahon sporti tarixiga kirtdi.

Meliqo'ziyev Bektemir Ro'zmatjon o'g'li. 1996 yil 8 aprelda Farg'ona viloyatining Furgat tumanida tug'ilgan. Tumanidagi 20-umumiy o'rta ta'lim maktabini tugatib, 2012 yildan 2015 yilgacha Qo'qon pedagogika kolleji jismoniy tarbiya yo'nalishida tahsil olgan. Kollejda tahsil olish chog'ida u sportning boks turi bilan muntazam shug'ullandi. Olib borilgan mashqlar o'zining samarasini berdi. U 2014 yilning o'zida qator nufuzli xalqaro musobaqalarda g'oliblikni qo'lga kiritdi. Jumladan, Tailandning Bangkok shahrida Yoshlar o'rastida o'tkazilgan Osiyo chempionatida, Bolgariyaning Sofiya shahrida o'tkazilgan jahon chempionatida, Xitoyning Nankin shahrida o'tkazilgan 2-o'smirilar olimpiadasida muvaffaqiyatli bo'lib, oltin medallarni qo'lga kiritdi. Shuningdek, 2014 yilda Namangan viloyatida o'tkazilgan "Barkamol avlod" sport o'yinlarida g'olib bo'lgan.

Bektemir Meliqo'ziyev 2015 yilda Qo'qon davlat pedagogika institutining jismoniy tarbiya va jismoniy madaniyat fakultetiga o'qishga qabul qilingan. 2015 yilda Tailandning Bangkok shahrida kattalar o'rtasida o'tkazilgan Osiyo chempionatida oltin, Qatarning Doxa shahrida kattalar o'rtasida o'tkazilgan jahon chempionatida kumush medallarni qo'lga kiritib, olimpiya o'yinlari uchun yo'llanma oldi.

Bokschimiz 2016 yil Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan XXXI Olimpiya o'yinlarida boks bo'yicha 75 kg vaznda kumush medalga sazovor bo'ldi va bu bilan jahon sporti tarixiga kirtdi.

Davlat mukofotlari: "O'zbekiston belgisi" ko'krak nishoni (2014), "Shuhrat" medali (2015), "O'zbekiston iftixori" faxriy unvoni (2016).

Diyorbek O'rozboyev. 1993 yilning 17 avgust kuni Xorazm viloyatining Showot tumanida tavallud topgan. Xalqaro toifadagi sport ustasi. Murabbiylari: Jamshid Xudoyberganov va Vyacheslav Pereleyko. U 1-3 aprel kunlari Samsun (Turkiya)dagi Gran-pri Xalqaro turnirida bronza, 15-17 aprel kunlari Toshkentda o'tkazilgan Osiyo chempionatida kumush, 6-8 mayda Bokut (Ozarbojion) da o'tkazilgan Xalqaro turnirida bronza, 11-15 mayda Astanada (Qozog'iston) o'tkazilgan Xalqaro turnirda bronza medalini qo'lga kiritdi.

Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida o'tkazilgan XXXI yozgi Olimpiya o'yinlarida og'irlik vazni 60 kg gacha bo'lgan polvonlar bellashuvida talamiga tushgan iste'dodli sportchimiz Avstraliya, Shveysariya, Braziliya hamda Gruziya terma jamoasi a'zolarini mag'lub etib, bronza medali sovrindori bo'ldi.

"Birinchilardan bo'lib bahslarga kirishish juda ham mas'uliyatli. Men bunga ham jismonan, ham ruhan tayyor edim. Biz sportchilarga Davlatimiz va xukumatimiz tomonidan qaratilayotgan alohida e'tibor o'z so'zini aytmog'ga, Odatda sportchilar mana shunday g'alabalarni biror-bir sana yohud yaqinlaridan biriga bag'ishlaydilar. Men Olimpiya o'yinlaridagi birinchi medalimni Davlatimiz mustaqilligining 25 yilligiga bag'ishlayman. Xalqimiz, Prezidentimiz ishonchlarini oqlaganligimdan xursandman. Fursatdan foydalanib meni doimo qo'llab-quvvatlab turadigan oilangga, ustozlarimga ham o'z minnatdorчилиgimni bildirmoqchiman. Bu barchamizning yutug'imizdir", - deydi Diyorbek O'rozboyev.

Shu tariqa, mamlakatimiz Istiqolga erishgandan buyon yozgi Olimpiya o'yinlarida sportchilarniz tomonidan qo'lga kiritilgan medallar soni 21 taga yetdi. Shundan 5 tasi (ikkita kumush va uchta bronza) dzyudo ustalarimizga tegishlidir.

Elmurod Tasnuradov. 1991 yil Toshkent viloyatida tug'ilgan. Yunon-rum kurashi bo'yicha iste'dodli sportchi. 22-24 aprelda Ulan-Batorda (Mo'g'uliston) o'tkazilgan Xalqaro turnirida bronza, 14-18 yanvarda Tyumenda (Rossiya) o'tkazilgan Xalqaro turnirida kumush, Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida o'tkazilgan XXXI yozgi Olimpiya o'yinlarida yunon-rum kurashi bo'yicha **59 kg vaznda** bronza medallarini qo'lga kiritgan va yurtimizning dovrug'ini dunyoga taratgan.

To'laganov Rustam To'liqin o'g'li. 08.10.1991 yilda Toshkent shahrida tavallud topgan. Yurtimizning mahorati bokschisi. 2011 Qirg'izistonda Sobiq Ulufoq Qahramoni D.Shopokov xotirasiga bag'ishlab o'tkazilgan Xalqaro Turnirida 1-o'rin, 2012 yilda Vengriyada Istvan Bokskom xotirasiga bag'ishlangan 56-Xalqaro Turnirida, Ukrainadagi "Ordos-2012" Xalqaro Turnirida 2-o'rinlarni egallab, kumush medallariga sazovor bo'lgan.

2016 yil Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan XXXI Olimpiya o'yinlari bokschimiz Rustam To'laganovga ham umidli onlarni nasib etdi. U sportning boks turida 91 kg vazn bo'yicha Olimpiya o'yinlarining bronza medaliga sazovor bo'ldi.

Ahmadaliyev Murodjon Qahhor o'g'li. U 02.11.1994 yilda Namangan viloyatida tavallud topgan. Yurtimizdagi iste'dodli bokschilardan biri. U 2011 yilda M.Xavrutdinov xotirasiga bag'ishlangan Xalqaro Turnirda 2-o'rinni, 2012 yil Rossiyada Nikolay Avlyukov xotirasiga bag'ishlangan 5-Xalqaro Turnirda 1-o'rinni, 2012 yilda Ukrainada "A" sinfli Klichko aka-ukalar sovrini uchun o'tkazilgan XIV Xalqaro Turnirda 3-o'rinni egallagan.

2016 yil Braziliyaning Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan XXXI Olimpiya o'yinlari bokschimiz Murodjon Ahmadaliyevning o'ziga xos imkoniyatlarini namoyon etdi. U sportning boks turida 56 kg vazn bo'yicha Olimpiya o'yinlarining bronza medaliga sazovor bo'ldi.

Ixtiyor Karimovich Navro'zov. 1989 yil 5 iyulda Buxoroda tug'ilgan. O'zbekistonlik erkin kurashchi, 2012 yil yozgi Olimpiada o'yinlari ishtirokchisi, 2015 yil Jahon chempionatida kumush medal sovrindori, ko'pkarra kontinental birinчилиги sovrindori, xalqaro torfadagi sport ustasi.

Ixtiyor kurash bilan 10 yoshidan shug'ullanishni boshlagan. Navro'zovni ushbu yo'nalishga qarindoshi olib kelgan. 2001 yilda o'smirlar o'rtasida O'zbekiston chempioni bo'lgan. O'smirlar darajasidagi yulug'i Ixtiyorga Respublika Olimpiya xaviralari kollejiida ta'lim olish imkoniyatini yaratdi. 2008 yilda o'smirlar o'rtasida Jahon chempionatida bronza medalini qo'lga kiritdi. 2010 yil Navro'zov Olimpiya o'yinlarida muvaffaqiyat qozinishiga yaqin qolganda u uchinchi o'rinni qozog'istonlik Leonid Spiridonovga bo'shatib berishga majbur bo'ldi. 2012 yil mart oyida Ixtiyor g'oliblikni qo'lga kiritish uchun Osiyo saralash musobqasida ishtirok etdi va London Olimpiyada o'yinlarida ishtirok etish huquqini qo'lga kiritdi.

2012 yil avgust oyida Ixtiyor Navro'zov Londonda bo'lib o'tadigan yozgi Olimpiya o'yinlarida ishtirok etdi. Ixtiyor dastlabki 4 tur choraq finalining 3 raundida Sushil Kumarga imkoniyatni boy berdi. Bu mag'lubiyatlardan so'ng Navro'zov o'z chiqishini davom etirdi.

Ixtiyorning birinchi raqibi Ramazan SHaxin bronza medali bilan Olimpiya chempioni bo'ldi. O'zbek kurashchisining raqibi jiddiy tayyorgarlik ko'rganini bilib turardi, shuning uchun qarshilik qila olmadi va keyingi kurashlar va medallar uchun raqobadan chiqib ketdi. 2014 yil sentyabr oyida Ixtiyor Navro'zov Osiyo o'yinlarida bronza medalini qo'lga kiritdi. O'zbek kurashchimizning eng kata muvaffaqiyati 2015 yilda bo'ldi. Navro'zov AQShning Las-Vegasdagi Jahon chempionatida 65 kg vazn toifasidagilar bilan finalgacha chiqib oldi, birinchi Jahon chempionatining ikki sovrindorlari - mongollik kurashchi Ganzorigiyn Mandaxnaran va rossiyalik kurashchi Soslan Ramonovlarni mag'lubiyatga duchor qildi.

Ma'lumot uchun:

2007-2011 y. - O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya instituti talabasi.

2012-2014 y. - O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya instituti magistraturasi talabasi.

2007 y. - Erkin kurash bo'yicha O'zbekiston milliy terma jamoasi a'zosi.

Ixtiyor Karimovich Navro'zov 2016 yil Rio de Janeyrodagi Olimpiya o'yinlarida ishtirok yo'llanmasini qo'lga kiritgan. U mongoliyalik Ganzorigiyn Mandaxnaran raqibi ustidan g'alaba qozanib, 2016 yil Rio de Janeyrodagi Olimpiya o'yinlarida bronza medalini qo'lga kiritdi.

Magomed Ibragimov. O'zbekiston terma jamoasining erkin kurashchisi. 1983-yil 18-avgustda Dog'iston Respublikasining Gannuh Charodinsky tumaniida tug'ilgan. 1999-yilda u Maxachqal'adagi 18-maktabni bitirgan. 2004-yilda u DSUninggonun fakultetini tamomlagan. Erkin kurash bo'yicha 1990-yildan beri shug'ullana boshlagan. Bosh murabbiyi: Anvar Magomedgadzhiyev Abdulayevich.

22-24 apreldan-Batorda (Mo'g'uliston) Xalqaro turnirda. Afina - 2004 Olimpiya o'yinlarida kumush medallari sovrindori, 2004-yilda Osiyo chempioni, 2016 yil Rio de Janeyrodagi Olimpiya o'yinlarida erkin kurash bo'yicha 97 kg vaznda bronza medali sohibi.

Nazorat uchun savollari:

1. XXXI yozgi Olimpiya o'yinlarida necha nafar hamyuritmiz ishtirok etgan?
2. "Sport olamidagi har qanday yutuq o'z-o'zidan kelmaydi. Sport maydonlarida erishiladigan yutuqlar, avvalo, shu yo'lda tinimsiz inilib, kurashib yashaydigan insonning yutug'i, ayni vaqtda shu insonni tarbiyalab voyaga yetkazgan jamiyatning yutug'idir"-deya aytilgan fikrlar muallifi kim?
3. Rio-de-Janeyro olimpiadasida O'zbekiston sportchilarining erishgan yutuqlari haqida gapiring.
4. Nomi jahon sporti tarixiga kirgan O'zbekiston sportchilari haqida ma'lumot bering.
5. Olimpiada o'yinlari va ularda mamlakatimiz sportchilarining erishayotgan yutuqlari haqida gapiring.

ILOVALAR:

Test topshiriqlari:

1. Olimpiya o'yinlarining vatani qayer?
A) Rim
V) Yunoniston
S) Misr
D) Olimp
2. Panafiney stadioni miloddan avvalgi nechanchi yilda va kim tomonidan qurilgan?
A) 329 yilda davlat boshqaruvchisi Afin Likurg tomonidan
B) 329 yilda shahzoda Gerakl tomonidan
S) 334 yilda gladiator Spartak tomonidan
D) To'g'ri javob yo'q.
3. Qadimda Olimp o'yinlarining g'olblari qanday mukofot olgan?
A) Mukofot olmagan.
V) Oltin mo'yna olgan.
S) Muqaddas zaytun daraxti barglaridan to'qilgan gulchambar olgan.
D) V va S
4. Asosan musiqa jo'rligidagi raqslardan tashkil topgan qadimiy olimpiya o'yinlari qanday nomlangan?
A) sxolastika
V) pankratin
S) Orxestrika
D) Hammasi
5. Qadimiy olimpiya o'yinlarini taqiblagan hukmdor kim?
A) Rim Imperatori Feodosey-I
V) Kampanella VI
S) Sezar
D) To'g'ri javob yo'q
6. Olimpiya shahri chizmasini tuzgan arxeolog lord kim?
A) Stankof
V) Stiven
S) Patrokl
D) Patrik Leo
7. Fransuz jamoat arbobi Per de Kuberten qanday tarixiy ishni amalga oshirgan?
A) Olimpiya haqida tarixiy roman yaratgan
V) Olimpiya qahramonlari haqida film ssenariysini yozgan

S) Olimpiya o'yinlarini qayta tiklashda bosh tashabbuskor bo'lgan
D) Hammasi

7. Gerakl kimning o'g'li?

A) Enomayning

V) Zevsning

S) Poseydonning

D) Kronosning

8. Olimpiya o'yinlarining boshlanishidan avval 7 kun va yakunlanganidan so'ng 7 kun davomida amal qilish lozim bo'lgan hujjat nomi qanday?

A) Olimpiya kongressi

V) Olimpiya sulhi

S) Olimpiya kelishuvi

D) Olimpiya shartnomasi

9. Xalqaro Olimpiya qo'mitasi Olimpiya o'yinlari doirasidagi musobaqalar o'tkazilayotgan barcha obyektlarda Birlashgan Millatlar Tashkilotining bayrog'i ko'tarilishi haqidagi qarorni qachon qabul qildi?

A) 1988 yilda

V) 1998 yilda

S) 1938 yilda

D) 1978 yilda

10. Qadimgi olimpiya joyini kim aniqlagan?

A) Fransuz olimi Bernard de Montfakon

V) nemis olimi Ioaxim Vinkelmal

S) ingliz arxeologi Richard Gandler

D) hammasi

11. Qadimgi olimpiya joyidagi arxeologik qazishlarning natijalari matbuot nashrlarida qachon e'lon qilindi?

A) 1887 yilda

V) 1987 yilda

S) 1697 yilda

D) 1880-1881 yillarda

12. Kim bir qancha yillar Fransuz sporti uyushmasida kotib bo'lib xizmat qilgan edi?

A) Bernard de Montfakon

V) Richard Gandler

S) Per de Kuberten

D) Demetrius Vikelas

13. "Sportga oda" poemasi uchun olin medal sohibi bo'lgan adib kim edi?

82

A) Bernard de Montfakon

V) Richard Gandler

S) Per de Kuberten

D) Demetrius Vikelas

14. Olimpiya harakati tarixida "1 Olimpiya Kongressi" deb atalgan taqdir qachon va qayerda o'tkazilgandi?

A) 1894 yil 23 iyunda Parijdagi Sarbonna universitetida

V) 1894 yil 23 iyunda Luverdagi san'at muzeyida

S) 1894 yil 23 iyunda London shahrida

D) To'g'ri javob yo'q.

15. Per de Kuberten Parij universitetida o'qib, qanday mutaxassisliklarga ega bo'lgan edi?

A) iqtisod, tibbiyotbakalavri

V) falsafa, tarix magistri

S) san'at, fan va huquq bakalavri

D) A va V

16. Per de Kubertenga tegishli ma'ruzani belgilang.

A) "Olimpiyaning uyg'onish ma'ruzasi".

V) BMTning 5 yillik ma'ruzasi

S) "Taqdiridagi o'yinlar" ma'ruzasi

D) A va V

17. Per de Kuberten Olimpiya o'yinlarining asosiy tamoyillari, qoidalari va nizomlarini qanday nomlagan?

A) Olimpiya tamoyillari

V) Olimpiya xartiyasi

S) Kongress qoidalari

D) Olimpiya Nizomi

18. Olimpiya harakati tarixida 1896 yil qanday nomlangan?

A) Olimpiya uyg'onish yili

V) Xalqaro olimpiya yili

S) Olimpiya madaniyati yili

D) Zamonaviy I-Olimpiya o'yinlari yili

19. Kubertenning takidlashicha, qaysi sohalar olimpiya harakati deb nomlanadigan mustahkam qotishmaga birlashishi lozim?

A) sport, fan

V) madaniyat, san'at

S) siyosat, ishlab chiqarish

D) A va V

83

20. 1829 yil Angliyada Kembrijd va Oksford universitetlari o'rtasida o'tkazilgan musobaqa sportning qaysi turi bo'yicha edi?

- A) eshkak eshish (greblya)
- V) velosport
- S) futbol
- D) kurash

21. 1769 yildajahonda birinchi marotaba chang'ida yugurish musobaqasi qayerda o'tkazilgan edi?

- A) Fransiyada
- V) Rossiyada
- S) Oslo shahri yaqinida
- D) AQShning Ayova shtatida

22. Xalqaro velosport uyushmasi (UISI) qachon ta'sis etildi?

- A) 1800 yilda
- V) 1900 yilda
- S) 1901 yilda
- D) 1857 yilda

23. 1881 yilda jahonda birinchi marotaba qaysi sport uyushmasi tashkil qilingan?

- A) Osiyo qilichbozlik uyushmasi
- V) Jahon gimnastika uyushmasi
- S) Yevropa gimnastika uyushmasi
- D) A, V, S

24. SHahar nomi bilan ataladigan sport turini ayting.

- A) dzyudo
- V) boks
- S) atlanta
- D) regbi

25. Olimpiya o'yinlari qachon va qayerda o'tkazilgan?

- A) Afina, 1896 yil, 6 aprel
- V) Afina, 1897 yil, 7 aprel
- S) London, 1896 yil, 10 aprel
- D) Rim, 1896 yil, 6 aprel

26. Uch hatlab sakrash bo'yicha 13 metr 71 santimetr natija ko'rsatgan

- Jeyms Komoli kim edi?
- A) asli bokschi edi
- V) asli musiqachi edi
- S) AQShdagi Garvard universitetining chempioni edi

D) Oksford universiteti talabasi edi

27. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining asosiy hujjati qaysi hujjat?

- A) Bosh assambleya hujjati
- V) Kongress shartnomalari
- S) A va V
- D) Olimpiya xartiyasi

28. Olimpiya shiori (deviz)ni belgilang.

- A) "Balandroq, kuchliroq tezroq!" ("Situs, fartius, altius!")
- V) "Tezroq, balandroq, kuchliroq!" ("Situs, altius, fartius!")
- S) "Tezroq, chaqonroq, kuchliroq!" ("Situs, altius, fartius!")
- D) To'g'ri javob yo'q.

29. Olimpiya gimni qachon va kimlar tomonidan yaratilgan?

- A) 1896 yilda, Kostas Palamos so'zi va Spiros Samar musiqasi
- V) 1875 yilda, Spiros Samar so'zi, Kostas Palamosmusiqasi
- S) 1900 yilda, Kostas Palamos so'zi va Spiros Samar musiqasi
- D) 1896 yilda, Esxli so'zi, Antonio musiqasi

30. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (XOQ) qachon va kimning tashabbusi bilan ta'sis etilgan?

- A) 1894 yil 23 iyunda fransuz jamoat arbobi Per de Kuberten tomonidan
- V) 1858 yil 25 iyunda fransuz jamoat arbobi Per de Kuberten tomonidan
- S) To'g'ri javob yo'q.
- D) 1894 yil 10 mayda Demetrius Vikelas tomonidan

31. Olimpiya harakatining Oliy rahbar organining toping.

- A) Milliy Olimpiya harakati assosiasiyasi
- V) Bosh Assambleya
- S) Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (XOQ)
- D) Hammasi

32. O'zbekiston Milliy Olimpiya qo'mitasi Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi tomonidan qachon tan olingan?

- A) 1991 yilda
- V) 1992 yilda
- S) 1993 yilda
- D) 1994 yilda

33. Olimpiya kongresslari nechta yilda bir marta o'tkaziladi?

- A) 10 yilda bir marta
- V) 8 yilda bir marta
- S) 4 yilda bir marta
- D) har yili tashkil qilinadi

34. Qaysi qatorda Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi Prezidentigiga saylanmagan nomzodlar ko'rsatilgan?

- A) Vikelas Demetrius, Baron Per de Kuberten
- V) Baye-Latur Anri-de, grafi; Edstrem Yuxannes Zigfrid
- S) Brendej Eyveri, Killanin Maykl Morris
- D) Hammasi saylangan

35. Per de Kuberten 1892 yil 25 noyabrda Sarbomnada o'qib eshitirgan mashhur maqolaning nomini ayting.

- A) "Olimpiyaga bag'ishlov" ma'ruzasi
- V) "Olimpiyaning" uyg'onish ma'ruzasi
- S) "Olimpiya – tinchlik timsoli" ma'ruzasi
- D) A va S

36. Mash'alni tantanali ravishda yoqish marosimi kim tomonidan taklif qilingan edi?

- A) Per de Kuberten tomonidan
  - V) Demetrius Vikelas tomonidan
  - S) Edstrem Yuxannes Zigfrid
  - D) Brendej Eyveri
37. Olimpiya gasamyodi birinchi bor qachon, qayerda va qaysi olimpiya o'yinlarida yangragan?

- A) 1910 yil, London, VI olimpiya o'yinlari
  - V) 1920 yil, Antverpen, VII olimpiya o'yinlari
  - S) 1915 yil, Parij, V olimpiya o'yinlari
  - D) 1925 yil, AQSH, IV olimpiya o'yinlari
- 38.. " Olimpiya o'yinlari dasturidagi musobaqalar o'tkazilayotgan sport maydonlari va zallari ichki qismida reklamaga yo'l qo'yilmaydi" Ushbu qoida qaysi hujjardan olingan?

- A) Olimpiya shartnomasi
  - V) Olimpiya musobaqalari
  - S) Olimpiya xartiyasi
  - D) A, V
39. Olimpiya harakatida sportchilar salomatligi holati ustidan hamda samarali doping nazoratini amalga oshirish maqsadida ular uchun nima joriy etiladi?

- A) Qon tahlili
- V) Tibbiy ko'rik
- S) A, V
- D) maxsus pasport joriy etiladi

86

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, T., «O'zbekiston» 1992 y.
2. I.A.Karimov «O'zbekiston – kelajagi buyuk davlat» T.,«O'zbekiston» 1992 y.
3. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", 29 avgust 1997 y.
4. I.A.Karimov «Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori» T.,«SHarq» 1997 y.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston bolalar sportini rivojlantirish jang'arnasini tuzish to'g'risidagi farmoni, 2002 yil.
6. O'zbekiston Respublikasining «Jismoniy tarbiya va sport to'g'risidagi qonuni.T., «O'zbekiston», 1992 y.
7. O'zbekiston Respublikasining «Jismoniy tarbiya va sport to'g'risidagi qonuni (Yangi taxrir) Xalq so'zi 2000 yil 21 iyun.
8. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Turkiston" ro'znomasi 2 avgust 1997y.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Sog'lom avlod uchun" farmoni 1993 yil, 4 mart.
10. K.M. Mahkamdjonov, Salomov R.Rasulov T. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi fani bo'yicha ma'ruzalar. TDPU, I- qism –Toshkent, 2003 y.
11. Axmatov M.S. «Uzlaksiz ta'lim tizimida ommaviy sport sog'lomlashtirish ishlarini samarali boshqarish» Toshkent 2005 y.
12. I. Afanasev "Jismoniy tarbiya". T., 1992 y.
13. L.P. Matveyev «Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya» M. 1991 (darslik).
14. B.N. Minayev, B.M Shiyvan «Osnovi metodiki fizicheskogo vospitaniya shkolinikov» M. 1989 g.
15. "Olimpiada – jahon sporti bayrami". "SHarq". T.: 2008 y. 219 b. B.: 29-30.
16. "Jismoniy madaniyat tarixi va uni boshqarish" (ma'ruzalar matni). BukDU. 2015. Tuzuvchi: A.E.Satorov. 48 b. B.: 2-4
17. «Gimnasitika va uni o'qitish metodikasi» fanidan ma'ruzalar matni. TerDU. 2015 y. X.Berdiyeva. 86 b. B.: 6-9.
18. O'zbekiston Milliy Olimpiya qo'mitasining "olympic.uz" veb-sayti.

87

19. «Jismoniy madaniyat tarixi va boshqarish» fanidan bakalavriat «5112000-jismoniy madaniyat» ta'lim yo'nalishi talabarlari uchun ma'ruza matni. TerDU. 132 b. B.:51-53.

20. Book reviews. G'ulture of the olympic games by John A. Lucas(champaign, il: human kinetics books, 1992). Reviewed byJay Coakley, University of Colorado at Colorado Springs, USA.112 Olympika Volume II -- 1993.

21. Osgoode Hall Law Journal. Volume 48, Number 2 (Summer 2010)Article 8. Book Notes: Law of the Olympic Games, byalexandre Mignuel Mestre.

22. O'zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport davlat qo'mitasi veb-sayti.

23. O'zbekiston Milliy matbuot markazining "presscenter.uz" veb-sayti.

24. «lex.uz» veb-sayti.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. O'zbekiston kelajagi buyuk davlat, T., «O'zbekiston» 1992 y.

2. Karimov I.A. «Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch». Toshkent «Ma'naviyat». 2008 yil. 173 b.

3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, T., «O'zbekiston» 1992 y.

4. «Jismoniy tarbiya va sport to'g'risidagi». Respublika qonuni, «Xalq so'zi» gazetasi, 05 sentabr 2015 yil, yangi tahrir ostida.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining FARMONI "Sog'tom avlod uchun" 1993 yil 4 mart.

6. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Turkiston" ro'znomasi 2 avgust 1997y.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi Farnoni. (O'zAning internetdagi "ruza.uz" veb-sayti).

8. Allen Guttmann. "The Olympics: A History of the Modern Games (2d ed.)". January 2002. 248 pages.

9. Book reviews. G'ulture of the olympic games by John A. Lucas(champaign, il: human kinetics books, 1992). Reviewed byJay Coakley, University of Colorado at Colorado Springs, USA.112 *Olympika Volume II -- 1993*

10. «Gimnastika va uni o'qitish metodikasi» fanidan ma'ruzalar matni. TerDU. 2015 y. X.Berdiyeva. 86 b. B.: 6-9.

11. HOMO NECANS. The Anthropology of Ancient Greek Sacrificial Ritual and Myth. By Walter Burkert. Translated by Peter Bing. University of California Press. Berkeley Los Angeles London. 1983 by Nhe Regents of the University of California. Page-84.

12. Ilina L.Y. Fizkulturniye zanyatiya v starshix gruppax det'skogo sada. M. 1992.

13. "Jismoniy madaniyat tarixi va uni boshqarish" (ma'ruzalar matni). BuxDU. 2015. Tuzuvchi: A.E.Sattorov. 48 b. B.: 2-4

14. «Jismoniy madaniyat tarixi va boshqarish» fanidan bakalavriat «5112000-jismoniy madaniyat» ta'lim yo'nalishi talabarlari uchun ma'ruza matni. TerDU. 132 b. B.:51-53.

15. Matveyev L.P. Darslik "Teoriya i yetodika fizicheskoy kuluri", M. 1991.

16. Olimpiada – jahon sporti bayrami". "SHarq". T.: 2008 y. 219 b. B.:46.

17. Osgoode Hall Law Journal/Volume 48, Number 2 (Summer 2010)Article 8. Book Notes: Law of the Olympic Games, byalexandre Mignuel Mestre.

18. The International Journal of the History of Sport, 2016. Stephen Pettigrew & Daniel Reiche. Hosting the Olympic Games: an Overstated Advantage in Sports History.

19. COUNCIL DATE 10/10/06 AGENDA ITEM 4F. CITY OF OLYMPIA. Olympia, Washington. CITY COUNCIL MEETING. October 10, 2006.

Elektron manbalar:

1. O'zbekiston Milliy Olimpiya qo'mitasining "olympic.uz" veb-sayti

2. O'zbekiston Milliy matbuot markazining "presscenter.uz" veb-sayti

3. Internet tarmog'idagi «lex.uz» veb-sayti

4. www.boxingnewsonline.net/ xalqaro veb-sayti

MUNDARIJA:

I Bob. Qadimgi olimpiya o'yinlari	
1.1. Olimpiya o'yinlarining vujudga kelishi	6
1.2. Timex sanasi. Ekexevriya va klokagariya tamoyillari	7
1.3. Qadimgi Olimpiyaning sport anjomlari va musobara turlari	8
II Bob. Olimpiya o'yinlarining qayta tiklanishi	
2.1. Olimpiya harakati qayta tiklanishining ijtimoiy-tarixiy shart-sharoitlari	11
2.2. Antik olimpiya an'analari o'yini qayta tiklashning asosi sifatida	12
2.3. Olimpiya o'yinlarining paydo bo'lishi haqidagi afsonalar	13
III Bob. XIX asrning oxirida zamonaviy olimpiya o'yinlarini tiklash g'oyasining hayotga tatbiq etilishi	
3.1. XIX asrning oxirlariga xos bo'lgan integrasion g'oyalarning ahamiyati	15
3.2. Gimnastika maktablari yaratilishi va rivojlanishi	17
IV Bob. Per de Kuberten va olimpiya g'oyasi	
4.1. Per de Kuberten hayoti va faoliyati	19
4.2. Per de Kuberten – zamonaviy olimpiya harakatining asoschisi	19
V Bob. Xalqaro sport va Olimpiya harakatining vujudga kelishi va dastlabki rivojlanishi	
5.1. Tarixiy vaziyat va uning Xalqaro sport va Olimpiya harakatining rivojlanishiga ta'siri.	21
5.2. Parijda olimpiya o'yinlarining qayta tiklanishi va Xalqaro Olimpiya Qo'mitasining ta'sis etilishi	22
VII Bob. Zamonaviy Olimpiada o'yinlarining asosiy tamoyillari, qoidalar va nizomlari	
6.1.1 Olimpiya o'yinlari	25
6.2. Olimpiya o'yinlarining asosiy tamoyillari, qoidalar va nizomlari, ramzlari	28
VIII Bob. XOQning maqsadi, asosiy vazifalari, tashkiliy tuzilmasi	
7.1. XOQning maqsadi va vazifalari	30
7.2. XOQning tashkiliy tuzilmasi	31
VIII Bob. Olimpiya Xartiyasi	
8.1. Olimpiya xartiyasidagi ezgu timsollar	32
8.2. Olimpiya xartiyasining yangi tahrirdagi qoidalar	33
IX Bob. Xalqaro sport birlashmalari	
9.1. Xalqaro sport tashkilotlari	35

9.2. O'zbekiston Respublikasida sport turlari bo'yicha Federatsiyalar va Assosiasiyalar 38

X. 1896-1936 yillarda o'tkazilgan olimpiya o'yinlarining xususiyatlari

10.1. Afina, Parij, Sent-Luis, Stokgolmda olimpiada o'yinlarining o'tkazilish xususiyatlari 42

10.2. Aholining harbiy tayyorgarligida jismoniy tarbiya va sport vositasidan foydalanish 45

10.3. 1936 yilgi Berlin olimpiadasidagi militarizm va fashizmga qarshi sport tashkilotlarining kurashi 49

XI Bob. O'zbekistonda olimpiya harakatining rivojlanishi

11.1. O'zbekistonning mustaqillikka erishishi va jismoniy tarbiya hamda sportning yangi bosqichi 52

11.2. Bolalar sportining rivojlanishi, yangi sport obyektlarining barpo etilishi 54

XII Bob. Olimpiya madaniyati qadriyatdori

12.1. Lozannada birinchi Olimpiya muzeyining ochilishi. 56

12.2. O'zbekiston Olimpiya shon-shuhrat muzeyining tashkil etilishi 56

XIII Bob. 1991 yildan hozirgacha bo'lgan davrda O'zbekistonda sport harakati

13.1. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda Xalqaro sport hamda olimpiya harakatining rivojlanishi 64

13.2. O'zbekiston Milliy terna jamoalarining Osiyo va Yevropa o'yinlaridagi ishtiroki 65

XIV Bob. O'zbekiston sportchilarining dunyo maydonlaridagi muvaffaqiyatlari

14.1. Mamlakatimiz sportchilarining xalqaro sportda erishayotgan yuksak natijalari 68

14.2. Nomlari jahon sporti tarixiga kirgan O'zbekiston sportchilari 69

Hovalar 81

Foydalanilgan adabiyotlar 88

OLIMPIYA TA'LIMI ASOSLARI NOMLI
derslik

Abdugayum Abdullayev

Muharrir: S. Xalilov

Tehnik muharrir: K. Qaxxorov

Musahhih: S. Ibragimova

Sahifalovchi: A. Kamolov

Nashriyot litsenziya № 1052, 22.08.2020 й

Bichini 60x84¹/₆ "Times new roman" garniturası, kegli 14.

Offset bosma usulida bosildi. Shartli bosma tabog'i. Adadi 100 donut.
Buyurtma № 1422260

Yangi chiqarilgan print MCHJda
chop etildi.